

Arbeidsprogram

2025–2029

Det er mulig

mdg

Innhold

Innledning

1. Vår levende jord

1.1 Klima	7
1.2 Naturen på land	9
1.3 Hav, fjorder og vassdrag	10
1.4 Miljøgifter og forurensing	11
1.5 Plast	12
1.6 Annet avfall	13
1.7 Dyrevern og dyrevelferd	14
1.8 Energi	15

2. Velferd hele livet

2.1 Inkludering og kamp mot fattigdom	19
2.1.1 Fordeling og fattigdomsbekjempelse	20
2.1.2 Forebygge ungt utenforskap	21
2.1.3 Arbeidsliv og arbeidsinkludering	22
2.1.4 Boligpolitikk	24
2.1.5 Seniorpolitikk	24
2.2 Oppvekst og kunnskap	25
2.2.1 God barndom og familieliv	26
2.2.2 Barnevern og familievern	27
2.2.3 Barnehage	28
2.2.4 Skole og opplæring	29
2.2.5 Høyere utdanning og studenter	32
2.2.6 Forskning	33
2.3 Helse og omsorg	34
2.3.1 Folkehelse	36
2.3.2 Fødsel og barselomsorg	37
2.3.3 Nære helsetjenester	37
2.3.4 Spesialisthelsetjenesten	38
2.3.5 Psykisk helse	39
2.3.6 Ruspolitikk	40

3. Verdiskaping som varer

3.1 Trygt ut av oljealderen	45
3.2 Næringspolitikk for sirkulærøkonomi	46
3.3 Gründere og småbedrifter	47
3.4 En grønn økonomisk kurs	48
3.5 Skatt og avgifter	49
3.6 Offentlige innkjøp	50
3.7 matsystemet	51
3.8 Jordbruk	51
3.9 Fiskeri	53
3.10 Oppdrett og havbruk	54
3.11 Skogbruk	55

4. Demokrati for alle

4.1 Antirasisme og trygghet fra diskriminering	59
4.2 Ta bort funksjonshindre	60
4.3 Likestilling og selvbestemmelse	61
4.4 Skeives rettigheter og kjønnsmangfold	62
4.5 Vern mot vold og overgrep	63
4.6 Demokrati	65
4.7 Digitalisering og kunstig intelligens	66
4.8 Medier og offentlighet	68
4.9 Rettsstat, menneskerettigheter og politi	69
4.10 Kriminalomsorg	70
4.11 Urfolk og nasjonale minoriteter	71
4.12 Språk	72

5. Livskraftige lokalsamfunn

5.1 Lokalt selvstyre	77
5.2 Vennlige, frodige og oppfinnsomme byer	78
5.3 Levende, grønne distrikter	79
5.4 Frihet fra overforbruket	80
5.5 Integrering og inkludering	80
5.6 Sivilsamfunn og frivillighet	81
5.7 Kunst og kultur	82
5.8 Kulturarv	83
5.9 Religion og livssyn	84
5.10 Friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet	85

6. Mobilitet i hele landet

6.1 Grønne verktøy i samferdsel	89
6.2 Sykkel og gange	90
6.3 Kollektivtilbud som ryggrad i persontransport i hele landet	91
6.4 Tog	92
6.5 Delemobilitet	93
6.6 Veitrafikk	94
6.7 Sjø- og luftfart	95
6.8 Bærekraftig rekreasjon og reiseliv	96

7. En tryggere verden

7.1 Beredskap	101
7.2 Internasjonalt samarbeid for fred	102
7.3 Asyl- og flyktningpolitikk	103
7.4 Forsvar	105
7.5 Norge i nord	106
7.6 Europapolitikk	107
7.7 Statens pensjonsfond utland	108
7.8 Internasjonal handel og økonomi	109
7.9 Internasjonalt utviklingssamarbeid og humanitær bistand	109
7.10 Klima- og naturbistand	110

Innledning

8. september 2025 er et veivalg for Norge. Et veivalg om hvilket land Norge skal være. Skal vi være land som konkurrerer med Russland, Saudi-Arabia og Trumps USA om å tjene oss rikest mulig på å ødelegge livsgrunnlaget for andre?

Eller skal vi være et land som samarbeider med demokratiske, liberale land om vår tids store samfunnsprosjekt: å lage velferd og gode liv for folk, uten å ødelegge klima og natur? Et MDG over sperregrensen kan avgjøre hvilken vei Norge velger.

I 30 år har politikere fra såkalte styringspartier lovet klimahandling og solidaritet – uten å levere. Nå er folk lei av politikere som snakker om framtida i valgkamp og glemmer den i regjering. Dette gir politikerforakt og grobunn for autoritære krefter. Miljøpartiet De Grønne handler der de andre prater. Ikke bare for klima og natur. Men fordi demokratiet krever det.

Dette programmet beskriver hvordan vi vil oppfylle våre valgløfter til deg:

- **Ta Norge trygt ut av oljealderen.** Klimakrisen er her, og vi ser endringene i været rundt oss. De andre partiene gjør vondt verre ved å grønnvaske oljeproduksjonen og lete etter mer olje og gass. Å fortsette slik er å gamble med livsgrunnlaget og tryggheten vår. MDG har en utfasingsplan for olja som fjerner utslippene raskt, skaper mer fremtidsrettet næringsliv, senker strømprisene og sikrer at de kloke hodene i oljebransjen kan starte i nye næringer.
- **Stanse naturtapet.** Norsk natur forsvinner bit for bit. Det blir færre fugler i trærne, færre fisk i fjorden og færre insekter. Nærskogen flatehogges. Myrer og matjord bygges ned. Villrein og villaks står i fare for å forsvinne. MDG kjemper hver dag for å snu denne utviklingen. Som eneste parti i Norge har vi en plan for dette, som sikrer at naturen ikke taper hver gang politikerne får lyst på et nytt hyttefelt, en ny industripark eller en ny utbygging i strandsonen.
- **Bekjempe fattigdom og utenforskap.** Ett av ti barn i Norge vokser opp i fattigdom. Det er uakseptabelt i verdens rikeste land. MDG vil doble barnetrygden, øke skattene til dem som tjener mest, gi bedre hjelp til rusavhengige og unge med psykiske lidelser, og jobbe for at alle skal ha et godt sted å bo.

I tillegg skal vi beskytte demokratiet mot framveksten av ytre høyre. Det gjør vi først og fremst ved å gjennomføre solidarisk politikk, men også ved å unngå Fremskrittspartiet i regjering.

8. september 2025 er et veivalg for Norge. Med en stemme til Miljøpartiet De Grønne kan du endre norsk klimapolitikk for alltid, gi fremtidstroen tilbake til folk og ta vare på alle vi deler denne planeten med.

Arild Hermstad
Partileder

Ingrid Liland
Nestleder
Leder av programkomiteen

1. Vår levende jord

Visjon 2045

I 2045 har vi et samfunn som skaper verdier og velferd for alle, uten å ødelegge livsgrunnlaget vårt. Vi beskytter og restaurerer natur og dyrelivet blir rikere igjen. Norge har nådd netto null utslipp, og vi forvalter klodens felles ressurser etter prinsipper om varsomhet, rettferdighet og langsiktighet. Samtidig har vi blitt rikere på tid og opplevelser. En nyskapende og inkluderende sirkulærøkonomi har frigjort oss fra overforbruk, tidspress og naturødeleggelser. Vi deler mer, lever mer og sløser mindre.

Flere har tilgang på opplevelser som beriker livene, i naturen og i nabolagene sine. Vi har hytte, båt og bil gjennom stadig bedre deletjenester, så vi ikke trenger å eie alt vi bruker. Det vi eier varer lenger, og vi har lært oss å reparere igjen. Hverdagslige valg, som hva vi skal ha til middag og hvordan vi skal komme oss til jobb, etterlater seg ikke lenger arr på jorden, men nærer den. Tenåringen kan få sin første sprellende villaks på kroken, og bestemor kan fortsatt peke på rypa i fjellet.

Det er mer levende og myldrende dyre- og naturliv rundt oss. Vi bygger ikke lenger motorveier eller store kjøpesentre utenfor bysentrum, men skaper heller gode steder for både folk og natur, der vi har det vi trenger til våre daglige behov i nærheten. Loven verner naturen, som endelig vinner i møte med kortsiktige økonomiske interesser.

Vi har sluttet å basere samfunnet på fossil energi, og eksporterer heller ikke klimagassutslipp gjennom salg av olje og gass. Internasjonalt viser Norge vei gjennom at kraft, kapital og kompetanse går til næringer som øker livskvaliteten, kutter utslipp og styrker naturen. Dette er vårt viktigste bidrag til langsiktig fred.

Dette er en arv vi er stolte av å gi videre til våre barn.

Vinnerløsninger på natur- og klimakrisen

Naturen og atmosfæren er menneskenes hjem og rammen for alt liv. Å beskytte dette er forutsetningen for å leve gode liv i trygghet og med god helse. Menneskelig aktivitet forurensar lufta, naturen, vannet og maten vår. Bønder mister avlinger, vi opplever større flommer og flere jordras, isbreene våre smelter og mange steder i verden er ekstremvær blitt normalt. Land over hele verden er enige om at krisene må løses, og har blitt enige om Paris-avtalen og en global naturavtale.

Klimakrisen er vår tids største urettferdighet. Det er de som har minst som rammes hardest - både i Norge og i verden, mens de rikeste forurensar og forbruker mest. De unges muligheter til frihet og velferd blir dårligere for hver dag som går. Politikerne her og nå har ansvaret for å handle. Det ansvaret kan ikke overlates til noen andre, til en annen tid, et annet sted.

Det er politiske valg som har skapt samfunnet vi har i dag, og det er politiske valg som bestemmer hva slags samfunn vi får i framtida. Effektiv klima- og miljøpolitikk er bra for både mennesker og natur. For at grønn politikk skal lykkes må vi samarbeide internasjonalt. Ved å bruke av vår rikdom og kompetanse til å finne løsninger som hjelper globalt, kan vi legge grunnlaget for å fortsatt være verdens beste land å bo i.

Sammenhengende natur skal bevares slik at dyr og planter kan overleve. Havet og fjordene må reddes etter år med forsøpling, overfiske, forsurening og forurensing. De store utslippene fra industri, olje og gass skal stanses. Heller enn å subsidiere det som ødelegger natur og klima, vil vi skattlegge det. Vi vil satse på arbeidsplasser som tjener penger på at naturen og klimaet blir bedre, ikke verre. Samtidig skal de med minst i samfunnet få bedre råd, med en større andel av inntektene enn i dag.

Maten, lufta og vannet skal være rent

Plast og miljøgifter spres i dag over hele jordkloden, til jord, luft, vann og mat. For mange av stoffene har vi begrensede kunnskaper om langtidsvirkningene på menneskers helse, men vi vet likevel at barn og gravide er spesielt sårbare. Førre-var-prinsippet må legges til grunn både når det gjelder produksjon, bruk og opprydding av stoffer vi vet er skadelige, og nye stoffer med ukjent effekt på mennesker og natur.

Energi skal produseres uten utslipp og fordeles rettferdig

Framtidens energisystem er fornybart, forutsigbart og arealeffektivt. Å kutte Norges utslipp krever massiv satsing på energisparing kombinert med utbygging av den mest naturvennlige fornybare energiproduksjonen. Våre løsninger gjør at vi fortsatt kan ha nok kraft, uten at naturverdier, friluftsliv og lokalsamfunn ofres. Vi vil slutte med sløsing av energi, og legge til rette for strømsparing i næringsliv og hjem. De mest unødvendige energislukene, som å bruke strøm på å utvinne olje og gass, til kryptoutvinning og nye hyttebyer, må stanses.

Ved å legge til rette for solceller på tak, og vindkraft til havs og på allerede nedbygde arealer vil Norge produsere mer strøm uten klimagassutslipp, øke beredskapen vår og gi

inntekter tilbake til lokalsamfunn. Strømnettet vårt kan unngå overbelastning ved å spre strømproduksjonen, og å ta i bruk batterier, overskuddsvarme, bergvarme, fjernvarme og biogass i mye større grad enn i dag.

Strømprisen vil variere mer når vi har mer fornybar energi basert på sol og vind i Norge og i Europa. I Norge havner mesteparten av inntektene fra høye strømpriser i statskassa. Alle som opplever høye strømpriser bør få statlige strøminntekter utbetalt direkte. Dermed vil man fortsatt spare penger på å redusere forbruk, og unngå at de som har minst får en urettferdig belastning.

Dyra skal få leve naturlige liv

Menneskene deler jorda med et mangfold av arter som har egenverdi. Alle dyr skal ha mulighet til å utfolde seg slik det er naturlig for dem. Der strukturer og driftsmetoder skaper store lidelser for husdyr, må strukturene endres. Ville dyrs leveområder må bevares og restaureres og knyttes sammen igjen. Dyr som avles i oppdrettsmerder, haller og fjøs må få det bedre, blant annet ved at bonden og oppdretterne ikke presses til å maksimere produksjonen sin. Mishandling av dyr skal straffes og rettes opp i.

Ressurser som går i kretsløp

Løsningene våre setter klima og natur som ramme for all politikk. Vårt program viser hvordan samfunnet og økonomien kan organiseres innenfor naturens tålegrenser. Vi lykkes ikke med omstillingen bare ved å bevilge mer ressurser og penger, men ved å se sammenhengene mellom velferds- og verdiskapingssektorene og utnytte dem så de gagnar både mennesker og natur.

Partiet som prioriterer det viktigste

Vi mener det viktigste Norge gjør de neste fire årene er å få opp farten på klima- og naturomstillingen, holde Norge trygt, og Ukraina og resten av Europa fritt. Hvorvidt vi lykkes med de andre prioriteringene i dette programmet vil være avhengig av hvor store vi blir i valget og den økonomiske utviklingen.

En grønn økonomi er ikke avhengig av å vokse. Med vår politikk vil produksjon og forbruk basere seg på fornybare ressurser, redusert arealbruk og uttak av naturressurser, og reparasjon og vedlikehold, deling, ombruk og resirkulering. Slik lærer økonomien av økologien, der ressurser går i kretsløp.

1.1 Klima

MDG vil:

Norges mål og tiltak

1. At Norge skal oppfylle sine internasjonale forpliktelser i Parisavtalen. Vi skal nå netto null utslipp i 2045, og kutte minst 80 prosent av våre territorielle utslipp innen 2035, uten at handel med internasjonale klimakvoter eller vår internasjonale innsats regnes med.
2. Sette eget klimamål for utslipp som kommer av endringer i skog, arealbruk og karbonlagring til havs, og et eget mål for å kutte utslipp som kommer av forbruket vårt.
3. Alltid legge føre-var-prinsippet og mest mulig oppdatert kunnskap til grunn når vi utarbeider politikk og gjennomfører klimatiltak.
4. At alle planer, meldinger, budsjetter, utredninger, tildelingsbrev og notater regjeringen lager, og alle større statlige beslutninger, skal ta utgangspunkt i at Norge skal bli et lavutslippsamfunn.
5. At regjeringen jevnlig skal legge frem en langsiktig klima- og energiplan for Norge, som inkluderer en vurdering av hvordan vedtatt politikk bidrar til å nå klimamålene.
6. At Stortinget vedtar femårige utslippsbudsjetter frem til 2050, med rettslig bindende utslippskutt i alle sektorer for de to kommende femårsperiodene.
7. Sette en forutsigbar bane for karbonprisen som gjør at vi når klimamålene. Prisen fastsettes basert på råd fra uavhengig fagekspertise, slik at den ikke blir uthult av unntak og smutthull.
8. Opprette et uavhengig, faglig fundert klimaråd med mandat til å vurdere måloppnåelse, foreslå nødvendige tiltak og virkemidler for å nå klimamålene og føre uavhengig kontroll med om målene etterleves.
9. Utrede et forbrukervennlig og bredt tilgjengelig system for karbonmerking av alle produkter (varer og tjenester) og deres frakt. Og at Norge skal være en pådriver for felles europeiske standarder for karbonmerking.

Globale klimakutt

10. At Norge skal samarbeide med andre land som trenger finansiering for å fase ut fossil energi og omstille til nullutslippsløsninger.

11. Jobbe for en avtale mellom produsentland om å redusere mengden fossile brensler som tilbys på det internasjonale markedet.
12. Styrke garantiordningen for investeringer i fornybar energi og matsystemer i utviklingsland hos Norad, og arbeide for at Norfund i større grad tilbyr småskala lån til utvikling av fornybar energi i lavinntektsland.
13. At klimaavtrykket av vårt forbruk og vår eksport reduseres kraftig, blant annet ved å fase ut produksjon av olje og gass og ved å innføre klimatoll på importerte varer i samarbeid med EU (Carbon Border Adjustment Mechanism, CBAM).
14. Sørge for at statens offentlige finansieringsstrømmer er i tråd med klimamålene, ved å bruke statens eierskap til å vri selskaper som Equinor og oljefondets investeringer fra fossilt til fornybart.

Sektorvise tiltak

15. Olje og gass (11,5 millioner tonn CO₂e i 2023): Utarbeide en plan for slutfasen av norsk olje og gass, der de mest utslippsintensive feltene fases ut først. Kraft fra land skal brukes til bærekraftig industri fremfor elektrifisering av sokkelen (*se eget kapittel*).
16. Industri og bergverk: Fjerne alle punktutslipp og sikre at industrien samlet sett når netto null innen 2040 og bidrar med negative utslipp innen 2045. Vi skal sikre forutsigbarhet og langsiktighet gjennom krav og avgifter, støtteordninger og risikoavlastning, samt insentiver til karbonfjerning.
17. Veitrafikk (8,0 millioner tonn CO₂e i 2023): Fortsette å omstille transporten i Norge gjennom satsing på kollektiv, sykkel og gange, krav til nullutslipp ved nysalg av kjøretøy, satsing på grønn infrastruktur for tungtransport, bildeling, redusert biltrafikk og effektivisering av transport.
18. Luftfart, sjøfart, anleggsmaskiner m.m. (7,6 millioner tonn CO₂e i 2023): Etablere næringsfond for utslippsfrie skip, fly og tungtransport og satse på elektrifisering av båtruter og anleggsmaskiner, og de korteste flyrutene.
19. Jordbruk (4,5 millioner tonn CO₂e i 2023): Bidra til at bonden kan gjøre effektive klimakutt uten tap av inntekter, og uten at det går ut over våre mål for matforsyningen.
20. Andre kilder, energiforsyning og oppvarming (4,1 millioner tonn CO₂e i 2023): Redusere avfallsmengden, tette utslipp fra avfallsdeponi og sikre CO₂-fangst på alle større forbrenningsanlegg i Norge.
21. Forby all bruk av privatfly som ikke er enten utslippsfrie, hobbyfly, sportsfly, eller brukes av sikkerhetsmessige årsaker.

1.2 Naturen på land

MDG vil:

1. Verne natur- og friluftsområder i og rundt de største byene i Norge gjennom en nasjonal nærnaturlov. Innbyggerne skal involveres i utvelgelsen av slike områder i sitt nærmiljø.
2. Sikre at tilstanden til norsk natur forbedres kraftig, ved å igangsette restaurering av minst 30 prosent av forringet norsk natur innen 2030, lovfeste at Norge skal være arealnøytrale innen 2030, og jevnlig utarbeide et nasjonalt arealbudsjett som følger opp målene om null netto tap av natur.
3. Sikre at nasjonale villreinområder, myr og våtmarksområder, biologisk gammel skog og andre spesielt verdifulle naturtyper ikke bygges ned eller på andre måter ødelegges.
4. Innføre miljøavgift på omsetning av torv.
5. Sikre at allemannsretten holdes i hevd, men åpne for regulering av ferdsel i særlig utsatte og belastede naturområder, slik at naturverdiene og besøkendes sikkerhet ivaretas.
6. Stanse alle nye motorveiprosjekter. Prioritere vedlikehold av allerede eksisterende veinett.
7. Kun tillate nybygging av hytter og tilhørende infrastruktur som fortetting av eksisterende hytteområder.
8. Utvide dagens nasjonalparker og etablere minst ti nye før 2030, for å verne og restaurere mer natur som er underrepresentert i dagens vern, som gruntvann, elvedeltaer og høyproduktiv skog. Vi vil etablere blant annet Søre Bjørnafjorden, Preikestolen og Nordmarka-Krokskogen nasjonalparker, samt utvide nasjonalparkene i Jotunheimen, Rondane og Østmarka.
9. Gi villreinen større leveområder ved å koble sammen fragmenterte områder med nye korridorer.
10. Forvalte rovdyrbestandene i Norge på en bærekraftig måte, som innebærer betydelig større bestander av ulv, gaupe, jerv, bjørn og kongeørn. Vi vil ha en livskraftig bestand med genetisk variasjon, avvikle rovviltneemndene og støtte forebyggende tiltak mot rovdyrskader.
11. Innføre strengere restriksjoner for innførsel av planter, jord, sopp og levende dyr, for å begrense spredning av fremmedarter som kan utgjøre en økologisk risiko for norsk natur og/eller norsk matproduksjon.
12. Revidere plan- og bygningsloven med utgangspunkt i arealnøytralitet, naturrestaurering og naturmangfoldsloven. Loven skal forvaltes av Klima- og miljødepartementet.

13. Pålegge kommunene å gjennomføre “planvask” ved rullering av kommuneplanens arealdel, hvor naturområder som er regulert for nedbygging vurderes tilbakeført til natur (LNF).
14. Flytte ansvaret for bestilling og kvalitetssikring av konsekvensutredninger for reguleringsplaner fra forslagsstiller til et partsuavhengig organ. Forslagsstiller skal fortsatt finansiere utredningene som i dag.
15. Styrke natursatsordningen som gir ekstra midler til kommuner som satser på å ivareta naturmangfold.
16. Styrke statsforvalterens myndighet og kapasitet til å følge opp vern av strandsonen, jordvern, og andre nasjonale retningslinjer og forbud som ofte blir forsøkt brutt.
17. Utrede og innføre en naturavgift ved nedbygging av natur og matjord. Avgiften skal ikke gjelde i kommuner som allerede krever økologisk kompensasjon ved nedbygging.
18. At det skal utarbeides en nasjonal veileder for naturrestaurering som kommuner kan bruke for å hjelpe privatpersoner, nabolag og utbyggere som ønsker eller er pålagt å restaurere natur i sitt nærområde.
19. Opprette jaktfrie områder i faglig anbefalte, utvalgte nasjonalparker.

1.3 Hav, fjorder og vassdrag

MDG vil:

1. Iverksette vern av våre mest sårbare havområder umiddelbart, og i løpet av 2027 ha en konkret tidsplan for vern av 30 prosent av våre havområder, som inkluderer begrensninger på kommersielt fiske, som blant annet bunntåling.
2. Stanse all ny oljeleting og alle planer om mineralutvinning på havbunnen, og arbeide for globale avtaler om moratorium på slike aktiviteter i havet.
3. At sårbare og verdifulle områder som Lofoten, Vesterålen og Senja, iskantsonen, polarfronten i Barentshavet og Norskehavet, havområdene rundt Jan Mayen, Mørebankene, Iverryggen og Skagerrak vernes fra industriell aktivitet på havbunnen.
4. Styrke arbeidet med miljøforsvarlig opprydding i giftige bunnmasser og forurensning i havner, elvemunninger, fjorder, elver og innsjøer.
5. Si nei til all deponering av gruveavfall i sjø, inklusive i Førdefjorden og Repparfjorden, og legge til rette for alternativ bruk av restmasser fra gruver og tunneler.
6. Prioritere avgjørende tiltak for å redde villaksbestanden, som skjerpede krav til lakseoppdrett, beskytte lakseførende vassdrag mot utbygging, sikre vandringsveier og miljøforbedring for villfisk i allerede regulerte vassdrag, samt utvide grensene for de nasjonale laksefjordene.

7. Etablere et statlig finansiert restaureringsprosjekt for Oslofjorden, med blant annet krav til jordbruksarealer og utskilling og gjenvinning av nitrogen fra avløp for alle kommuner i nedbørsfeltet til Oslofjorden.
8. Styrke kunnskapen om påvirkning fra havvind-installasjoner på marine økosystemer, marine næringer, sjøfugl og trekkveier, og sikre at denne blir tatt hensyn til i all havvindutbygging.
9. Lage og iverksette effektive planer for gjenoppbygging av utrydningstruede arter i og ved havet og styrke svake bestander av for eksempel sjøfugl.
10. Sikre at ny havmiljølov også skal gjelde utenfor territorialfarvannet i norske havområder, og inkludere bestemmelser om områdevern, utvalgte naturtyper og prioriterte arter.
11. Sikre gjennomføring av store fredningsområder og nullfiskesoner i Oslofjorden basert på faglige anbefalinger for å gjenoppbygge fiskebestander og et intakt økosystem.
12. Innføre et system med en kartbasert marin arealplan som en integrert del av de helhetlige forvaltningsplanene for norske havområder, som dekker havområdene Nordsjøen-Skagerrak, Norskehavet og Barentshavet og som setter områdespesifikke rammer for alle typer virksomhet til havs.
13. Styrke kapasiteten på havforvaltning hos miljømyndighetene for å være i stand til å håndtere økt aktivitet langs kysten og på havet, samt vekst i havøkonomien.
14. Iverksette flere tiltak og bedre overvåkning for å motvirke spredning av havnespy, og andre fremmede arter, langs norskekysten.

1.4 Miljøgifter og forurensing

MDG vil:

1. Innføre avgift på utslipp av ulike miljøgifter og mikroplast basert på mengdene som slippes ut, inntil produkter og virksomhet som medfører slike utslipp er forbudt eller faset ut av markedet.
2. Sikre at klær, mat, leker, kosmetikk, emballasje og andre forbrukerprodukter som omsettes i Norge skal være trygge og giftfrie, og forby produksjon og import av alle perfluorerte stoffer i forbrukerprodukter.
3. Jobbe internasjonalt for endring av produsentansvaret for miljøgifter, slik at bevisbyrden på skadelige effekter legges til produsent, og ikke til forbruker.
4. Sikre ren luft i norske byer og lokalsamfunn, ved å skjerpe kravene til luftkvalitet i tråd med Folkehelseinstituttets anbefalinger.

5. Kartlegge omfanget av import, omsetning, bruk og avfallshåndtering knyttet til «evighetskjemikalier» som PFAS i Norge, avbøte skadene, og kompensere dokumenterbare helse- og miljøskader fra tidligere bruk og omsetning av slike stoffer.
6. Forby plastprodukter med helse- og miljøskadelige tilsetningsstoffer, som hormonhermere, flammehemmere, PFAS og lignende.
7. Forby engangsgriller.
8. Styrke norsk forskning på miljøgifter og forurensning, inkludert forskning på miljøgifters effekt på barn.
9. Belønne tiltak som beskytter insekter, dyr og mennesker mot unødvendig bruk av utendørs belysning, og få norske nasjonalparker og andre verneområder godkjent som "International Dark Sky Park".
10. Begrense støy som skader livskvalitet, helse og dyr. Forby oppskyting av fyrverkeri i privat regi, og legge til rette for at det offentlige i stedet kan benytte seg av alternativer til fyrverkeri.

1.5 Plast

MDG vil:

1. At Norge bidrar til at en global plastavtale blir sterkest mulig og følges opp av flest mulige land, for å stanse opphopning og spredning av plast både i hav og på land.
2. Utvide dagens produsentansvarsordninger, blant annet til å gjelde all plast, med mål om at produsenter pålegges fullt produkteierskap. Dette innebærer ansvar for og finansiering av gjenvinning og resirkulering av egne produkter, og effektiv opprydding av egne produkter som ikke gjenvinnes eller resirkuleres.
3. Innføre en egen plastskatt med mål om 90 prosent reduksjon i bruk av plast, for å gjøre resirkulert plast billigere enn ny fossil plast, gi høy gjenvinningsgrad og finansiere håndtering av et avfallssystem.
4. Finansiere utfasing av gummigranulat på alle kunstgressbaner i samarbeid med relevante aktører.
5. Jobbe frem en enhetlig nasjonal plan for innsamling, sortering og materialgjenvinning av avfall, særlig plastavfall i Norge.
6. Opprette et plastregister for å få bedre kontroll med plasten som omsettes på det norske markedet.
7. Fase ut bruk av plast i produkter som klær og kosmetikk og engangsplast der det finnes eller kan utvikles gode alternativer, og forby bruk av plast i produkter som ofte havner i naturen.

8. Redusere spredning av mikroplast til naturen fra kilder som bildekk, fartøy, landbruk, tekstiler, maling, hudpleieprodukter og vaskemidler, gjennom krav til rensing av avløp og overvann.
9. Sette krav til deponering og rensing av mikroplast fra snø som måkes fra byrom og sterkt trafikkerte veier.
10. Belønne aktører som sikrer opprydding av søppel i norsk natur, og styrke programmene som bidrar til dette både til lands og til havs.
11. Øke gjenvinningsgraden av plastemballasje til 70 prosent innen 2030 og legge til rette for mest mulig kortreist gjenvinning.
12. Støtte forskning på materialteknikk for å finne nye, mer miljøvennlige måter å produsere produkter som i dag krever plast, som i bildekk.

1.6 Annet avfall

MDG vil:

1. Kartlegge Norges kapasitet for lagring av farlig avfall, tilrettelegge for økning av kapasiteten og for etablering av trygge løsninger for lagring av farlig avfall, inkludert det norske atomavfallet.
2. Arbeide for å redusere miljøbelastningen fra tekstilnæringen ved å fase ut tekstiler som ikke er laget for gjenvinning, og innføre flere tiltak for effektiv innsamling, sortering, gjenbruk og materialgjenvinning.
3. Innføre en avgift på deponering av gruveavfall og restmasser, for å stimulere til økt gjenbruk av massene.
4. Få på plass et pliktig nasjonal båtregister for å stanse mengden misligholdte småbåter som synker eller hensettes i naturen.
5. Øke kunnskapen om sirkulære avløpsløsninger for gjenbruk av viktige næringsstoffer i landbruk og grøntanlegg. Kunnskapen skal testes i byutviklingsområder og renseanlegg med mål om at det skal skaleres opp.
6. Sikre utarbeidelse av en forskrift, med hjemmel i Forurensningsloven, som klargjør ansvaret båthavner har for at vedlikehold og rensing av småbåter ikke fører til utslipp av miljøgifter, mikroplast fra bunnstoff eller annen forurensning, samt at miljømyndigheten tilføres tilstrekkelige ressurser til å føre nødvendig tilsyn og oppfølging av båthavnene.
7. Arbeide for etablering av flere og bedre ettersorteringsanlegg i Norge.
8. Sette strengere miljøkrav for bruk og håndtering av EPS (isopor).

1.7 Dyrevern og dyrevelferd

MDG vil:

1. Grunnlovsfeste dyrs egenverdi, og styrke krav til dyrevelferd i alle forskrifter og tilskudd for dyrehold, jakt og fangst, i tråd med dyrs artstypiske og individuelle behov.
2. Forebygge dyretragedier og dårlig dyrevelferd ved å øke ressursene til tilsyn med dyrehold og opprette et eget Dyretilsyn under Klima- og miljødepartementet.
3. Styrke dyrepolitiet i alle landets politidistrikter og Økokrims arbeid mot dyrevelferds kriminalitet. Innføre forbud mot bruk, deling og oppbevaring av overgrepssbilder av alle dyr.
4. Sikre tilstrekkelig veterinærdekning for produksjonsdyr ved å øke statlig finansierte studieplasser for veterinærer, og innføre og sikre langsiktige midler til mentorordninger i distriktene.
5. Øke midlene til dyrevernorganisasjoner som jobber for hjemløse og mishandlede dyr, informasjon- og folkeopplysningsarbeid om dyrs atferd og egenverdi.
6. Støtte opp om omsorgsprogrammer for hjemløse dyr gjennom samarbeid og offentlig økonomisk støtte til frivillige og veterinærer, og finansiere flere gratisklinikker for dyr.
7. Stramme inn reglene for avliving og kastrering av dyr. Vi vil iverksette det vedtatte forbudet mot kirurgisk kastrering av grisunger og forby metoder som medfører unødvendig lidelse, som CO₂-avliving av griser.
8. Fullføre utfasingen av burhøns og maserasjon av haneekyllinger i eggindustrien.
9. Igangsette tiltak med mål om å minske bruken av unødvendige og smertefulle dyreforsøk.
10. Stanse veksten i norsk oppdrettsindustri inntil dyrevelferdsproblematikken er løst, ved å inkludere forurensning, dødelighet og andre dyrevelferdsparametre i trafikklyssystemet.
11. Ha som langsiktig mål å halvere kjøttforbruket, av hensyn til Norges selvforsyningsgrad, dyrevelferd, folkehelse og klima, og sørge for at dyrevelferd systematisk prioriteres fremfor produksjonsvekst i landbruket.
12. Øke statlig investeringsstøtte til små og mellomstore fjøs som må ombygges i tråd med løsdriftskravet innen 2034.
13. Innføre gjeterordninger og bonusutbetalinger til beitedyreiere som øker dyrevelferden, ved å ha mindre og sunnere besetning, mer tilsyn, mindre tap av dyr og færre rovdyrkonflikter.

14. Stille krav om kortere dyretransporter og legge til rette for økt bruk av lokale gårds- og bygdeslakterier og mobile slakterier.
15. Fjerne subsidiene til selfangst og avvikle den kommersielle hvalfangsten.
16. Forby jakt i yngletiden, og problematiske jaktmetoder som buejakt, hiuttak, og fellefangst på stedegne arter som for eksempel mår.
17. Innføre obligatorisk ID-merking av alle familiedyr som kan chippes og innføre krav om kurs og sertifisering av oppdrettere av familiedyr.
18. Forby salg i butikk av fugl, reptiler og smådyr som av velferdshensyn ikke skal holdes i bur, og øke kontroll og tilsyn med øvrige dyr i dyrebutikker.
19. Forby import av produkter fra pelsdyroppdrett.
20. Innføre et totalforbud mot bruk og salg av blyammunisjon til jakt.
21. Forby avl og import av dyreraser som genetisk medfører store helseproblemer eller lidelser for dyrene, som hunder med skjelettlidelser eller for korte nesepartier.
22. Avvikle de kommersielle opplysningskontorene for kjøtt, meieri og egg. Opprette et statlig næringsuavhengig kostholds-informasjonskontor med bakgrunn i fakta og forskning fra Helsedirektoratet.
23. Omstille norsk kylling-, kalkun-, svine-, og eggproduksjon ved å kreve sunnere raser og sikre individene mer plass, naturlig stimuli, miljøberikelser, bedre luft og tilgang på dagslys og uteområder.
24. Forby bruk og avl av hurtigvoksende kylling- og kalkunraser samt raser av andre arter med betydelige dyrevelferdsproblemer.
25. At dagligvarekjedene skal bidra til å finansiere kostbare dyrevelferdstiltak i landbruket, som for eksempel løsdriftkrav for storfe og økt arealkrav til gris.
26. Sikre alle dyr i norsk landbruk tilgang til utemuligheter og nok plass til å utøve sin naturlige atferd, herunder innføre betydelig økte arealkrav for gris, fjørfe og småfe.

1.8 Energi

MDG vil:

1. Innføre en flat strømstøtte til alle husstander i områder med høy strømpris i vinterhalvåret, som utbetales uavhengig av forbruk.
2. Ha et nasjonalt mål om å redusere energiforbruket i norske bygg til maksimalt 56 TWh elforbruk og 69 TWh energiforbruk innen 2030. For å få til dette vil vi innføre strengere

krav, gi tilbud om mer statlig energiveiledning og sørge for at både det offentlige og private kan få tilskudd til tiltak som sparer energi eller nettkapasitet.

3. Stoppe alle planer om å sende kraft fra land til olje- og gassinstallasjoner.
4. Utarbeide nasjonale retningslinjer for prioritering av prosjekter som søker tilknytning til strømmettet. Det grønne skiftet og Norges klima- og miljømål samt beredskap legges til grunn for prioriteringen.
5. Stille krav om nær nullenergi for offentlige nybygg, og energiklasse A, B eller C for bygg som leies av det offentlige og som ikke er vernet eller har særegen historisk verdi.
6. Gi Enova et tydelig formål om å bidra til å redusere energiforbruket i norske husholdninger og næringslivet, og øke støtteordninger til energieffektivisering og lokal energiproduksjon i privatboliger og næringslivet.
7. Fjerne barrierer i lovverk og reguleringer slik at det legges til rette for fornybar energiforsyning i lokalsamfunn, der strøm kan produseres, deles og lagres medredusert behov for langtrekkende strømmett.
8. Etablere trygge og rimelige lån til husstander for å redusere energiforbruket, lagre energi og ta i bruk fornybare kilder til energi uten naturinngrep.
9. Få på plass et rammeverk som sikrer at batterier kan utnyttes både som energilager i bygg og som balansekraft i nettet, og spesielt satse på at potensialet i elbilbatterier utløses.
10. Sikre god lokal medvirkning i alle konsesjons- og søknadsprosesser, og fjerne praksisen med bruk av forhåndstiltredelse for kraftkonsesjoner og utbygging, slik at blant annet urfolk kan sikres reell deltagelse og innflytelse i tråd med rettighetene de har.
11. Si nei til utbygging av vannkraft i vernede vassdrag. Opprusting og effektutvidelser av vannkraftverk skal kun gjennomføres der vilkår og tiltak samlet sett ikke har negativ virkning på miljøet sammenlignet med dagens tilstand.
12. Utvikle en helhetlig plan som kartlegger hvilke områder i landet vårt som egner seg for nye utbygginger av fornybar energi, for å sikre at det kun bygges i områder som ikke risikerer nedbygging av urørt natur, reinbeite eller andre viktige natur- og friluftsområder.
13. Satse stort på vindkraft til havs på norsk sokkel, under forutsetning av at naturkonsekvensene er forsvarlige og at hensynet til marine økosystemer og næringer, sjøfugl og trekkveier alltid ivaretas.
14. Følge opp Stortingets vedtatte mål om at Norge innen 2030 skal produsere 8 TWh solstrøm. Solenergi skal i hovedsak etableres på eksisterende bygninger og allerede utbygde arealer.

15. Sikre at kommuner kan stille krav om solstrøm og andre former for fornybar energi i reguleringsplaner.
16. Åpne for utredning og etablering av kjernekraftverk, som ikke bidrar til å forsinke omstillingen bort fra petroleum. Det må stilles krav om utnyttelse av overskuddsvarme og påkobling til strømmettet, og staten må både sikres inntekter og stå ansvarlig for varig lagring. En avgift per produsert KWh innføres, slik at kostnader til varig lagring og sanering dekkes.
17. Avlaste strømmettet gjennom å stille krav om utnytting av overskuddsvarme, fjordvarme og bergvarme, frikoble fjernvarmeprisen fra strømprisen og få bygget ut flere fjernvarmeanlegg, med strenge miljøkrav til bruk av biomasse.
18. Stimulere til økt produksjon av biogass fra avfall med et eget nasjonalt støtteprogram gjennom Enova/Bionova og takstreduksjoner for biogasskjøretøy, og sikre tilgang på biogass over hele landet.
19. Beholde, fornye og øke antallet mellomlandsforbindelser, og samarbeide tett med andre land om å erstatte fossil energi med fornybar og sikre forsyningssikkerhet. Havvindparker på norsk sokkel etableres med hybridkabler slik at produsert energi utnyttes best mulig. Gevinst fra salg av strøm gjennom kablene må komme innbyggerne til gode gjennom strømstøtte.
20. Bidra til å bygge opp verdikjeder for grønt hydrogen når det ikke går på bekostning av annen omstilling. Det skal brukes der andre nullutslippsløsninger ikke er mulig, som i langdistanse luft- og skipsfart og noe prosessindustri.
21. Etablere bedre prisreguleringsregimer for å sikre at vi ikke får uforutsigbare prishopp. Energi er en nødvendighet og sterkt varierende priser er en trussel for både privatøkonomi og bedrifter.
22. Gjøre det enklere og mer attraktivt å bygge ut konfliktfri nærenergi som ikke ødelegger natur, som f.eks minivindkraftverk, solceller og mer effektiv strømutveksling lokalt.
23. Stille krav om solenergi på offentlige bygg over en viss størrelse, hvis taket eller andre relevante flater er egnet for det.
24. Innføre momsfritak for viktige energisparingstiltak for husholdninger, som for eksempel etterisolering, solceller på tak og varmepumper.
25. Innføre en garantert minstepris for husholdninger som selger overskuddsstrøm f.eks fra egne batterier og solceller.

2. Velferd hele livet

Visjon 2045

Se for deg dager med god tid. Fuglekvitter når du våkner. Utenfor vinduet ser du noen nabobarn sjekke hvilke bær som er modne i felleshagen. En annen kjeder seg og er på vei mot et tre å klatre opp i. En dame med rullator triller forbi, her går hele nabolagets oldemor litt forsiktig mot innbyggertorget. Du smiler, klar for å dele ideer og prate med andre på torget.

Vi mennesker vokser og hviler og lever i naturens rytmer. Gjennom livet veksler behovene for å gi og ta imot. Alle trenger vi andre, og alle har vi noe å bidra med. Framtidas bærekraftige velferdssamfunn er et økosystem der livet utspiller seg i samspill med andre liv, og alle får delta likeverdig. De Grønne vil bygge et samfunn der folk har bedre tid og blir mindre ensomme, der overskuddet deles likere mellom oss, og vi lettere kan finne kortreiste gleder og trygge fellesskap.

Barna har en trygg og leken oppvekst, i kontakt med det som vokser og gror. De vokser opp i et samfunn som gir dem rom til å utforske, undre seg og leke fritt. De leker og lærer mer ute i naturen, der barnas naturlige nysgjerrighet kan boltre seg. Det er mulig fordi stedene vi bor er mer kompakte, menneskevennlige og naturvennlige. Foreldre kan ha lave skuldre og la barna leke trygt i gata. Mindre skjermtid og mer varierte skoledager åpner for skaperglede, utforskning og samspill. Når barn får være barn, kan friheten og empatien deres inspirere oss alle.

I den framtida vi ser for oss blir ungdommen hørt og tatt på alvor, og opplever at samfunnet trenger dem. Eldre opplever at deres kompetanse kommer samfunnet til gode. Grunnleggende økonomisk trygghet gjør at vi kan senke skuldrene, være kreative og tenke langsiktig. Samfunnet mobiliserer rundt deg den dagen en livskrise rammer. Kortere arbeidsdager gir tid til omsorg og lek for alle aldre. I en grønnere framtid har vi muligheten til å bo mer sosialt, livet ut, og kan sammen dyrke hager, meningsfulle hverdager, fellesskap og gode nærmiljøer.

Sammen om velferden

De Grønne jobber helhetlig mot fattigdom og utenforskap. Det er unødvendig at barn vokser opp i fattigdom i vårt rike samfunn. Vi vil fordele bedre, ta tak i systemfeilene som sliter folk ut, og lytte til mennesker med ulike erfaringer, så vi sammen skaper kloke løsninger. Sånn kan vi sikre fortsatt god velferd hele livet.

Velferdsstatens ordninger skal bidra til økonomisk trygghet uansett hvilke kort vi er blitt tildelt. De Grønne vil sikre et fortsatt sterkt offentlig velferdstilbud til alle. Private og ideelle aktører kan utfylle de offentlige tjenestene og gi et større mangfold. For å møte morgendagens utfordringer trenger vi å mobilisere både fellesskapets midler og båndene mellom oss mennesker, og gi folk tid og mulighet til å bidra til hverandres liv i lokalsamfunnene vi er en del av. Vi er hverandres velferd.

2.1 Inkludering og kamp mot fattigdom

Gode liv for alle

Alle tjener på at flest mulig er inkludert. Et inkluderende samfunn krever et sterkt sosialt sikkerhetsnett og aktiv kamp mot fattigdom. Små forskjeller bevarer tilliten mellom folk og viljen til å slutte opp om felles løsninger, og ruster oss bedre til å gjennomføre endringene som klima- og naturkrisen krever av oss. De Grønne vil føre en målrettet politikk for et sosialt rettferdig lavutslippssamfunn, der vi deler mer og inkluderer mangfoldet.

Det bør bli enklere å bidra samtidig som man mottar hjelp fra velferdsstaten. Vårt mål er gode liv, der folk ikke er alene med utfordringene, og samtidig får stille opp for andre. I dag er tjenesteapparatet ofte for vanskelig å navigere for den som søker hjelp og støtte. De Grønne jobber for mer menneskevennlige systemer. Vi vil bekjempe familiefattigdom, så alle barn og unge kan få en god start på livet.

Bo sosialt og jobbe med mening

Grønn boligpolitikk handler om å sikre alle tilgang på en rimelig bolig det er godt å bo i, med lavt miljøavtrykk, og å gi rom for fellesskap og samspill. De Grønne vil bruke arkitektur for å utvikle gode steder der vi kan bruke mindre plass og energi, ha god universell utforming og bo mer sosialt. Vi vil gjenreise den sosiale boligpolitikken.

Arbeid er en av de viktigste nøklene til verdiskapning og inntekt, inkludering, helse og mening i vårt samfunn, så det er et mål at flest mulig skal ha lønnet arbeid og trives i jobben sin. De Grønne vil verne om grunnleggende rettigheter i arbeidslivet, som fast ansettelse og innflytelse over egne arbeidsvilkår. Vi vil legge til rette for høy organisasjonsgrad, en sterk arbeidsmiljølov og godt samarbeid mellom partene i arbeidslivet og staten. Arbeidslivssamarbeidet bygger på og skaper gjensidig tillit, og bidrar til at vi har produktive og innovative bedrifter som ivaretar sitt samfunnsansvar. Det er særlig viktig når norsk arbeidsliv skal omstille seg ut av oljealderen og ny teknologi gjør at mange arbeidsoppgaver blir utført på nye måter. I et arbeidsliv som endres stadig raskere og skal gjennom en stor

omstilling, blir det viktig å gjøre det lettere å kombinere arbeid og andre aktiviteter, som utdannelse, i alle faser av livet. Arbeidslivet skal være raust ved å ha plass til kronisk syke, uføre og funksjonshemmede, det forutsetter et trygt sikkerhetsnett, tilrettelegging, vern mot diskriminering, at man ser folk for hva de kan og bekjemper fordommer.

Bedre tid

Samtidig som det er et gode å få arbeide, er fritiden dyrebar. De siste tiårene har samfunnet vårt blitt rikere og rikere, uten at vi har fått mer fritid. En stadig større del av oss opplever at jobben tar så mye tid og energi at det går utover privatlivet og annet engasjement. Noen møter veggen, og sykemeldinger koster både den enkelte og samfunnet dyrt. Derfor vil De Grønne jobbe for å redusere arbeidstiden og arbeidspresset over tid, og samarbeide med partene i arbeidslivet for å prioritere bedre livskvalitet over økt kjøpekraft. Med mer tid til det som er viktig for oss kan vi leve mer bærekraftig, gi livsgleden rom, og enklere være der for hverandre.

De Grønne jobber for en alderdom å glede seg til. Norges innbyggere lever stadig lengre, og er stort sett friskere enn før. Eldre er en ressurs og representerer verdier, kompetanse og innsikt samfunnet har behov for. De Grønne vil legge til rette for et seniorvennlig samfunn, der eldre trygt kan bo hjemme, med tilgang på fellesarealer, nødvendige tjenester og mellommenneskelige møter. Samfunnet må legge til rette for at eldre kan få være en ressurs for yngre generasjoner i nærmiljøet sitt. Sammen skaper vi et samfunn der alle blir sett, hørt og verdsatt gjennom hele livet.

Våre løsninger

2.1.1 Fordeling og fattigdomsbekjempelse

MDG vil:

1. Utrede å samordne en felles portal for offentlige velferdstilbud med tilgang på faste veiledere, så brukere kun trenger å sende inn opplysninger, søknader og dokumentasjon en gang for varige behov.
2. Arbeide for å halvere familiefattigdommen i Norge, blant annet ved å doble og skattlegge barnetrygden, øke barnetrygden for enslige forsørgere med 50 prosent, og prisjustere den hvert år.
3. Redusere inntektsskatten for folk med lav inntekt, slik at alle opp til medianinntekt får lavere skatt. Vi vil gjøre dette ved at innslagspunktet for å betale skatt heves.
4. Samordne tjenester for familier i vedvarende lavinntekt og andre mennesker med langvarige og sammensatte behov, på tvers av forvaltningsnivåer og aktører. Familier skal få helhetlig oppfølging av en familiekoordinator som kjenner både barn og voksne.
5. Jobbe for at kollektivtransporten har familierabatter, er universelt utformet og tilpasset barn og unge.

6. Innføre en mer tillitsbasert sosialstøtte, en garantert grunninntekt (borgerlønn) man får tildelt over tid, som reduserer byråkrati og ikke forutsetter salg av eiendeler. Sosialhjelpssatsene bør dekke grunnleggende behov etter SIFOs referansebudsjett.
7. Beskytte folk mot gjeldsfeller ved å forby markedsføring av forbrukslån og kredittkort, sette et tak for renter på forbrukslån, og kraftig begrense mulighetene til å tjene på inkassoinnkrevning gjennom ny inkassolov.
8. Gi NAVs ansatte større rom for å jobbe sosialfaglig ved å forenkle og avbyråkratisere ytelsene, styrke saksbehandlingskapasiteten, og sikre etterutdanning og bemanning.
9. Styrke og forenkle bostøtten ved å beregne støtten for seks måneder, ikke kreve tilbakebetaling ut fra høyere inntekt som kun varer en kortere periode, og holde arbeidsinntekten til barn under 21 år i husholdningen utenfor beregningen.
10. Gjennomgå velferdsytelser for å sikre at det gis reell kompensasjon for merkostnader ved å ha funksjonsnedsettelse og kronisk sykdom.
11. Samordne utbetalingsdatoer for velferdsytelser bedre, og sikre automatisk beskjed om kommende viktige frister.
12. Gjøre det enklere å leve godt med lite penger, ved å holde allemannsretten i hevd, styrke landsomfattende deleordninger, som folkebibliotek og BUA, og sikre bedre tilgang til kultur og nærnatur som fellesgoder.
13. Øke engangsstøtten ved fødsel og adopsjon til 2G.
14. Gi medforelder selvstendig opptjeningsrett til foreldrepenger.
15. Styrke velferdsrettighetene til selvstendig næringsdrivende for sykepenger, dagpenger og pensjon når man ikke er i et fast ansettelsesforhold, og gjøre det enklere å kombinere barn og familieliv med å drive egen virksomhet.
16. På sikt jobbe for en universell grunninntekt så alle får dekket grunnleggende behov.

2.1.2 Forebygge ungt utenforskap

MDG vil:

1. Opprette forsøksprosjekt med frivillig arbeidsår for ungdommer over 15 år som er ferdige med grunnskolen.
2. Styrke praktisk utfoldelse i skolen, yrkesfagene og de alternative utdanningsløpene, og praksisnære jobbtiltak for å inkludere flere i arbeidslivet.
3. Gjennomføre prøveordninger der unge opp til 30 år som står utenfor arbeid og utdanning, får inntektssikring i form av ungdomslønn. De unge skal tilbys god veiledning og individuell tilrettelegging for lavterskel, arbeidsrettet aktivitet.

4. Tilby sommerjobb til alle mellom 16 og 19 år som ønsker det, i samarbeid med kommuner og næringsliv.
5. Sikre at kommunene har ressurser til at barn og unge, over hele landet, har tilgang til trygge sosiale møteplasser, oppsøkende ungdomsarbeid, og meråpne biblioteker.
6. Styrke områdesatsingene og særlig det forebyggende arbeidet for unge, med familieråd, foreldreråd og trivselsvandring, for å mobilisere lokale fellesskap.
7. Utvikle en helhetlig plan for forebygging av ungdomskriminalitet, med verktøy for å styrke dialog og samarbeid mellom foresatte, skole, barnevern, konfliktråd, politi og andre offentlige aktører, og organisasjoner og lokalsamfunn.
8. Flytte ansvaret for rusoppfølging for ungdom til helsevesenet, og sikre at alle unge med utfordringer blir møtt med fokus på bakenforliggende årsaker og tilbys muligheter for trygghet, mestring og mening.
9. Jobbe tverrfaglig og tverrkulturelt med å bygge tillit i ungdomsmiljøene, og etablere regional erfaringsutveksling for ungdomsarbeidere, minoritetsrådgivere og ressurspersoner fra ulike miljøer som kan bidra til brobygging i storsamfunnet.

2.1.3 Arbeidsliv og arbeidsinkludering

MDG vil:

1. Sikre arbeidsmiljølovens bestemmelser om at fast ansettelse også omfatter vikarbyrå, bekjempe ufrivillig deltid og øke andelen hele stillinger i helse- og omsorgssektoren i samarbeid med partene i arbeidslivet.
2. Samarbeide med partene i arbeidslivet om å redusere normalarbeidstiden, med stor fleksibilitet for den enkelte arbeidsplass. Målet er å finne gode løsninger for å ta ut produktivitetsvekst i mer fritid og mindre press i alle livets faser.
3. Etablere forsøksordninger med redusert arbeidstid.
4. Gjennomføre en grønn kompetansereform sammen med partene i arbeidslivet og opplæringsaktører, for grønn videreutdanning, omskolering fra petroleumsfag og ekstraordinære tiltak i særlig utsatte bransjer.
5. Utrede de langsiktige konsekvensene av økende automatisering av vare- og tjenesteproduksjon, for å motvirke økt ulikhet og sikre statens skattegrunnlag.
6. Jobbe mer helhetlig med langsiktig oppfølging av funksjonshindrede og kronikere, med tanke på universell utforming, tilrettelegging, mobilitet og arbeidsinkludering.
7. Gjøre funksjonsassistanse og lønnstilskudd i arbeid, arbeidstiltak eller praksis til en rettighet i arbeidslivet knyttet til alle former for funksjonsnedsettelse, også for uføre. Ordningen må kunne samordnes med BPA.

8. Styrke og utvide ordningen med omsorgsstønad, omsorgsdager og pleiepenger. Disse skal være en skattefri ytelse og ikke lønn, men gi pensjonspoeng.
9. Tilpasse regelen mot innleie av arbeidstakere slik at virksomheter har mulighet til å leie inn ekspertise og erfaring til klart avgrensede prosjekter som ikke er en del av den faste virksomheten.
10. Bevare reglene om kollektiv søksmålsrett og vurdere å utvide dem til å gjelde klassifisering av arbeidstakere for å sikre rettighetene til arbeidstakere i plattformøkonomien.
11. Gi arbeidsgiver mer økonomisk ansvar for langtidssykefravær og mindre ansvar for korttidsfravær, for å gjøre sykelønnsordningen og oppfølgingen mer treffsikker og forebyggende mot langvarig utenforskap.
12. Forsvare sykelønnsordninga for alle arbeidstagere.
13. Jobbe for forsøksordning om å fjerne aktivitetskrav og andre begrensninger for de som mottar dagpenger, sosialstønad, arbeidsavklaringspenger (AAP) og uføretrygd. Heller sikre flere en aktivitetsrett og tilby nyttige lavterskeltilbud.
14. Styrke AAP-ordningen som avbruddsfri inntektssikring uten karenstid eller lang ventetid, trekke ventetid for behandling fra perioden og forlenge maksgrensen til fire år.
15. Øke innsatsen mot arbeidslivskriminalitet ved å tilføre Arbeidstilsynet, NAV og Skatteetaten ressurser til å håndheve arbeidsmiljøloven.
16. Sikre rett til utdanning som arbeidstiltak for funksjonshemmede og trygdete. Ved å fjerne begrensninger som varighetsbestemmelsen, krav om heltidsstudie og nedre aldersgrense.
17. Åpne for lavere uføretrygding enn 50 prosent og sikre at dette samordnes med eksisterende lover for å unngå uføretrygdefeller eller pensjonsfeller.
18. Sikre at tiltaksarrangører, attføringsbedrifter og andre som gjennom anbudsavtaler bidrar til arbeidsinkludering, får forutsigbare rammebetingelser og benyttes som en del av arbeidsmarkedstilbudet.
19. Sikre rask tilgang på kvalifisert arbeidskraft gjennom et enkelt og forutsigbart regelverk for arbeidsinnvandring. Vi skal utrede hvordan personer utenfor EU kan gis samme vilkår for midlertidig arbeidstillatelse som EU-borgere.
20. Gi arbeidsinnvandrere informasjon om rettigheter og plikter i arbeidslivet, og tilbud om gratis norskundervisning.
21. Øke fribeløpet for uføre til minst 1 G, eller til samme nivå som frikortordningen hvis det er høyere. Utbetalte feriepenger må ikke telle med i grunnlaget for årets inntekter.
22. Innføre målrettede tiltak for å oppmuntre arbeidsgivere til inkludering av nevrodivergente arbeidstakere, for eksempel ansatte med autisme.

2.1.4 Boligpolitikk

MDG vil:

1. Gjennomføre en boligsosial reform som inkluderer forebygging av boligutfordringer, tiltak som fremmer god bokvalitet, god universell utforming og sosiale boformer, og sikrer trygge og langsiktige boliger til en overkommelig pris.
2. Gi kommunene mulighet til å kreve at en andel av enhetene i nye boligprosjekter avsettes til allmennboliger og borettslag.
3. Legge til rette for etablering av allmennboliger og utvikling av ikke-kommersielle utleieselskaper eid av ideelle organisasjoner og det offentlige.
4. Balansere og utbedre leietakers rettigheter i husleieloven for et mer rettferdig leiemarked.
5. Utrede tiltak for å utjevne skjevfordelingen mellom de som leier og de som eier bolig, som boligskatt eller endringer i skattefradraget for boliglån.
6. Utvide ordningen med startlån og vurdere å gjøre vilkårene mer gunstige for å hjelpe førstegangsetablerere med å komme inn på boligmarkedet.
7. Styrke samarbeidet mellom staten, kommuner og innbyggere om områdeløft der det er levekårsutfordringer.
8. Styrke bygging av sosiale boformer og bofellesskap på tvers av alder og demografi. Legge bedre til rette for bygging av mikrohus og økolandsbyer, som bruker naturmaterialer og er energi- og arealeffektive, gjennom blant annet innovasjonsmidler og tilskuddsordninger.
9. Stille krav om grøntområder, deleløsninger og fellesarealer i alle større boligprosjekter.
10. Gjøre det enklere for unge å komme inn på boligmarkedet ved å frita førstegangskjøpere for dokumentavgift.
11. Gi kommuner muligheten til å innføre strengere regulering av korttidsutleie for å sikre at boliger brukes for å bo i, ikke som investeringsobjekter.

2.1.5 Seniorpolitikk

MDG vil:

1. Utrede flere muligheter for et arbeidsliv tilpasset ulike livsfaser og en mer fleksibel pensjonsalder.
2. Fjerne de øvre aldersgrensene på rettigheter eldre mennesker med nedsatt funksjon har, sånn at de som har helse til å delta, kan fortsette å være aktive i samfunnet.

3. Sikre kompetent oppfølging av Eldres psykiske helse i hjemmesykepleien og på sykehjem.
4. Tilby et sunt og variert kosthold for matglede på alle offentlige institusjoner.
5. Jobbe for et mangfoldig aktivitetstilbud i sykehjem og på dagsenter.
6. Ivareta minoriteter med tolking, oversettelse og tilrettelegging i omsorgstjenestene.
7. Legge til rette for kunnskap om og aksept for mangfold også på sykehjem.
8. Bygge for et aldersvennlig samfunn, som legger til rette for et aktivt liv og gode møteplasser mellom generasjoner.
9. Innføre sosial resept på fastlegekontoret, med en frivilligkoordinator som hjelper ensomme til å finne aktiviteter de vil trives med.
10. Sikre at eldre med dårlig digital kapasitet har fullgode alternativer som gir tilgang til alle viktige samfunnstjenester
11. Minste pensjonsnivå i folketrygden løftes over EUs fattigdomsgrense (EU60).

2.2 Oppvekst og kunnskap

La barna leke!

Å være barn har en unik egenverdi. Det er ikke et mål at barna våre så raskt som mulig skal bli effektive, flinke unge voksne. Som motkraft til en stadig mer gjennomorganisert barndom er det viktig for De Grønne å la barna leke og utvikle seg på egne premisser. En god barnehage og skole har omsorg for barna og tar vare på barns nysgjerrighet og læringslyst. Her får barna leke trygt, bevege seg og utforske nærmiljøet. Kompetente voksne med tid til å ivareta hvert enkelt barns grunnleggende behov og rom for et stort og mangfoldig spekter av barn. Barnets utvikling skal ivaretas i hele utdanningsløpet, både følelsesmessig, motorisk, intellektuelt, sosialt og som skapende mennesker. De Grønne vil redusere omfanget av testing og målstyring og gi lærerne større faglig handlingsrom.

De fleste barn og unge i Norge lever gode liv i trygge familier, men likevel vokser for mange opp i usikre omsorgsmiljøer. Det offentliges mål i familiepolitikken bør primært være å styrke foreldres omsorgsevne gjennom støtte og veiledning. For de mest utsatte barna må samfunnet stille opp mer, og da er tidlig innsats viktig. Tiden som ungdom og ung voksen kan være en sårbar fase i livet for mange. Alle våre unge skal ha mulighet til å bli trygge og selvstendige mennesker som kan delta, påvirke og skape. De Grønne vil ha et samfunn med mindre press og stress, fordi livskvalitet betyr noe.

Variert kompetanse for framtida

En kreativ og inkluderende sirkulærøkonomi trenger de menneskelige ressursene som sitter i hver og en av oss. Engasjerte medborgere, håndverkere, helsepersonell, kulturarbeidere, teknologer, akademikere og mange flere er avgjørende for å omstille Norge. Derfor må grunnopplæringen være variert. Mangfoldet av barn og unge, som skal bli til hele mangfoldet av voksne, må få både utfordringer, mestring og lærelyst.

Utdanningstilbudet skal ruste ungdom for jobb, samspill og samfunnsdeltagelse. For å sikre viktig kompetanse for framtida, og et mer inkluderende arbeidsliv og sivilsamfunn, må skolen ta i bruk flere praktiske arbeidsmåter og ruste opp fagopplæringen. Vår tid krever kunnskap, innovasjon og endringsevne for å sikre overgangen til et bærekraftig og sirkulært samfunn. Samfunnet er i rask endring og har store behov for praktisk, teknisk, helsefaglig, pedagogisk og samarbeidende kompetanse. De Grønne vil sikre alle tilgang på relevant og fleksibel kompetanseheving hele livet. Vi trenger mer internasjonalt samarbeid om utdanning og utvikling. Når mange perspektiver slipper til, blir samfunnet klokere.

De Grønne anerkjenner at studenter ofte lever uforutsigbare liv med lite penger, prestasjonspress, skiftende sosiale nettverk og færre rettigheter til for eksempel dagpenger ved arbeidsledighet. Dette kan bidra til at studenter er utsatt for psykiske plager. De Grønne vil forebygge uhelse ved å styrke studentøkonomien, bedre tilgangen på studentboliger og møteplasser, og tilrettelegge for gode overganger til arbeidslivet.

Våre løsninger

2.2.1 God barndom og familieliv

MDG vil:

Fattigdomsbekjempelse og samhandling for barna

1. Bekjempe familiefattigdom gjennom økt økonomisk støtte til familien, primært gjennom barnetrygden.
2. Styrke samhandlingen mellom tjenester som jobber med barn, unge og deres familier. Blant annet gjennom en tydeligere plassering av ansvaret for å koordinere tjenestenes innsats, og det må settes av tid til dette arbeidet.
3. At prinsippet om barnets beste skal ligge til grunn for hele tjenestetilbudet gjennom oppveksten og følges tett opp.

En god start for familien

4. Bevare dagens foreldrepermisjon med foreldrekvoter på 15 uker hver.
5. Bevare kontantstøtten og utvide den til å gjelde frem til barnet er 2 år.

6. Sikre god svangerskaps-, fødsels- og barselomsorg og god oppfølging ved adopsjon eller fosterhjemsplassering. Det skal gis helhetlige hjelpetiltak, spesielt om det er mistanke om omsorgssvikt.
7. Sikre alle blivende foreldre tilgang på foreldreveiledning.
8. Jobbe for bedre og tryggere internasjonal regulering av handelen med biologisk arvemateriale for donorunntfangelse, i samråd med norske og internasjonale foreninger for donorunntfangede.
9. Sikre barns rett til samvær og omsorg med begge foreldre, også etter samlivsbrudd, ved å likestille foreldrene i Barneloven og forvaltningen av denne. Barnets beste skal alltid veie tyngst.

Støtte til barn og foreldre med funksjonshindringer

10. Sikre at barn med funksjonsnedsettelse, sykdom eller atypisk utvikling får oppfylt sine lovfestede rettigheter til opplæring, helsehjelp, kommunikasjon, omsorg, samvær, lek og deltakelse, på lik linje med andre barn
11. Sikre at foreldre med funksjonshindringer får riktig støtte til å utøve foreldrerollen, og at ansatte innen helse, omsorg og barnevern har oppdatert kunnskap om både synlige og usynlige funksjonsnedsettelse.
12. Sikre kunnskap og kompetanse om funksjonsnedsettelse, nevro mangfold, tegnspråk og alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) i pedagogiske, helse- og sosialfaglige utdanninger.

2.2.2 Barnevern og familievern

MDG vil:

1. Sikre at barns rett til å bli hørt ivaretas i barnevernet.
2. Sikre flere lavterskeltilbud for familier i sårbare situasjoner, inkludert forebyggende familieråd og foreldreråd som mobiliserer ressurser i nettverket rundt.
3. Styrke familievern og medlingstilbudet til familier som trenger det.
4. Sikre kompetanse om vold, overgrep, traumer hos alle som jobber med barn, gjennom utdanning og systematisk kursing og kompetanseheving.
5. Videreføre tiltakene i kompetansesatsningen på det kommunale barnevernet.
6. Styrke fosterforeldres rettigheter og sikre at de får tilgang på god veiledning og støtte og bedre muligheter for frikjøp.

7. At staten skal ha ansvar for spesialiserte fosterhjem for barn som ikke bør være på institusjon.
8. Øke rekrutteringen av fosterhjem, og rekruttere flere beredskapshjem og fosterhjem som tar imot søsken for å sikre at søsken kan plasseres i samme fosterhjem om de ønsker det.
9. Gi statsforvalteren myndighet til å pålegge interkommunalt samarbeid om barnevern i særlige tilfeller.
10. Gi personer under 18 år som har rusproblemer, lik rett til behandling i spesialisthelsetjenesten som de over 18.
11. Styrke arbeidet mot barneekteskap og sikre oppfølging av barn som risikerer eller utsettes for dette.
12. Sikre tilstrekkelige samarbeid om og oppfølging av risikoutsatte barn og unge for å støtte samfunnsdeltakelse, forebygge kriminalitet og motvirke et livsløp mellom hjem, institusjon og fengsel.
13. Sikre at barn under 16 år ikke fengsles, men ivaretas av profesjonelle omsorgsutøvere som en del av det sivile samfunnet.
14. Styrke flerkulturell kompetanse og øke rekrutteringen av flerkulturelle fosterhjem og beredskapshjem.

2.2.3 Barnehage

MDG vil:

Tillit til de voksne, tid til barna

1. Styrke bemanningen i barnehagene, og spesielt rekruttere flere menn. Barnehageansatte skal ha gode vilkår for etter- og videreutdanning.
2. Gi barnehagepersonalet mer tid til planlegging, samarbeid og individuell oppfølging av barna.
3. La pedagoger og ledere selv vurdere hvilke verktøy og metoder som skal brukes i den enkelte barnehage, og unngå nasjonale føringer om spesifikke metoder som skal fremme skolefaglig læring eller digital kompetanse.
4. Fremme god helse og trivsel for barn og voksne gjennom å satse på ventilasjon og støydemping i barnehager, stille kvalitetskrav til bygg, bruke trygge materialer uten miljøgifter i lekeplasser og i leker og ha mye natur på uteområdene.

Lek, trygghet og støtte for alle slags barn

1. Sikre moderasjonsordninger som gjør at familiens økonomi ikke blir et hinder for at barna får gå i barnehage.
2. Beskytte barns frie lek i barnehagen, og legge til rette for økt bruk av naturen som arena for lek, læring og mestring.
3. Sikre tilstrekkelige ressurser til at kommuner kan gi flere barn barnehageplass raskt og i nærmiljøet, og tilrettelegge barnehagene for et bredt spekter av barn, både fysisk, praktisk og pedagogisk.
4. Forebygge utenforskap og sikre tidlig innsats uten byråkrati, ved å gi kommunene rammer til å ha fast ansatte spesialpedagoger i barnehager, som et allmennpedagogisk tiltak.
5. Gi barn på asylmottak og papirløse barn rett til plass i ordinær barnehage.

2.2.4 Skole og opplæring

MDG vil:

Et sterkt lag rundt eleven

6. Øke voksentettheten i skolen ved å styrke økonomien i kommuner og fylkeskommuner.
7. Videreutvikle lærernormen slik at den fører til reell, økt antall lærertimer med elever.
8. Gi lærerne mer tid til kjerneoppgavene sine, og støtte opp under lærerens autoritet og pedagogiske handlingsrom i klasserommet.
9. Bygge opp et tverrfaglig lag rundt eleven med blant annet miljøarbeidere og miljøterapeuter, sosionomer, ergoterapeuter, spesialpedagoger og helsesykepleiere. Disse og skolelederne skal samarbeide tett med andre aktører for å forebygge mobbing, vold, skolefravær og utenforskap.
10. Gi ansatte i skole, barnehage og oppvekstsektoren gode vilkår for etter- og videreutdanning og nettverkssamarbeid, i Norge og internasjonalt.
11. Styrke tilskuddsordningen for veiledning av nyutdannede lærere der både nyutdannet og mentor sikres avsatt tid til veiledning.
12. Redusere den samlede mengden prøver og kartlegginger i skolen, herunder avvikling av nasjonale prøver i dagens form
13. Innføre nasjonale regler som sikrer en mobilfri skole. Slike regler må ha unntak som sikrer lærernes metodefrihet og elevenes behov for hjelpemidler.

En skole som rommer alle elever

14. Styrke gratisprinsippet i skolen og bevilge midler til trykte bøker, fysisk læremateriell og praktisk undervisning og innfasing av skolemat.
15. Videreføre retten til et trygt og godt skolemiljø, der elever blir utfordret faglig og sosialt, men sikre at vernet mot krenkelser ikke er til hinder for tydelig klasseledelse.
16. Gi eleven gode muligheter til å utvikle praktiske og estetiske ferdigheter, gjennomøkte ressurser til lokaler og utstyr, videreutdanning og flere ansatte med praktisk-estetisk fagbakgrunn.
17. Øke skolens kompetanse på elever med stort læringspotensial og sikre at lærerne har gode rammer og nok tid til å få gitt disse elevene tilpasset opplæring.
18. Skape plass for alle typer elever gjennom et stort løft for universell utforming av skoler og undervisning, som inkluderer nevromangfold og usynlige funksjonshindringer.
19. Beholde adgangen til å etablere ikke-kommersielle private skoler med annen pedagogisk eller religiøs profil.
20. Fremme hurtig innsats for elever med behov for læringsstøtte, uten at diagnose er nødvendig. Legge til rette for at PP-rådgivere og spesialpedagoger i større grad får jobbe i skolene og gi barn rask støtte.
21. Sikre funksjonshindrede elevers rett til medvirkning.
22. Sikre at elever med behov for tegnspråk, alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) og punktskrift får opplæring i og på eget språk.
23. Støtte skoler som vil satse på praktiske opplæringsarenaer som skolehager, uteskole, naust og båtliv eller mekkeverksted.
24. Sikre at det er mulig å bruke alternative opplæringsarenaer i begrensede perioder når det er det beste for eleven og skolen ikke har klart å tilrettelegge det ordinære tilbudet.
25. Satse på skolebibliotekene.
26. Sikre likeverdig opplæring for undervisning av nyankomne elever.
27. Styrke elevdemokratiet, og bevilge midler til at skolen aktivt jobber med aktiviteter og opplæring i demokratiske prinsipper og menneskerettigheter.
28. Innføre et gratis, sunt og bærekraftig skolemåltid.
29. Forby narkosøk i skoletidene.

Barne- og ungdomsskole

30. La praktisk læring, fysisk aktivitet, lek, frilek og utendørs utforsking få en større plass i grunnskolen.
31. Redusere antall skoletimer i grunnskolen, og gå mot forslag om obligatorisk heldagsskole.
32. Sikre en leken førsteklasse. Flere voksne rundt eleven, med kompetanse på lek og frilek, skal gi mestring, aktivitet og trygghet for alle barn.
33. Jobbe for å utsette skolestart til 7 år, og starte systematisk utprøving av fleksibel skolestart etter modenhet.
34. Redusere bruken av skjerm i barneskolen, inkludert å stoppe hjemssending av digitale enheter fra 1.-4. trinn, og sikre økt tilgang på trykte bøker og fysiske læremidler.
35. Sikre at oppdaterte og tilgjengelige digitale verktøy er til disposisjon når læreren vurderer at det gir pedagogisk nytte. Sørge for at digitale enheter blokkerer reklame, og har filter som beskytter barn mot skadelig innhold, og at læremidler og læringsressurser er i tråd med reglene for personvern og universell utforming.
36. Sikre økt kompetanse og bemanning i SFO/AKS, og at barn som trenger ekstra oppfølging gjennom skoledagen, også får dekket dette behovet på SFO/AKS.
37. Fjerne alle overvåkningsbaserte digitale læremidler, og sikre at skolens digitale systemer sikrer full datasuverenitet, for å motvirke at barnas rettigheter og personvern overkjøres.
38. Innføre prøveprosjekter med skolestart senere på dagen i ungdomsskolen, etter modell fra Danmark. Innføre prøveprosjekter med skolestart senere på dagen i ungdomsskolen, etter modell fra Danmark.

Videregående opplæring og folkehøyskole

39. Sikre kvaliteten på videregående opplæring for voksne slik at alle som ønsker det kan komme tilbake til videregående og fullføre.
40. Bevare fylkeskommunenes mulighet til å tilpasse inntaksordninger i videregående opplæring for ungdom etter lokale forhold og elevenes valg.
41. Styrke samarbeid mellom fylkeskommuner og arbeidsliv for å sørge for mer relevant praksis i løpet av yrkesopplæringen.
42. Sikre at det finnes alternative veier til fagbrev for ungdom som ikke kan eller ønsker å benytte de ordinære opplæringsløpene.
43. Stille krav i offentlige anbud og offentlige institusjoner om bruk av lærlinger og fagarbeidere.

44. Tilrettelegge for ordninger hvor læretiden i bedrift kan fordeles over hele opplæringstiden.
45. Støtte prøveprosjekter med skolestart senere på dagen i videregående.
46. Gjennomføre forsøk med alternativer til dagens eksamen, og vurdere å endre dagens eksamensordning, for å sikre en sluttvurdering som bedre representerer elevenes kompetanse.
47. Gi folkehøgskolene gode rammer, og jobbe for at et mangfold av unge får muligheten til å gå på folkehøgskole, uavhengig av familieøkonomi, funksjonsvariasjon og ulike minoritetsbakgrunner.
48. Gi fullt utstyrsstipend til elever på linjer der det er behov for særskilt utstyr for å gjennomføre utdanningen.
49. Øke borteboerstipendet, slik at det dekker en større andel av faktiske leve- og bokostnader. Borteboere skal få støtte for hjemreise inntil to ganger i halvåret.

2.2.5 Høyere utdanning og studenter

MDG vil:

1. Øke studiestøtten med mål om å heve den til 1,5 G, og øke studiestøtten for studenter med barn og studenter med nedsatt funksjonsevne til 2,5 G. Studiestøtten må justeres årlig i tråd med lønns- og prisutviklingen i samfunnet.
2. Gjennomføre et løft for studenters psykiske helse, ved å støtte flere møteplasser og økte statlige tilskudd til studentsamskipnadenes helsetjenester.
3. Sikre god og forutsigbar finansiering for studentboliger, både bygging og oppgradering av eldre studentboliger til bedre miljøstandard.
4. Sikre en avklaring av nasjonale rammer for plagiat og fusk.
5. Sikre at universitetene og høyskolene tilrettelegger for funksjonshindrede og gravide får gjennomføre praksis.
6. Sikre internasjonalisering gjennom å gjeninnføre gratisprinsippet for studenter fra land utenfor EU/EØS, gjøre det enklere for studenter og forskere å skaffe visum til Norge, og støtte mer internasjonalt samarbeid i utdanningssektoren.
7. Styrke støtten til Students at Risk og Scholars at Risk.
8. Tilby gratis norskkurs til alle internasjonale studenter og forlenge perioden internasjonale studenter kan få opphold for å søke arbeid.

9. Gjøre det enklere for ansatte ved profesjonsutdanningene å kombinere undervisningsstillinger med arbeid i relevant bransje.
10. Styrke kritisk tenkning og etisk refleksjon knyttet til digital kompetanse, som del av allmenndannelsen gjennom hele utdanningsløpet.
11. Sikre utdanningstilbud innen undervisning og helsefag for hele landet gjennom fleksible og desentraliserte utdanningstilbud og muligheter for videreutdanning.
12. Styrke fagskolene som arbeidslivsnær og praktisk utdanning, ved å trappe opp antall studieplasser, anerkjenne høyere yrkesfaglig utdanning på høyere nivå i det nasjonale kvalifikasjonsrammeverket, og utrede europeiske ECTS-studiepoeng.
13. Sikre tilgjengelige løp for helsepersonell utdannet i utlandet slik at de kan få autorisasjon i Norge.
14. Sikre flere veier inn i høyere utdanning, slik at personer som ikke oppfyller karakterkrav har en mulighet til å bli tatt opp ved opptaksprøver, motivasjonsbrev eller andre metoder for individuell vurdering.

2.2.6 Forskning

MDG vil:

Finansiering

1. Sikre at Norge øker forskningsinnsatsen til 3% av BNP innen 2030 og at det utarbeides en opptrappingsplan frem mot målet der det offentliges andel av innsatsen utgjør 50 %.
2. At basisbevilgningene til universiteter, høyskoler og forskningsinstitutter styrkes, spesielt bevilgningene til langsiktig grunnleggende forskning.
3. At offentlig sektor etterspør mer langvarige FoU-oppdrag.
4. Sikre bedre rammebetingelser for arkiv, bibliotek og museum slik at de kan bedre ivareta sitt ansvar for forskning, bevaring og formidling.
5. Vesentlig styrke finansiering av forskning på miljøvennlig energi og framtidsrettede sektorer, som sol- og vindkraft, tidevannskraft, bergvarme og ombruk.
6. Stanse all statlig finansiering av petroleumsforskning der målet er økt utvinning.
7. Trappe opp grunnbevilgningen til de uavhengige forskningsinstituttene, slik at de kan bistå i omstillingen til nytt og nyskapende næringsliv.

Rekruttering

8. Sikre at formålet med doktorgradsutdanningen fortsetter å være å sikre samfunnets samlede behov for forskerkompetanse og at forskerutdanningens egenart bevares.
9. Styrke ordningene med nærings-PhD og PhD i offentlig sektor.
10. Sikre stipendiater tilfredsstillende arbeidsforhold og ressurser til gjennomføring av doktorgraden på normert tid.
11. Jobbe for flere faste stillinger i akademia og motvirke midlertidighet

Internasjonalisering

12. Styrke forsknings- og utviklingssamarbeid mellom norske og utenlandske forskere gjennom tiltak som fremmer akademisk mobilitet.
13. Gi forfulgte forskere og studenter fra andre land en midlertidig akademisk frihavn i Norge.
14. Styrke arbeidet og videreutviklingen av norsk fagspråk i akademia.

2.3 Helse og omsorg

Folkehelse er vinn-vinn

Den viktigste helsepolitikken er å bygge et samfunn som gjør folk friskere, gladere og mindre ensomme. Mindre stress og press, men mer pusterom og tid til det som er viktig for den enkelte, legger grunnlaget for bedre hverdager og i sum bedre helse. Det handler også om å gjøre det mulig for alle å holde seg i bevegelse, ha et godt og variert kosthold, finne fellesskap, og ha enkel tilgang til natur og kultur. Det innebærer bedre fordeling av penger og muligheter, for å motvirke sosial ulikhet i helse.

Ren luft, rent vann, og mat fra levende hav og jord er også grunnleggende forutsetninger for god helse og gode liv. Den største trusselen mot lange og gode liv i framtida er natur- og klimakrisen og forurensning. God miljøpolitikk er også god helsepolitikk. God samfunnsplanlegging er vesentlig for at folk kan drive med det som gjør dem godt på lang sikt - det som gir mening, mestring og fellesskap, og styrker både fysisk og psykisk helse, ja, hele mennesket.

Tid for omsorgsmobilisering

De Grønne vil at Norge skal ha verdens beste offentlige helsevesen der alle er sikretlikeverdige helsetjenester, uavhengig av økonomi, kjønn og kulturell bakgrunn. Det skal ikke være lommeboken som avgjør kvaliteten eller omfanget av tjenestene den enkelte

får tilbud om. Ideelle aktører er et gode som kan avlaste det offentlige, og bidra til et variert tjenestetilbud som svarer på den enkeltes behov og utfordringer.

Tilliten til fagfolkene må gjenreises. Vi vil ha en tillitsreform som gir helse- og sosialarbeidere mer handlefrihet og rom for faglig skjønn i arbeidet. Da må mindre tid gå til rapportering og kontroll. Vi må også jobbe systematisk for å rekruttere og beholde fagfolk innenfor helse og omsorg, gjennom gode arbeidsforhold for helsepersonell. De Grønne mener samtidig at vi må frigjøre folks tid til hverandre, og gjøre det lettere å ha tid og finne arenaer for gjensidig støtte i lokalsamfunn, nabolag, blant venner og familie - for å sikre alle omsorg når vi trenger det som mest.

Alle har en psykisk helse, og kan rammes av små og større psykiske plager i løpet av livet. De Grønne vil at forebyggingen av psykiske plager skal gjennomsyre hele samfunnet, så vi fra barnsben av blir bedre til å støtte hverandre i å leve gode liv. Samtidig er psykisk helsevern underdimensjonert i dag, og det trengs grep for å få ned lange ventelister som forverrer helsen. Vi må prioritere gode kommunale lavterskeltiltak, og nok ressurser i spesialisthelsetjenesten, inkludert døgnplasser, for å ivareta en sårbar pasientgruppe.

De viktige første dagene

Fødsels- og barselsomsorgen er avgjørende for å gi barn en best mulig start på livet. God fødsels- og barselsomsorg virker forebyggende for seinere utfordringer for den fødende, barnet og hele familien. Derfor vil vi stoppe nedskjæringene og sette i gang en styrking av omsorgen de viktige første dagene av livet. Vi vil sikre at det er nok penger, nok folk og nok plass til at det oppleves trygt å føde.

Rusreform nå

Menneskerettighetene til folk som bruker ulovlige rusmidler må ivaretas og styrkes. Mennesker med ruslidelser og avhengighet skal møtes med kunnskap, respekt og medmenneskelighet. Avhengighet av rusmidler er et helseproblem og både den som har lidelsen og deres nære skal tilbys god støtte og faglig basert behandling. Samtidig skal vi arbeide aktivt for å forebygge og redusere skadevirkninger. Et godt og inkluderende samfunn er den beste forebyggingen av avhengighet og skadelig rusbruk.

De Grønne går inn for avkriminalisering av all rusbruk og besittelse av mindre brukerdoser i tråd med anbefalingene fra Rusreformutvalget. En strengt regulert omsetning av cannabis vil skape et tryggere samfunn for unge, svekke inntektsgrunnlaget til kriminelle nettverk og samtidig kunne generere skatteinntekter til fellesskapet.

Rusavhengige er en sårbar gruppe som ofte faller mellom flere stoler i behandlingsapparatet. Målet for behandlingen er ikke alltid rusfrihet, men å hjelpe mennesker med å få bedre helse og et tryggere og mer verdig liv. De Grønne vil bygge ned silotenkning og sikre bedre koordinering og samarbeid mellom behandlingstilbud innen rus og psykisk helsevern. Samtidig vil vi aktivt jobbe for at bostedsløse i gruppen får et trygt hjem å gå til.

2.3.1 Folkehelse

MDG vil:

1. Sikre folks tilgang til nærnatur og muligheter til å gå, sykle og bevege seg i hverdagen. Dette skal ligge til grunn for all stedsutvikling.
2. Bruke naturen aktivt i folkehelsearbeidet og helsevesenet, og utvikle og utvide kunnskapsbaserte tiltak som grønn resept og friluftsterapi.
3. Stimulere til sunt og miljøvennlig kosthold i tråd med kunnskapsbaserte kostholdsråd, i offentlige kantiner og institusjoner. Det bør alltid være gode plantebaserte alternativer.
4. Gjøre det enklere og rimeligere å velge sunne og miljøvennlige produkter gjennom blant annet å utvide og forbedre nøkkelhullsmerkingen.
5. Innføre momsfristak på frukt og grønt.
6. Sørge for at alle mennesker som er i det offentliges omsorg, får servert smakfull, tilpasset, næringsrik og bærekraftig mat i tråd med kostholdsrådene.
7. Sikre trygt drikkevann og vannberedskap over hele landet.
8. Sørge for ren luft i norske byer og lokalsamfunn, og styrke kontroll og opprydding av miljøgifter, forurensning og andre utslipp.
9. Støtte forskning på senskader etter covid.
10. Gi flere barn mulighet til å sykle og gå til skolen eller skolebussen ved å gjennomføre en nasjonal satsing på trygge skoleveier og hjertesoner rundt skolene.
11. Styrke helseberedskapen og samhandlingen, blant annet ved å involvere kommunene bedre i helseberedskapsrådet.
12. Ytterligere redusere antibiotikabruken i norsk matproduksjon, og lede an internasjonalt i arbeidet mot antibiotikaresistens.
13. Redusere sosial ulikhet i helse, og styrke oppfølgingen av hvordan helse og uhelse rammer skjevt, i form av minoritetsstress og kjønnsespesifikke utfordringer.
14. Sørge for at folkehelsearbeid i det offentliges regi er tilpasset mangfoldet i befolkningen gjennom blant annet flerkulturell kompetanse, informasjon på flere språk og kunnskap om kjønns- og seksualitetsmangfold.
15. Aktivt arbeide mot kroppspress i skolen og ellers i samfunnet. Vi vil forby markedsføring av kosmetisk kirurgi og av slankemidler, og slå sterkere ned på reklame rettet mot barn og unge.

16. Samarbeide med frivilligheten om å bekjempe ensomhet gjennom meningsfulle aktiviteter og helhetlige arbeidsrettede lavterskeltilbud (som for eksempel fontenehus), for å styrke muligheten til å leve gode selvstendige liv.
17. Sikre god legemiddelberedskap, og jobbe for mer selvforsyning i framtida.

2.3.2 Fødsel og barselomsorg

1. Sikre god barselomsorg og tett oppfølging ved livets start.
2. Jobbe for jordmorstyrte enheter og fødestuer i hele landet, og styrke ordningen for følgetjeneste med jordmor.
3. Innføre en finansieringsmodell som vektlegger kvalitet og tid til omsorg, for å sikre en trygg og positiv fødselsopplevelse.
4. Gjøre flerkulturell doula tilgjengelig på alle sykehus.
5. Sikre at tidlig hjemreise fra sykehus skal være mors eget valg og at oppfølging etter tidlig hjemreise skal skje i form av hjemmebesøk, ikke polikliniske avtaler.
6. Tilby sjekk og opptrening av barselkvinner hos fysioterapeut på helsestasjonene og barselavdelingene.
7. Anerkjenne ammeveiledning som nødvendig helsehjelp, og øke statsstøtten til frivillig ammehjelp.

2.3.3 Nære helsetjenester

MDG vil:

1. Sikre kommunene økonomiske ressurser til å kunne ivareta sitt ansvar for helse- og omsorgstjenester gjennom hele livsløpet.
2. Slippe til ideelle aktører der disse kan avlaste de kommunale helsetjenestene.
3. Vesentlig styrke kompetanse på smertelindring og omsorg for terminale pasienter og pasienter i eldreomsorgen som ønsker å dø hjemme.
4. Jobbe planmessig og langsiktig for å rekruttere og beholde fagfolk innenfor helse og omsorg, gjennom økt utdanningskapasitet, bedre arbeidsfordeling og turnusordninger, og innføring av arbeidsbesparende teknologi.
5. Sikre en helhetlig og sammenhengende omsorg for kronisk syke som muliggjør livskvalitet og arbeidsdeltakelse. Være oppmerksom på de særegne behovene til unge kronikere.

6. Avvente å utrede aktiv dødshjelp til Norge har fått en livshjelps- og palliasjonsreform, CRPD inn i menneskerettsloven og en kartlegging av situasjonen til folk som ønsker hjelp til å dø eller har høy selvmordsrisiko.
7. Sette i gang en livshjelps- og palliasjonsreform som skal sikre bedre lindring og møte de ulike behovene til personer med store lidelser eller risiko for selvmord, uavhengig av alder, diagnoser, funksjonsnedsettelse eller forventet levetid.
8. Ordningen med livstestamente og fremtidsfullmakt skal forbedres slik at alle har enkelt tilgang til å opprette dem, og kan reservere seg mot – eller bekrefte at gjenopplivning ønskes. Ønskene skal synes i kjernejournalen i helsenorger.
9. Skjerme utsatte grupper mot egenandeler og ikke-møtt gebyr i helsetjenesten.
10. Planlegge for eldrevennlige boliger i tråd med demografiske prognoser, og at disse etableres nær eksisterende helse- og servicetjenester. Tilbud av denne typen boliger må informeres om, særlig overfor de som nærmer seg pensjonsalder og som i dag bor utenfor by- eller bygdesentrum.
11. Sikre at folk med behov for hjemmetjenester får en rask avklaring og tilgang til nødvendige hjelpemidler og praktisk tilrettelegging i hjemmet.
12. Forebygge uønskede graviditeter og sikre tilgang til informasjon, veiledning og oppfølging i forbindelse med abort.
13. Styrke førstelinjetjenesten i kommunene, som skolehelsetjenesten, helsestasjoner, lavterskeltilbud for psykisk helse og aktivitetstilbud for eldre.
14. Sikre alle tilgang til rehabilitering i etterkant av sykdom og skade slik at man kan komme raskt tilbake i jobb og på skole.
15. Styrke habiliteringsarbeidet for barn og voksne i kommunene i lys av den enkeltes behov, ønsker og mål.
16. Styrke og videreføre fastlegeordningen.
17. Gå inn for at tannhelse på sikt skal inn i refusjonsordningen slik som andre helsetjenester.

2.3.4 Spesialisthelsetjenesten

MDG vil:

1. Sikre et sterkt offentlig helsevesen som alle har tilgang til.
2. Styrke og videreutvikle avtalespesialistordningen for å gi flere tilgang til likeverdige tjenester.

3. Erstatte helseforetaksmodellen med en forvaltningsbasert modell slik man har gjort i f.eks. Skottland, og dermed sikre en god kombinasjon av faglig ledelse og politisk styring.
4. Tilpasse finansieringssystemet slik at prosedyrer som ikke genererer inntekter i det innsatsstyrte systemet, også kan prioriteres.
5. Sørge for at arbeidstiden til helsepersonell prioriteres til pasient- og fagarbeid.
6. Øke antall stillinger for turnusleger og leger i starten av sin spesialisering, og sikre at antallet følger helsetjenestens behov for spesialister.
7. Utarbeide en klima- og miljøplan for helsesektoren som setter spesifikke mål for årlige utslippskutt og kildesortering.
8. Forebygge silotenkning og sikre bedre samhandling mellom helsetjenestene.
9. Sikre tilstrekkelig og langsiktig ressurstilgang for å opprettholde tilgjengelige og kompetente lokalsykehus i hele landet.
10. Satse på innovasjon og god bruk av velferdsteknologi for å bedre kvalitet og tilgjengelighet i helsetjenestene.
11. Jobbe for å gjøre medisinsk cannabis tilgjengelig som smertelindring for flere som kan ha nytte av det.
12. Bevare og utvikle Ullevål sykehus og lokalsykehusene i Innlandet, fremfor å sentralisere i storsykehus på Gaustad og Moelv.
13. Styrke forskning på og oppfølging av kvinnehelse kraftig, med vekt på kvinnesykdommer og tilstander som er alvorlige, underfinansierte eller som gir lav livskvalitet.

2.3.5 Psykisk helse

MDG vil:

1. Styrke det offentlige helsetilbudet innen psykisk helsevern, og være åpne for ideelle og private aktører som styrker mangfoldet i tjenestetilbudet og jobber kunnskapsbasert.
2. Øke kompetansen om lettere psykiske plager og alvorligere lidelser i skolen og skolehelsetjenesten, og sikre bedre samhandling mellom ulike tjenester og sektorer.
3. Styrke kunnskapsbaserte lavterskeltiltak og rask psykisk helsehjelp i hele landet.
4. Arbeide mot ensomhet og utenforskap, gjennom sosial resept og samarbeid med frivillig sektor om flere lavterskel møteplasser.

5. Utarbeide en nasjonal strategi for å rekruttere og beholde helsepersonell innen psykiske helsetjenester.
6. Øke døgnplasser for alvorlig psykisk syke i spesialisthelsetjenesten med minst 15%.
7. Sørge for et mangfoldig og kunnskapsbasert hjelpetilbud, inkludert medikamentfrie alternativer, musikk-, kunst- og friluftsterapi, der det har dokumentert virkning.
8. Styrke tilbudet av overgangsboliger for pasienter i sikkerhetspsykiatrien, inkludert ambulante team i samarbeid mellom spesialisthelsetjeneste og kommunale tjenester.
9. Ivareta både pasienters menneskerettigheter og samfunnsvernet innenfor psykisk helsevern. Psykisk syke mennesker har rett til medvirkning, og til å bli ivaretatt når man ikke kan ivareta seg selv.
10. Sikre oppfølging av den nasjonale handlingsplanen mot selvmord, etablere en havarikommisjon for selvmord, og satse på forskning og tiltak som kan få ned selvmordstallene i Norge.
11. Styrke rammene for frivillige hjelpetjenester over chat og telefon, som kan avlaste de offentlige helsetjenestene, og gi frivilligheten bedre rammer til å bidra med utfyllende psykisk hjelp.

2.3.6 Ruspolitikk

MDG vil:

1. Fjerne straff for bruk og besittelse av brukerdoser av rusmidler i tråd med Rusreformutvalgets anbefaling.
2. Sørge for at de kommunale rusrådgivende enhetene får tilstrekkelig kompetanse om rusmidler og skadeforebygging, og kan fungere som en åpen lavterskeltjeneste.
3. Jobbe mot all diskriminering av rusbrukere og ivareta menneskerettighetene deres, og systematisk øke kompetansen og redusere stigma og fordommer i helsevesenet og politiet mot mennesker som bruker ulovlige rusmidler.
4. Legalisere og strengt regulere salg av cannabis til eget bruk, etter modell fra andre land som har lyktes med dette, og erfaringer fra norsk alkohollovgivning. Det inkluderer egne utsalgssteder, aldersgrenser, stengetider og innholdsregulering.
5. Utrede om ulike modeller for strengt regulert omsetning av øvrige rusmidler kan bidra til å redusere skadevirkningene av rusbruk for enkeltindivider og samfunnet.
6. Øke kompetansen og samarbeidet mellom skoler og helsestasjoner for å sikre forebyggende og faktabasert informasjon om rus og rusmiddelbruk blant unge, og for å bedre følge opp barn som er pårørende eller selv rusavhengige.

7. Sikre nok behandlingsplasser inkludert døgnplasser innenfor rusomsorgen og psykisk helsevern, og bevare et mangfold i tilbudet.
8. Gjeninnføre fritt behandlingsvalg i rusomsorgen med bedre faglig kvalitetssikring. Målet er å sikre et mangfold av hjelpetilbud, og sikre akutt behandling når ikke det offentlige har nok kapasitet, uten å utarme det offentlige tilbudet.
9. Videreføre en restriktiv politikk for omsetning av alkohol gjennom å beholde Vinmonopolet og fjerne innreisekvotene.
10. Gi kommunene hjemmel til å unnta enkelte parker eller andre egnede offentlige områder for forbudet mot offentlig alkoholkonsum.
11. Evaluere og revidere overdosestrategien hver stortingsperiode, og styrke det selvmordsforebyggende arbeidet i overdosestrategien.
12. Styrke skadereduserende arbeid, få på plass en nasjonal finansiering av utdeling av brukerutstyr, og innføre rusmiddelanalysetjenester som lar brukere undersøke innholdet i ulovlige rusmidler i trygge rammer.
13. Lage nasjonale faglige retningslinjer for forebyggingsarbeid i kommunene, basert på FNs anbefalinger. Samhandlingen mellom helsetjenestene, NAV og de frivillige organisasjonene på feltet må styrkes for å forebygge misbruk og avhengighet.
14. Opprette flere trygge brukerrom i større kommuner, og andre steder i landet der det er behov.
15. Sikre at interesseorganisasjoner med ulike tilnærminger til rusomsorgen kan få støtte til informasjonsarbeid og arbeid mot rusavhengighet.
16. Videreføre og styrke heroinassistert behandling i Norge.
17. Vurdere prøveprosjekter for substitusjonsbehandling av flere typer rusavhengighet. Styrke forskning på medikamentelle behandlinger, både kurativt og stabiliserende.
18. Sikre trygg overnatting og nok gode oppholdssteder for rusavhengige i byene, og støtte initiativer til brukerstyrte hus.
19. Sette ned et utvalg som skal se på dagens regelverk og terskelverdier for ruspåvirket kjøring, både for alkohol og ulovlige rusmidler. Ulovlig rusmiddelbruk skal ikke vurderes annerledes enn lovlig rusmiddelbruk i edruelighetsvurderinger.
20. Innføre fritak for egenandeler i helsetjenesten for personer med tung rusavhengighet.

3. Verdiskaping som varer

Visjon 2045

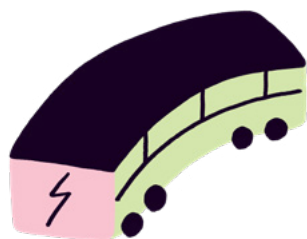
I 2045 er Norge en levende økonomi, med vekstkraftige, nyskapende bedrifter som gjør verden bedre. Verdiskapingen gir oss gode, trygge liv innenfor naturens tålegrenser. Nye, sirkulære forretningsmodeller sørger for at vi har redusert ressursuttaket i økonomien, men økt innovasjonstakten og velferden i landet.

De miljøvennlige løsningene er de enkleste, beste og billigste både for bedrifter og folk som handler. Vi har gått bort fra bruk-og-kast-samfunnet, og tar heller godt vare på tingene våre med skaperkraft og oppfinnsomhet. Det har endret hele industrien, og erstattet råvareuttak, avfall og forurensning med ny teknologi, ansvarlig mineralutvinning og sirkulære, industrielle prosesser som tar vare på ressursene.

Norge eksporterer ikke lenger fossil energi - vi skaper i stedet varer og tjenester som gjør verden til et bedre sted. Kloke hoder som før jobbet i olja, har viktige roller innen drift, innovasjon og utvikling i et mangfold av andre næringer, som grønn industri, bioøkonomi, teknologibransjer, fornybar energi og mye, mye mer.

Poenget er ikke at hver og en skal eie mest mulig, men at alle har tilgang til det de trenger. Deletjenester, holdbare produkter og utbredt reparasjon og gjenvinning kjennetegner samfunnet vårt. Håndverksyrkene har fått en ny vår, for samfunnet er avhengig av folk som kan reparere, ombruke og vedlikeholde det vi har.

Folk er nærmere maten og kjenner godt til hva den betyr for helsa vår og verden. Maten er basert på lokale ressurser, kretsløpsbaserte metoder og god dyrevelferd. Vi dyrker mer frukt, grønt og korn enn noen gang før, og er mer selvforsynte enn på lang tid. Norge har tatt tilbake rollen som foregangsland innen bærekraftig verdiskaping basert på egne naturressurser og forvalter livet i jorda, langs kysten, i skogen og på land med omsorg og respekt.

En moderne og inkluderende sirkulærøkonomi

De Grønne setter naturens tålegrenser som ramme for økonomien, og har gode liv for alle som mål. I en slik økonomi må ressurser gå mest mulig i kretsløp og være basert på fornybare energi- og naturressurser. Dette innebærer en stor omstilling av verdikjeder i alle sektorer.

I dag er norsk produksjon og forbruk i stor grad basert på lineære forretningsmodeller og "bruk og kast" både i hverdagslivet, næringslivet og storsamfunnet. For å komme til en "ta-vare-på"-økonomi må vi minimere uttak av primære råvarer, satse stort på å ombruke og gjenvinne mineraler, metaller og andre ressurser, og ikke minst sørge for at tingene vi omgir oss med varer lenge, kan ombrukes, og kan repareres, deles og i siste instans gjenvinnes.

De Grønne vil sørge for gode rammebetingelser for nytenking og innovasjon som sørger for bærekraftig produksjon og forbruk i Norge. Gjennom tydelige krav på vegne av klima og natur skal vi sikre forutsigbarhet og forenkling for næringslivet. Slik styrker vi norsk konkurransekraft gjennom omstillingen som resten av verden er i gang med.

Grønn økonomisk styring

En grønn økonomi styres i et hundreårsperspektiv. Vi forebygger og reduserer framtidige offentlige kostnader ved å løse klima- og naturkrisen, styrke folkehelsen, inkludere flere i arbeidslivet og investere mer i omstilling og klimatilpasning.

De miljøvennlige løsningene må være de enkleste og mest lønnsomme. Brede og rettferdige skatter skal finansiere velferdsstaten, sikre sosial fordeling og investeringer i infrastruktur og beredskap. Samtidig må skatte- og avgiftssystemet bidra til å redusere ressursforbruk, forurensning og utslipp. Prinsippet om at forurenser betaler vil også sørge for en omfordeling fra de bedriftene som sitter fast i gammeldagse forretningsmodeller, til de bedriftene som bidrar til å løse samfunnets store utfordringer.

Hele den politiske verktøykassen må legges til rette for sirkularitet basert på fornybare ressurser. Det betyr at reguleringer, skatte- og avgiftspolitikken, offentlige innkjøp og insentiver må ta utgangspunkt i naturens tålegrenser og bidra til sirkulære verdikjeder.

Et robust og mangfoldig næringsliv etter oljealderen

I flere tiår har utvinning og eksport av olje og gass vært viktig for norsk økonomi, både direkte gjennom skatter og avgifter, eierskap og utbytte, og ikke minst gjennom forvaltningen av inntektene gjennom Statens pensjonsfond utland. Samtidig er eksport av petroleum Norges største bidrag til global oppvarming. I dag binder næringen opp viktige ressurser som kapital, kompetanse og kraft. De Grønne vil derfor fase ut norsk olje- og gassvirksomhet på en forutsigbar måte frem mot 2040.

Ved at oljenæringen gradvis fases ut frigjøres ressurser til resten av norsk næringsliv. Det vil gi Norge en mer robust næringsstruktur, som er mer mangfoldig og rigget for nullutslippssamfunnet. Kompetansen, som i dag er bundet opp til olje og gass, er

ettertraktet innen blant annet havvind, skipsfart, karbonfangst- og lagring, IKT-sektoren, prosessindustri, romfart og bioøkonomi.

En forutsigbar utfasing er det trygge valget. EU og Storbritannia, som i dag er våre viktigste markeder for olje og gass, har ambisiøse planer for å avkarbonisere. Da er det avgjørende for oljeavhengige lokalsamfunn og arbeiderne i næringen at norsk økonomi får flere bein å stå på. Det sosiale sikkerhetsnettet og partssamarbeidet er avgjørende for at lokalsamfunn og enkeltmennesker som trenger hjelp og tiltak, får det.

Nytenking og utvikling i alle sektorer

Norsk økonomi står i flere omstillinger på samme tid. Samtidig som bedrifter jobber for å møte klima- og naturkrisen skjer det en rask teknologisk og digital utvikling. Næringslivet trenger politisk handlekraft og forutsigbarhet for å øke farten på og målrette omstillingene.

Omstillingen krever et godt økosystem bestående av kunnskap, teknologi, innovasjon og næringsliv. Vi vil satse på forskning og utvikling, og fjerne barrierer relatert til kvalifisert arbeidskraft og tilgang på kapital og markeder som hindrer nyskapende bedrifter å vokse. De Grønne har stor tro på skaperkraften som finnes hos gründere og små bedrifter. Vi vil legge til rette for at små spirer kan vokse seg større, bli framtidens hjørnesteinsbedrifter og gi Norge eksportinntekter basert på varer og tjenester som forbedrer verden.

Et bærekraftig matsystem og bioøkonomi

Målet for norsk matproduksjon må være best mulig mat, basert på våre egne naturressurser. I en verden preget av geopolitisk uro og klimaendringer, er lokal matproduksjon og -foredling en viktig del av vår beredskap. De Grønnes matpolitikk anerkjenner at kosthold, folkehelse og jordens helse henger sammen. Vi må ta tak i strukturene som favoriserer stordrift, og heller bruke virkemidlene slik at resultatet blir bra både for bønder, dyr, mennesker og lokalsamfunn. De Grønnes matpolitikk sikrer en god forvaltning av naturressursene, god dyrevelferd, trygg mat og at de som produserer maten vår har en lønn å leve av.

De Grønne vil øke norsk produksjon av frukt, bær, grønnsaker og matkorn ved å belønne bruk av areal som er egnet til mat til mennesker direkte fremfor mat via husdyr. Kjøtt, fisk, melk og egg må baseres på norske fôr- og beiteressurser.

Potensialet i bioøkonomien er enormt. De Grønne vil forvalte ressursene på land og langs kysten med en reell balanse mellom verdiskaping, arena for friluftsliv og rekreasjon, og livsgrunnlag for arter og økosystemer. For skognæringen må vi øke verdiskapingen fra hver tømmerstokk og ha større kontroll på uttaket av skog. Fiskeriressursene må forvaltes og videreforedles lokalt, mens havbruket må omstille seg ut av enorme miljø- og dyrevelferdsproblemer. Slik kan vi sørge for at framtidige generasjoner kan fortsette å høste av naturen og skape gode liv og lokalsamfunn basert på den.

3.1 Trygt ut av oljealderen

MDG vil:

1. At Stortinget skal innføre et mål om at norsk olje og gass skal avvikles innen 2040.
2. At Norge på kort sikt skal være en stabil gassleverandør til Europa.
3. Umiddelbart stanse all leting etter nye olje- og gassforekomster.
4. At økonomiske insentiver samlet sett skal gi en forutsigbar og gradvis utfasing av norsk olje og gass, der felt med høy karbonintensitet, høy kraftbruk og lav lønnsomhet fases ut først.
5. Si nei til alle investeringer på eksisterende olje- og gassfelt som øker eller forlenger produksjonen.
6. Stoppe alle planer om å sende kraft fra land til olje- og gassinstallasjoner.
7. Etablere en omstillingskommisjon sammen med partene i arbeidslivet og andre relevante aktører, som skal sikre en trygg og forutsigbar gjennomføring av omstillingen bort fra fossil energi.
8. Iverksette sysselsettingstiltak i lokalsamfunn som rammes spesielt av oljeutfasing.
9. Etablere en omstillingsavgift per utvunnet fat olje og gass som avhenger av utslippsintensitet, i tråd med prinsippet om at forurensere betaler. Omstillingsavgiften skal brukes til klimakutt og klimatilpasning i Norge og Sjøkeldirektoratet skal rapportere årlig på utslippsintensitet for hvert felt for å vise hvilke felt som er skitnest.
10. Trappe opp CO₂-avgiften på utslipp fra petroleumsvirksomhet i tråd med 1,5-gradersmålet, inkludert en oppjustering også etter 2030.
11. Etablere en statlig støtteordning for plugging av brønner og avslutning av felt. Ordningen fritar ikke selskapene for ansvaret som følger fra petroleumsløven, men skal bidra til å komme i gang tidligere med dette arbeidet.
12. Ta initiativ til en global avtale mellom land som produserer fossile brensler om å begrense tilbudet av slike brensler, gjennom forpliktende langsiktige planer.
13. Stille krav til dokumentasjon og åpenhet rundt petroleumsindustriens markedsføring og informasjonsarbeid, og innføre reguleringer som begrenser slik aktivitet.
14. Fase ut Equinors eierskap i prosjekter i olje og gass i utlandet senest innen 2028.
15. Vurdere lavere arbeidsgiveravgift i en periode for kommuner særlig påvirket av grønn omstilling.

3.2 Næringspolitikk for sirkulærøkonomi

MDG vil:

1. Styre næringslivet mer i det store og mindre i det små. Staten skal fastsette overordnede rammevilkår som sikrer naturens tålegrenser og unngå politikk som aktivt plukker vinnere, med unntak av der Norge har særlige konkurransefortrinn.
2. Ha en skatte- og avgiftspolitik som sørger for at det alltid er konkurransedyktig med lang levetid på produkter, reparasjon, ombruk, vedlikehold, gjenvinning og bruk av resirkulerte materialer.
3. Legge til rette for god utvikling i næringer der Norge har særlige konkurransefortrinn, er viktig i en internasjonal sirkulærøkonomi og som gir gode lokalsamfunn. Det kan være innen energi, bioøkonomi, tjenestenæring, kultur- og servicenæring, IKT og maritim næring.
4. Styrke Enovas punktutslippsprogram og andre klimatiltak i industrien for å kutte utslipp og gjøre norsk industri konkurransedyktig i framtida.
5. Redusere og på sikt avvikle subsidier til ikke-sirkulær industri, og sikre betydelig tilgang til statlig kapital gjennom minoritetseierskap i sirkulære industriprosjekter.
6. Innføre utvidet produsentansvar der selskaper må ta ansvar og kostnader for at varen de produserer inngår i et sirkulært livsløp med lang levetid, reparasjon, ombruk og gjenvinning.
7. Trappe ned og på sikt avvikle CO₂-kompensasjonsordningen, som er ment å hindre at utslippsintensiv industri flytter til andre land. EUs klimatoll må kombineres med reell omstilling av norsk industri for å holde den konkurransedyktig og framtidsrettet.
8. Sikre norske bedrifter markedstilgang i våre naboland ved å bevare EØS-avtalen, ta igjen etterslepet på gjennomføring av EØS-relevante regler, være tettere påkoblet EUs prosesser og jobbe for fullverdig medlemskap i EU.
9. Samarbeide tett med EU om sikker og bærekraftig forsyning av strategiske og kritiske råvarer, verdikjeder og teknologi.
10. Satse på Fensfeltet og eventuelt andre mineralfunn på norsk jord som foregangsfelt for naturvennlig gruvedrift som kan utkonkurrere gruvedrift der menneskerettigheter ikke respekteres.
11. Innføre økodesigndirektivet fra EU, som sikrer at varer som produseres er laget for å brukes lenge, repareres og gjenvinnes.
12. Innføre rivestans og heller ha som hovedregel å gjenbruke offentlige bygg og infrastruktur. Nybygg må bygges med lang levetid og designes for ombruk.

13. Bruke den offentlige innkjøpsmakten til å øke etterspørsel etter reparasjon, vedlikehold, ombruk og gjenvunnede varer.
14. Gjøre innovasjon innen sirkulære forretningsmodeller, på linje med teknologi, til en prioritet i det offentlige virkemiddelapparatet.
15. Bygge opp lokale verdikjeder og lokalt ansvar for gjenvinning, ved å stille krav til andel avfall som må gjenvinnes i Norge, vurdere statlige investeringer i avfallshåndtering og forby eksport av avfall som ikke er lett resirkulerbart.
16. Jobbe for at datasentre som etableres i Norge sikres norsk eller europeisk eierskap, at strømforsyningen til disse baseres på fornybar energi og at overskuddsvarme gjenbrukes.
17. Opprette "Reparatørsats", som skal være en ny tilskuddsordning for reparatørbedrifter og andre tiltak og forskning som fremmer reparasjon i samfunnet.
18. Opprette et nasjonalt klyngeprogram for reparatører.
19. Arbeide for å innføre og videreutvikle flere former for naturbaserte vann- og avløpssystemer, eller andre løsninger som separerer gråvann, brunvann m.m. for mindre vannforbruk og bedre gjenbruk av ressurser, enten det er som mindre desentraliserte anlegg eller for større leilighetsbygg eller bydeler.
20. Sikre full utfasing av torv i hagejord og dyrkingsmedier innen 2030.
21. Revidere plan- og bygningsloven slik at kommuner og andre kan stille krav om utslippsfri bygge- og anleggsvirksomhet når utbyggingen skjer i privat regi eller av andre offentlige aktører enn kommunen.

3.3 Gründere og småbedrifter

MDG vil:

1. Øke tilgangen på risikokapital gjennom det næringsrettede virkemiddelapparatet, særlig ordninger som også utløser privat kapital.
2. Legge til rette for og styrke inkubatorer og lokale næringsmiljøer, samt folkefinansieringsplattformer som kan bidra til å få i gang en virksomhet.
3. Gjør det lettere å lykkes internasjonalt ved å sikre nasjonal medfinansiering til ulike EU-program.
4. Utvide ordninger som SkatteFUNN for å stimulere til investeringer i innovasjon.
5. Innføre mulighet for betalingsutsettelse av skatter og avgifter for oppstartsbedrifter som ikke går med overskudd.

6. Forbedre opsjonsbeskatningsordningen, slik at det blir lettere for oppstartsbedrifter å tiltrekke seg kvalifisert arbeidskraft.
7. Gjøre det mulig for oppstarts- og vekstselskaper å gjennomsnittsberegne formuesverdien over 5 år for å hindre tilfeldige utslag ved kapitalinnhenting.
8. Utrede muligheten for at verdien av selskap som introduseres på børs utjevnes mot selskapets verdi de siste 5 årene og at dette gjøres de første 3 årene selskapet er notert. for å unngå urimelige høye skattekrav mot eiere.
9. Gjøre det enklere å starte og drive små bedrifter ved å forenkle rapporteringspraksis og samspillet med regulerende myndigheter og virkemiddelapparat.
10. Styrke sosiale rettigheter og sikkerhetsnett for selvstendig næringsdrivende.
11. Styrke programmer der småbedrifter kan bruke offentlig sektor for å teste og skalere nye løsninger, og tilrettelegge for deltagelse i offentlige anskaffelser.
12. Styrke inkubatorer og lokale næringsmiljøer, klynger og samspill mellom opplæringsinstitusjoner, forskning, næringsliv og det offentlige.
13. Sørge for at norske bedrifter raskere får klimateknologi ut i markedet, gjennom blant annet Innovasjon Norge, Forskningsrådet og Siva.
14. Styrke støtten til FoU-prosjekter gjennom Innovasjon Norge og Norges forskningsråd.
15. Satse på næringsrettet forskning ved å skape bedre koblinger mellom akademia og næringslivet for å kommersialisere ideer.
16. Øke omsetningsgrensen for registrering i mva-registeret, slik at oppstarts- og småbedrifter har en omsetning som tilsvarer en reell inntekt å leve av før de trenger å ta moms på varer og tjenester.
17. Redusere og forenkle rapporteringskravet for små- og mellomstore bedrifter.

3.4 En grønn økonomisk kurs

MDG vil:

1. Ha en økonomisk styring av landet som i langt større grad innrettes i tråd med planetens tålegrenser og FNs bærekraftsmål. Nasjonalbudsjettet må inkludere forpliktende mål og budsjetter for både økologisk bærekraft og livskvalitet.
2. Utvikle ordningen med egen "grønn bok" i statsbudsjettet til å bli et integrert, overordnet og effektivt styringsverktøy for klimagassutslipp og materielt forbruk. Miljøbelastningen fra import og eksport må inkluderes.

3. Gjennomføre en sirkulærvask av lover og reguleringer, slik at rammebetingelsene som i dag legger til grunn en bruk og kast-økonomi heller stimulerer til sirkularitet.
4. Gjennomføre nasjonale og regionale verdistrømsanalyser og ressursregnskap.
5. Etablere en nasjonal og sektoroverskridende sirkulærstrategi med mål og tiltak som gjør Norge til en sirkulærøkonomi, basert på fornybare ressurser.
6. Nedsette en kommisjon med mål om å forankre og vedta oppdaterte retningslinjer for den økonomiske politikken, St.meld. nr. 29 (2000-2001), i lys av kunnskapen vi i dag har om truslene mot planetens livsgrunnlag og økende sosial ulikhet.
7. Stille strengere åpenhetskrav til eierskap av samfunnskritisk infrastruktur, som veier, baner, kabler, nett, datasentre, vann og avløp. Slik infrastruktur skal som hovedregel eies av det offentlige eller samvirker.
8. Jobbe for å finne en god måte å dele opp de største selskapene, som nærmer seg en form for monopolistisk kontroll over sine markeder, for å sikre god konkurranse og bedre vilkår for forbrukere, arbeidere og mindre aktører.

3.5 Skatt og avgifter

MDG vil:

1. Ha et progressivt og mer omfordelende skattesystem med større bunnfradrag og høyere sats for de høyeste inntektene.
2. Sørge for at de miljøvennlige valgene er mest lønnsomme, gjennom avgifter på miljøpåvirkning ved produksjon og salg av varer og tjenester.
3. Øke gjenbruk i alle verdikjeder ved å gradvis innføre avgift på bruk av nye råvarer i produksjon og salg av varer og tjenester.
4. Øke klimaavgiftene gradvis, slik at utslippene går ned i tråd med våre klimamål.
5. Innføre en klimabelønningsordning hvor enkelte miljøavgifter deles ut igjen til folk, på en måte som tar hensyn til geografiske forskjeller.
6. Følge opp skatteutvalgets forslag om å samordne skatt på pensjon og skatt på inntekt for de høyeste pensjonene.
7. Innføre arveavgift med et høyt bunnfradrag.
8. Øke bunnfradraget i formuesskatten kraftig og øke skattesatsen for de aller største formuene.
9. Innføre nasjonal eiendomsskatt på næringseiendom.

10. Sikre at økte avgifter næringslivet betaler for avgifter på klimagassutslipp, naturinngrep, miljøgifter og materielt forbruk kanaliseres tilbake til næringslivet i form av tilskudd til investeringer i grønne løsninger eller andre skatte- og avgiftsletter.
11. Utrede løsninger for skattlegging av teknologigiganter som høster gevinster av effektivisering fra for eksempel kunstig intelligens, slik at de skatter til Norge for verdier skapt i Norge.
12. Tette smutthull i skattesystemet ved å se på regelverket for fradrag for renter til nærstående utenfor konsern, revurdere fritaksmetoden for selskapers overskudd i andre selskaper, og følge opp det internasjonale arbeidet mot overskuddsflytting.
13. Være en pådriver i det internasjonale samarbeidet for bekjempelse av skatteparadiser, blant annet ved å støtte opp om en global skattekonvensjon.
14. Bidra til en mangfoldig økonomi og bekjempe usunn konsentrasjon av markedsmakt, blant annet ved å styrke konkurranselovgivningen.
15. Innføre avgift på innsamling og salg av persondata.

3.6 Offentlige innkjøp

MDG vil:

1. At staten i større grad bruker sin innkjøpsmakt til å drive omstilling av økonomien gjennom å etterspørre varer og tjenester som er klima- og naturvennlige og sirkulære.
2. Etablere anbefalte standarder for grønne krav for offentlige innkjøp i dialog med leverandører slik at næringslivet kan innovere og tilpasse sin produktutvikling.
3. Sikre at sosiale krav, som seriøsitet i arbeidslivet, blir gjennomført så langt det er mulig i offentlige innkjøp.
4. Sikre at offentlige innkjøp deles i mindre kontrakter når det er mulig, slik at mindre virksomheter og oppstartsselskaper lettere kan delta.
5. Støtte innkjøpsmiljøene med eksempler, veiledning, opplæring, maler, verktøy og hjelpetjenester.
6. Synliggjøre miljøeffekten av offentlige anskaffelser både nasjonalt og for hver virksomhet slik at innkjøpere, virksomhetsledere og allmennheten kan lære av hverandre og bli inspirert.
7. Endre anskaffelsesforskriften ved å tydeliggjøre hva vekting av klima- og miljøhensyn i anskaffelser innebærer.

3.7 Matsystemet

MDG vil:

1. At sunt kosthold, som er bra for miljøet, helsen og dyrevelferden skal legges til grunn for formidling og servering på skoler, institusjoner og til allmennheten.
2. At kostholdsrådene skal baseres på bred forskning om mat som er bra for både folkehelse og miljø i et langsiktig perspektiv. Risiko forbundet med bruk av kunstige næringsmiddel, prosesseringsmetoder og sprøytemidler skal tydeliggjøres.
3. At det arbeides for merkeordninger som gjør det enkelt for forbruker å velge mat som både i produksjon og konsum er sunn og bærekraftig.
4. Sikre at matkasteloven sørger for at det blir slutt på destruksjon av fullverdig mat som ikke tilfredsstiller pakkestandarder.
5. At det offentlige bruker sin innkjøpsmakt til å velge kortreiste, sunne og økologiske matvarer. Minimum 20 prosent av innkjøp og konsum skal være økologisk norskproduserte råvarer innen 2030.
6. Styrke konkurranselovgivningen i dagligvarebransjen for å sikre et robust matmarked som understøtter tilgang til sunne matvarer i butikkene, enklere tilgang for bøndene til kundene og priser som settes i rimelig forhold til behov for marginer.
7. Fremme direktesalgskanaler, som REKO-ring, markeder og kooperativer, for å styrke særlig mindre gårdsbruk og markedshager sine økonomiske marginer.
8. Utvide mottaksplikt for grønt-, sopp-, bær- og fruktnæringen gjennom samvirkeordning slik at norske varer blir tilgjengelig på markedet i alle regioner.
9. At staten må bidra med finansieringsordninger til foredlingsvirksomheter for lokale råvarer, som møller, meieri, slakteri og grøntdistribusjon.
10. Sørge for at det blir kartlagt hvilke konsekvenser den internasjonale utviklingen innen kunstig fremstilling av animalsk mat kan få for norsk fiskeeksport og kjøtt- og melkeproduksjon.

3.8 Jordbruk

MDG vil:

1. Føre en jordbrukspolitikk som ivaretar langsiktige og bærekraftige løsninger, gir lønnsomhet til flere bønder og gjør det attraktivt å produsere mat.

2. Oppnå mål om 60 prosent selvforsyning innen 2030 ved å prioritere dyrking av grønnsaker, korn, belgvekster, sopp, frukt og bær, og oppmuntre til et mer plantebasert kosthold.
3. Tillate dyrking av industriell hamp i Norge til bruk i fôr til husdyr og fisk, samt fiber, tekstil- og bygningsmaterialer.
4. Tette inntektsgapet mellom landbruket og andre yrkesgrupper. Arbeidstilsynet skal gis fullmakter til å følge opp tilfeller med lønnsutbetalinger under gjeldende minstelønn. Det må innføres bedre avløserordning slik at også bønder kan ta fri.
5. Gi matjorden langt strengere nasjonalt vern ved at dispensasjoner fra jordvern kun kan gis av nasjonal planmyndighet, og ved at måltallet for nedbygging blir rettslig bindende for arealpolitikken.
6. Ha et tollvern som sikrer norske bønder lønnsomhet. Tollvernet skal sikre større tilgang til norskproduserte grønnsaker, frukt og bær i markedet i en lengre sesong, og favorisere miljøvennlig produksjon og god dyrevelferd.
7. At kjøtt- og melkeproduksjon utelukkende skal være basert på bruk av lokale beiteressurser og innenlands kraftfôrproduksjon. Importerte kraftfôrråvarer skal fases ut.
8. Fremskynde kartleggingen av jordkvaliteter som gir kunnskap om dyrkingspotensial for ulike avlinger. Regelverket rundt driveplikt og produksjonstilskudd må innrettes slik at potensialet for produksjon av korn, gras, poteter, frukt og grønnsaker blir bedre utnyttet over hele landet.
9. Øke antall bruk i drift, innføre ordninger som gjør det enklere å komme inn i landbruket, særlig for unge, og etablere lokale produsentmiljøer og arbeidsfellesskap.
10. At bo- og driveplikten må skjerpes inn, slik at landbruksareal over hele landet er i bruk og at landbruket bidrar til bærekraftige lokalsamfunn.
11. Kutte fossile utslipp i jordbruket blant annet ved å subsidiere innkjøp av nullutslippskjøretøy og styrke Enovas ordninger for primærnæringene.
12. Øke støtteordninger for tiltak som bidrar til jordas evne til fordrøyning, karbonbinding og klimarobust matproduksjon.
13. Føre en tilskudds- og kvotepolitikk som opprettholder små og mellomstore bruk, ved å redusere melkekvetetaket og gjeninnføre toppavgrensninger for husdyrtilskudd.
14. Øke tilskuddet til små og mellomstore grøntprodusenter. Tilskudd skal også gis ved bruk av areal som ikke er registrert som jordbruksareal.
15. Styrke rådgivningstjenester for bønder som ønsker å legge om til regenerativt og/eller økologisk landbruk. Minst 20 prosent av jordbruksproduksjonen skal være økologisk innen 2030.

16. Ha et føre var-prinsipp for bruk av genmodifisering i matproduksjon. Regelverket må sikre at langsiktige konsekvenser for arter og økosystemer blir dokumentert før produksjonsmetoder og matvarer distribueres, og at makt ikke konsentreres til få aktører.
17. Anerkjennelse og styrke landbrukssamvirket, som en forutsetning for landbruk over hele landet, og opprettholde dagens ordning med henteplikt og markedsreguleringer.
18. Øke støtten til forebyggende tiltak mot tap av dyr på beite og omstilling til besetninger som er robuste for utmarksbeite. Bønder som likevel ikke kan benytte seg av beiterettigheter på grunn av rovdyr må kompenseres.
19. Gjennomføre en nasjonal statsstøttet satsing på opparbeidelse av vanningsanlegg og vannmagasiner, for å sikre best mulig tilgang til vann for jordbruket og annen infrastruktur ved tørke, anlegg som også kan fungere som vannreserver ved store mulige skogbranner o.a. i fremtiden.

3.9 Fiskeri

MDG vil:

1. Gradvis og forutsigbart overføre en betydelig andel av kvotene fra havfiskeflåten til kystfiskeflåten.
2. Sikre rekruttering og sysselsetting ved tildeling av kvoter, særlig rekruttering av unge.
3. Sikre at kvotene i større grad enn i dag settes etter faglige råd, og i mindre grad etter politiske hensyn.
4. Beholde deltakerloven, havressursloven og fiskesalgsgesetningen, med strenge grenser for antall kvoter et rederi kan eie.
5. Forby bunntåling.
6. Arbeide internasjonalt mot overbeskatning av fisk og andre marine arter, og for en økosystembasert havforvaltning.
7. At kvotebytte internasjonalt må skje uten at man overfører kvoter fra kystfiskeflåten til havfiskeflåten.
8. Ikke lukke grupper i fiskeriene som er åpne i dag.
9. Over tid endre kvotesystemet slik at energieffektivitet og lave klimagassutslipp belønnes, og stille strenge krav til klimaomstilling i fiskerinæringen
10. Redusere spøkelsesfiske ved å lovfeste krav om sporbart eierskap for alt fiskeredskap og stimulere til bruk og utvikling av biologisk nedbrytbare redskaper.

11. Følge opp forslagene fra Kystfiskeutvalget om egen lov og forvaltning for kystfisket i Finnmark.

3.10 Oppdrett og havbruk

MDG vil:

1. Gjennomføre en omstilling av hele havbruksnæringen i retning av integrert, sirkulært havbruk med null utslipp. Omfanget av oppdrettsindustrien skal tilpasses et nivå som er forsvarlig med hensyn til miljø og dyrevelferd.
2. Kun gi nye, tidsbegrensede konsesjoner til oppdrettsanlegg som oppfyller strenge krav til null lus, rømming og utslipp, oppsamling og utnyttelse av bioavfall, øvrige miljøhensyn og dødelighet på under 5 prosent. Vekst på eksisterende anlegg må oppfylle samme krav, og alle eksisterende anlegg skal ha samme krav innen 2030.
3. Bringe dyrevelferden i oppdrettsnæringen i samsvar med dyrevelferdsloven, blant annet ved å avvikle lusebehandling med rensefisk og termisk avlusning, samt utvide kravene til rapportering av sykdommer.
4. Innføre en ny modell for beskatning av havbruksnæringen, for å fremme bærekraftige løsninger. Innretninger kan være at skattenivå differensieres basert på oppnåelse av miljøkrav, eller en kombinasjon av grunnrentebeskatning og en miljødifferensiert produksjonsavgift.
5. Utvide grensene for nasjonale laksefjorder og avvikle all oppdrettsindustri i disse fjordene.
6. Kun tillate landbaserte oppdrettsanlegg på allerede utbygde arealer.
7. Forby oppdrett av torsk i sjø til det kan dokumenteres faglig at torskeoppdrett kan drives helt uten negativ påvirkning på vill torsk.
8. Bygge opp bærekraftig fôrproduksjon i Norge, med et mål om at 50 % av fôret til norsk oppdrettsfisk skal komme fra norske ressurser innen 2035. Produksjonsomfanget i næringen må tilpasses dette målet.
9. Innføre forbud mot å tømme kjemikalier fra lusebehandling nær sårbare områder.
10. Inkludere dødelighet som faktor i trafikklyssystemet for regulering av produksjonstillatelser for fiskeoppdrett.

3.11 Skogbruk

MDG vil:

1. Jobbe for et skogbruk som utvikler en lønnsom skognæring som ivaretar skogen som leveområde og økosystem, og som bidrar til økt naturmangfold.
2. Verne minst ti prosent av produktiv skog innen 2030.
3. Innføre forbud mot all flatehogst i ur- og naturskog, altså skog der det ikke har vært flatehogd etter 1940, og gjøre all hogst i denne type skog søknadspliktig.
4. Styrke kartlegging av arter, vegetasjonstyper og økosystemer i norsk natur. Det skal stilles krav til at kartlegging av skog utføres av biologisk og økologisk faglig kompetent personell som ikke har bindinger til næringer som har interesser i bruk av naturressursene.
5. Styrke og samordne støtteordningene for skogeiere som ønsker å gå over til mer skånsom og naturvennlig skogsdrift, og fjerne miljøskadelige subsidier.
6. Revidere skogloven med mål om at forskriften på selvstendig grunnlag stiller alle nødvendige krav til miljøhensyn, samtidig som den eksplisitt legger til rette for straffeforfølgelse ved grove brudd.
7. Øke konkurransekraften for tre som byggemateriale gjennom å sikre at større offentlige prosjekter bygges med høy andel trevirke.
8. Kreve reguleringsplan for tillatelse til bygging av nye skogsbilveier, med strenge vurderinger i forhold til friluftsliv, naturfare og biologisk mangfold.
9. Forlenge trærnes levetid gjennom å øke rotasjonstid i skogbruket, for å ta bedre vare på biologisk mangfold og øke karbonlagring i skog.
10. Avvikle bruk av plantevernmidler og gjødsling i skogsområder.
11. Øke bevilgningene til frivillig skogvern, og sikre et høyt og forutsigbart støttenivå.

4. Demokrati for alle

Visjon 2045

I 2045 trenger man ikke å frykte å være annerledes, for samfunnet er like trygt for alle. Likestilling og muligheten til å delta i samfunnet og egen hverdag sikres uavhengig av funksjon og identitet. Deltakelse i samfunnet skaper livskvalitet og bygger tilhørighet og tillit, nedenfra og opp. Alle slags folk har mulighet til å bli ledere eller politikere, uavhengig av etnisitet, funksjonsvariasjon og økonomisk bakgrunn. Mangfoldet bidrar til at vi finner enda bedre løsninger på utfordringene som dukker opp.

Det har blitt vanlig å engasjere seg i sine lokalsamfunn gjennom hverdagsdemokratiet: velforeninger, skoler, frivillighet, innbyggerinvolvering og andre former for grasrotinitiativ. Politisk og økonomisk makt og innflytelse er spredt i befolkningen. Flere er medlem i ideelle og politiske organisasjoner og partier, og veien til påvirkning er kort. 16-åringer har stemmerett, unge opplever at deres engasjement betyr noe, og politikere lytter. Det norske demokratiet er et levende folkestyre, og sikrer både rettsstaten og menneskerettighetene våre.

Frie, uavhengige medier fortsetter å sørge for en opplyst offentlig debatt mellom mennesker uten maskingenerert desinformasjon. Ansvarlige rammer for teknologi og kunstig intelligens gjør at disse brukes trygt og til det beste for mennesker. Tilliten er stor, men ikke naiv: åpenhet og ettersyn forhindrer korrupsjon. Vi snakker med hverandre på tvers av politiske skillelinjer. Det er stort rom for uenighet, men ikke for hatprat. Vi bygger videre på en kultur der vi er interesserte i å lytte til folk som er annerledes enn oss selv. Alle har likestilt tilgang til arbeid og helsehjelp, og diskriminering og vold får prioritert oppfølging som gir konsekvenser. Vi tar bedre vare på våre mange språk, livssyn og tradisjoner, som samer og minoriteter trygt kan være stolte av og vise frem.

Sammen tar vi gode valg, ikke bare for oss selv, men også på vegne av de som kommer etter oss, for naturen, og i solidaritet med medmenneskene vi deler planeten med.

Trygghet fra diskriminering

Samfunnet må aktivt motarbeide diskriminering mot utsatte grupper både i lovverket, systemene og i menneskers hverdag. Dessverre er det fortsatt slik at enkelte grupper har systematisk dårligere muligheter og blir utsatt for forskjellsbehandling, strukturell diskriminering og stigmatisering. Det skjer på grunn av blant annet hudfarge, religion, alder, funksjonshindringer, seksuell orientering, samlivsform, kjønnsuttrykk og kjønnsidentitet. De Grønne jobber for et samfunn uten rasisme og diskriminering, og er derfor et antirasistisk parti. Et samfunn hvor flest mulig lever trygge liv, uten frykt for å bevege seg eller ytre seg i det offentlige rom, er et bedre samfunn for alle.

Lik rett til å delta

De Grønne vil jobbe for full likestilling uavhengig av kropp og kognisjon. Funksjonsvarierte møter i dag hindre for å dra i en begravelse eller på et politisk møte, selv om man får assistanse for å dra på legetime eller jobb. De som er gift får ikke alltid leve sammen, og foreldrerollen blir sjeldent tilrettelagt for. Omkring 90% av bygninger er ikke rullestoltilgjengelig og mennesker med usynlige funksjonsnedsettelse får knapt tilrettelegging for å kunne delta i samfunnet. Selvbestemmelse og selvstendig deltakelse er viktige prinsipper for frigjøring av funksjonshindrede. De Grønne vil sikre lik rett til brukerstyrt personlig assistanse (BPA) i hele landet, og sørge for at hindre for deltakelse raskt fjernes, spesielt innen arbeid, utdanning og politisk deltakelse.

En ny vår for demokratiet

De Grønne vil styrke lokaldemokratiet og sivilsamfunnet, og jobbe for demokratisk kontroll over infrastruktur og viktige tjenester. Alle innbyggere skal ha reell mulighet til å delta i beslutninger som angår seg og sitt nærmiljø, også de gruppene som er svakt representert i demokratiet. Forsøk på å svekke demokratiet i verden kan gi en økende mistillit og distanse mellom system og borgere - begge veier. Beslutningsprosesser må være transparente og tilgjengelige, og hele tiden ha som mål å inkludere flere.

Rettsstaten og vern av menneskerettighetene er en forutsetning for et mangfoldig og jevnbyrdig samfunn med trygghet og frihet for den enkelte. Vi har ingen garanti mot autoritære krefter i framtida, og må forebygge med sterke institusjoner og bred deltakelse. Et velfungerende demokrati er ferskvare. Selv om vi har et sunt demokrati med høy tillit mellom folk, må vi til enhver tid fornye og forsterke det.

Frie medier og digitale grenser

I digitale offentlige rom, hvor algoritmene regjerer, blir enkeltmennesker og grupper lett isolert fra meningsmotstandere og andre perspektiver. For å motvirke denne fragmenteringen må vi aktivt jobbe for å bygge gjensidig forståelse for ulike verdisyn. Et mangfold av frie, uavhengige medier og en opplyst offentlig debatt er avgjørende motkrefter mot ekkokamre og polarisering, og viktig for at flere innbyggere skal orke og tørre å være politisk aktive. De Grønne vil jobbe for gode rammevilkår for redaktørstyrte og journalistiske medier på tvers av plattformer og teknologiske distribusjonskanaler. Det er

avgjørende å legge til rette for en offentlig samtale som er både konstruktiv og tilgjengelig for alle.

Teknologi og digitalisering har skapt fantastiske muligheter til samspill på kryss og tvers av kloden, men det er også et informasjonsmarked der sterke aktører har allerede fått for mye makt. Kunstig intelligens vil også forrykke maktbalansen i samfunnet og øke utfordringer med falske nyheter og desinformasjon. De som ikke klarer å holde seg oppdatert eller ha god kildekritikk risikerer å havne utenfor. De Grønne vil være i forkant med regulering og bruke føre-var-prinsipper for å sikre en sunn utvikling.

Likeverdige samfunn er tryggere

Den grønne bevegelsen bygger videre på frihetene kvinnebevegelsen og andre rettighetsforkjempere har kjempet frem. Likestilling skal være en sterk verdi i vårt samfunn. Kvinner tjener fortsatt systematisk dårligere enn menn, og et kjønnsdelt arbeidsmarked gir underskudd på menn i omsorgsykker og oppvekstsektor. Barselkvinner opplever utrygghet i en sårbar og avgjørende fase for både dem selv og barnet, og mange menn får ikke psykisk helsehjelp i tide. De av oss som bryter med samfunnets normer for kjønn og seksualitet har ikke et fullverdig og tilgjengelig helsetilbud i dag. Vi fremmer normkritisk og feministisk politikk, som ser flere typer usaklig forskjellsbehandling i sammenheng.

God integrering gir rom for å kunne holde sine røtter levende, samtidig som man tilpasser seg samfunnet man blir en del av. Det gir folk mulighet til å ta ansvar for egne liv, delta i lokalsamfunnet og bygge nettverk. Det gir også viktige ressurser og impulser til samfunnet, bidrar til å skape gode bomiljøer, og hindrer radikalisering. Barn, som kommer alene som flyktninger, må tas særskilt godt vare på og ha samme rettigheter som andre barn i Norge. De Grønne anerkjenner at god integrering krever tålmodig samarbeid mellom kommune, sivilsamfunn, skoler og næringsliv. Sånn vil vi sikre at alle slags mennesker er frie til å leve trygge, mangfoldige og meningsfulle liv.

Trygghet fra vold og overgrep

De Grønne jobber for et tilstedeværende og operativt politi over hele landet, som holder innbyggerne trygge. Det er avgjørende å følge opp og forebygge alvorlige lovbrudd med store konsekvenser for de som rammes, som vold og overgrep i nære relasjoner, gjengkriminalitet, menneskehandel og hatefulle ytringer og hatkriminalitet overfor minoriteter. De Grønne vil styrke krisesentre, overgrep- og voldtektsmottakene, og bygge ut behandlingstilbudet for utsatte og overgripere. Alle som møter barn og mennesker i utsatte situasjoner skal ha med seg en grunnleggende kompetanse i å ivareta voldsutsatte og snu de onde sirklene dette kan sette i gang.

Rom for å praktisere tradisjon og språk

Norge har over lang tid undertrykt vårt urfolk samene og de nasjonale minoritetene, kvener/norskfinner, jøder, skogfinner, romer og romanifolk/reisende. Samiske områder er særlig sårbare for klimaendringer. Som både FNs klima- og naturpanel har understreket, er urfolks- og lokalkunnskap grunnleggende i møte med klimaendringene. Fosen-saken viste

hvordan urfolks rettigheter fortsatt krenkes, noe det er på høy tid at staten tar på alvor. De Grønne vil ta det nødvendige oppgjøret som Sannhets- og forsoningskommisjonen etterspør.

Likestilling mellom nynorsk og bokmål må realiseres, og norsk tegnspråk må bli en naturlig del av samfunnet. Alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) må få offisiell status i språklova. Språkkompetansen i innvandremiljøene er en ressurs for samfunnet vårt. Det er behov for betydelige tiltak for at brukere av urfolks- og minoritetsspråkene samisk, kvensk, romani og romanés skal kunne ta tilbake språket sitt. Sørsamisk og lulesamisk, samt samisk i kystområdene, trenger et særskilt løft. De Grønne vil la språkmangfoldet synes og høres, og utnytte mulighetene det gir.

Våre løsninger

4.1 Antirasisme og trygghet fra diskriminering

MDG vil:

1. Styrke arbeidet mot rasisme, antisemittisme, sammensatt diskriminering og annen kulturell, religiøs eller etnisk basert diskriminering i arbeidslivet, på boligmarkedet og i skole, politi og helsevesen.
2. Gjennomføre pilotprosjekter med stillingssøknader uten navn og kjønn på søker i statlige ansettelser.
3. Innføre en obligatorisk kvitteringsordning i politiet og tollvesenet for å avdekke og motvirke mulige fordomsfulle mønstre og rasisme.
4. Sørge for at hvert politidistrikt prioriterer etterforskning og påtale av hatefulle ytringer og hatkriminalitet, og tilføre politiet ressurser og kompetanse til å opprette spesialiserte hatkrimgrupper.
5. Styrke rettssikkerheten og helseoppfølgingen til personer utsatt for menneskehandel, og gi disse rett til oppholdstillatelse i Norge.
6. Styrke arbeidet mot seksuell trakassering, og inkludere trakasseringssaker i ordningen for fri rettshjelp.
7. Øke statsstøtten til organisasjoner og sentre som jobber mot hatkriminalitet, og formidler om viktige historiske angrep som 25. juni, 22. juli-senteret og 10. august-stiftelsen.
8. Ikke gi statsstøtte til organisasjoner som fremmer rasistiske eller diskriminerende holdninger.

9. Ikke åpne for tiggeforbud, siden det er en grunnleggende rettighet å kunne be om hjelp, og lovfeste at arkitektur som er fiendtlig mot hjemløse ikke skal brukes.
10. Motvirke rasisme ved å styrke tilsyn og oppfølging på boligmarkedet, og gi hjemmel til sterkere sanksjoner mot diskriminering.

4.2 Ta bort funksjonshindre

MDG vil:

1. Gi alle likestilte liv uavhengig av funksjon ved å legge til rette for selvbestemmelse, selvstendig deltakelse og muligheten til å bidra i samfunnet og egen hverdag.
2. Opprette en sannhets- og forsoningskommisjon som skal granske historiske og nåværende systematiske brudd på menneskerettighetene til mennesker med funksjonsnedsettelse, og bidra til å gjenopprette deres tillit til det offentlige.
3. Ta inn FN-konvensjonen om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne (CRPD) i menneskerettsloven, på samme måte som FNs barnekonvensjon og FNs kvinnekonvensjon.
4. Sikre at brukerstyrt personlig assistanse (BPA) ivaretar alles rett til å leve frie liv uavhengig av funksjonsevne. Vi vil vurdere behovet for å organisere BPA i en egen lov, og om ordningen bør være statlig styrt for å sikre lik rett uavhengig av hvor du bor.
5. Lage retningslinjer for hvordan det offentlige redegjør for vurderinger av "uforholdsmessig byrde" i saker om universell utforming og tilrettelegging for deltakelse, sånn at diskrimineringsnemnda kan vurdere forholdsmessigheten.
6. Sikre at folk med utviklingshemming eller andre kognitive funksjonsnedsettelse får reell selvbestemmelse i eget liv, ved å utarbeide en lov og et system for beslutningsstøtte. Inntil dette er på plass må dagens vergemålsordning forbedres.
7. Stanse skjult institusjonalisering av personer med funksjonsnedsettelse og lovfeste at ingen unge skal bo på aldersinstitusjoner mot sin vilje.
8. Sikre umiddelbar hjelp når kritiske hjelpemidler svikter, som bevegelses- eller kommunikasjonshjelpemidler, samt rett til rask reparasjon og et forsvarlig lånehjelpemiddel innen et døgn så langt det er mulig.
9. Lage en plan for å gjøre offentlige bygninger tilgjengelige for mennesker med mobilitetshjelpemidler, syns- og hørselshjelpemidler, sensorisk sensitivitet og andre funksjonsnedsettelse som utmattelse. Offentlige tjenester som ikke kan gjøres tilgjengelige, må flyttes til egnet bygg.
10. Gjennomgå plan- og bygningsloven for å utbedre regler for universell utforming som underbygger muligheten for å delta og bo selvstendig.

11. Utvide og forbedre potten til aktivitetshjelpemidler for alle over 26 år, slik at voksne kan søke løpende gjennom hele året.
12. Sikre mennesker som har funksjonsnedsettelse reell og selvstendig medvirkning i arbeid med NOU-er og andre prosesser som påvirker deres levekår.
13. Innføre ordningen European Disability Card i Norge i samarbeid med EU-land og gjøre det mulig for tilrettelagt parkering (såkalt HC-kort) til flere uten å måtte oppgi hvilke adresser man skal besøke.
14. Gjøre kollektivløsninger tilgjengelige for funksjonsvarierte. Hvis det av tungtveiende grunner ikke er mulig med selvstendig kollektivreise, bør utvidet rett til tilpasset elbil, parkeringstillatelse og TT-kort gis.
15. Tilpasse sykkelveier til raske elektriske mobilitetshjelpemidler, og gjøre naturopplevelser tilgjengelige på måter som er skånsomme for naturen.
16. Innføre en lovfestet plikt for alle kommuner å tilby ledsagerbevis, samt sørge for at arrangementer og kulturtilbud som mottar offentlig støtte skal tillate gratis adgang for ledsager.
17. Gjennomføre pilotprosjekt med servicehund til personer med usynlige eller ikke-fysiske funksjonsnedsettelse.
18. Utrede øremerket statlig finansiering av fritidskontakt-tilbudet hos kommunene, med formål om å sikre alle god tilgang til fritidsaktiviteter.

4.3 Likestilling og selvbestemmelse

MDG vil:

1. Jobbe for at alle får lik lønn for likt arbeid uavhengig av kjønn, i samarbeid med partene i arbeidslivet.
2. Arbeide aktivt med å bekjempe stereotypier og fordommer i arbeidslivet, og fremme mangfoldig rekruttering gjennom mentorordninger, kjønnspoeng eller kvotering, der det er nødvendig for å sikre like muligheter.
3. Åpne opp for at medforelder kan ta omsorgspermisjon de seks første ukene etter fødsel.
4. Innføre likestilt foreldreskap i ny barnelov, og foreslå tiltak for å styrke medforelders omsorgsrettigheter og stimulere til en mer balansert fordeling av omsorgsansvaret.
5. Instruere NAV til å praktisere bidragsregler kjønnsnøytralt i samsvar med hovedregel i loven, og legge avtaler og dom til grunn for beregning av bidrag.

6. Sikre økt satsing og forskning på kvinnehelse, og øke kompetansen om og tilretteleggingen for menstruasjon og overgangsalder.
7. Sikre en sammenhengende svangerskaps-, fødsels- og barsels- og adopsjonsomsorg, med finansiering som sikrer kvalitet og tid til omsorg.
8. Erstatte dagens abortnemnd med et rådgivende og støttende organ som et frivillig tilbud rettet mot kvinner og foreldre som vurderer å avbryte svangerskapet.
9. Utrede å grunnlovsfeste selvbestemmelse i reproduktive spørsmål.
10. Sette i gang prøveprosjekt med selvbestemmelsesenter. Senteret skal gi støtte til gravide og deres partnere, gjennom balansert informasjon om abort og fosterdiagnostikk og støtte til gravide som vil gjennomføre krevende svangerskap. Senteret skal veilede helsepersonell om selvbestemmelsestøtte til utsatte og marginaliserte gravide.
11. Forby tvangsterilisering og tvangsabort og erstatte tvungne begrensninger på seksualitet og reproduktiv helse med beslutningsstøtte for mennesker med kognitive funksjonsnedsettelser eller alvorlig psykisk sykdom..
12. Gi gratis prevensjon og graviditetstester til alle under 20 år.
13. Gå gjennom sexkjøpsloven og hallikparagrafen, for å styrke vernet mot utnyttelse og tvang, og bedre sexarbeideres rettigheter og trygghet. Vi vil gjøre det enkelt og trygt å komme seg ut av ufrivillig prostitusjon.

4.4 Skeives rettigheter og kjønns mangfold

MDG vil:

1. Styrke undervisningen om seksualitet, grensesetting og etikk i videregående skoler, samt relevante profesjonsutdanninger.
2. Sikre ansatte i helse- og sosialtjenestene og politiet bedre kompetanse om kjønns-, relasjons- og seksualitets mangfold. Vi vil tydeliggjøre retten til vern mot diskriminering på grunn av aseksualitet, normbrytende seksualitet, og normbrytende relasjoner som er lovlige og mellom samtykkende voksne.
3. La helsetilstand og atferdsmønster være avgjørende for hvorvidt en kan bli blodgiver, ikke kjønn eller seksuell orientering.
4. Innføre en tredje juridisk kjønnskategori.
5. Opprette en erstatningsordning for de som har blitt tvunget til sterilisering på bakgrunn av utviklingshemming, psykisk helsebehandling, som forutsetning for å endre juridisk kjønn eller på bakgrunn av andre minoritetsidentiteter.

6. At helsestasjonen for kjønn og seksualitet i Oslo kommune får status som nasjonalt sexologisk kunnskapssenter og tverrfaglig behandlingsinstitusjon for personer som bryter kjønns-, seksualitets- og relasjonsnormer.
7. Ikke utføre kjønnsnormerende kirurgi på interkjønnbarn uten at det er akutt medisinsk nødvendig, og utsette behandling til barnet selv kan fatte beslutninger om egen helse.
8. Sikre at transpersoner og ikke-binære får god tilgang til nødvendig helsehjelp, hjelpemidler og et velfungerende behandlingstilbud, med vekt på pasientenes selvopplevde behov. Dette inkluderer å vurdere flere enn én nasjonal behandlingssenhet.
9. Sikre oppdatert og respektfull helsehjelp til transpersoner, samt tilgang på hjelpemidler, og øke kompetansen om transhelse hos helsepersonell.
10. Ta sterk avstand fra hatretorikk og diskriminerende politiske kampanjer rettet mot transpersoner, både internasjonalt og i Norge, og aktivt motarbeide forsøk på å undergrave transpersoners rettigheter og sikkerhet gjennom økt kompetanse, bevisstgjøring og tydeligere vern mot diskriminering.
11. Finansiere mer forskning om kjønnsinkongruens og transhelse, og fremme tett dialog mellom behandlingsinstitusjonene og de ulike brukerorganisasjonene.
12. Gjennomgå tidligere behandlingsprosesser til transpersoner som ønsker det.
13. Sikre et desentralisert helsetilbud for transpersoner i hele Norge, og jobbe for å avvikle Rikshospitalets monopol på kjønnsbekreftende behandling.
14. Sikre at alle nye skolebygg og offentlige institusjoner skal ha tilgjengelige kjønnsnøytrale toalett- og garderobemuligheter.
15. Arbeide for at lovforbud mot normbrytende seksualitet, legning, kjønnsuttrykk, eller mot sex mellom mennesker av samme kjønn fjernes over hele verden.

4.5 Vern mot vold og overgrep

MDG vil:

1. Styrke og innføre målrettede tiltak for å bekjempe vold mot kvinner og vold i nære relasjoner.
2. Sikre at alle som jobber med barn får grunnleggende kompetanse om vold og traumeforståelse, og vet hvor de kan varsle og søke råd om de mistenker vold eller overgrep.
3. Innføre samtykkelov, slik at seksuell omgang uten samtykke defineres som voldtekt.

4. Styrke statens barnehus, krisesentre og tilbud til ofre for vold i nære relasjoner i alle deler av landet, gjennom bedre rammevilkår og samarbeid.
5. Gi alle barn under 18 år utsatt for vold og/eller overgrep tilgang til barnehusene. Sikre at barnehusene har gode nok rammer til å oppfylle barnas rettigheter og oppfølgingsbehov.
6. Stille strengere krav til politiattest for personer som skal jobbe med barn, og inkludere flere voldslovbrudd som i dag ikke gir merknad på barneomsorgsattesten.
7. Bygge ut hjelpe- og behandlingstilbudet til både voldsutsatte, voldsutøvere og overgripere, herunder tilbudet til unge overgripere, så man har tilgang på hjelp uansett hvilken kommune man bor i.
8. Gjenreise rusavhengiges tillit til å rapportere vold og overgrep i rusmiljøet, gjennom en nasjonal kampanje i politiet og ved å sikre tilgang til egnede krisesentertilbud og hjelp til personer i aktiv rus.
9. Øke innsatsen mot trakassering, vold og overgrep mot personer med nedsatt funksjon, gjøre det enklere å melde fra og styrke oppfølgingen. Jobbe for at krisesentre blir universelt utformet og får økt kompetanse på funksjonshindringer.
10. Sørge for at helse- og sosialtjenestene har kompetanse og kapasitet til å ivareta alle overgrepsofsatte, med fokus på sårbare minoriteter som funksjonshemmede, rusavhengige, sexarbeidere, papirløse eller nyankomne asylsøkere.
11. Iverksette informasjons- og holdningskampanjer både i skolen og rettet mot befolkningen for å forebygge voldtekter og annen vold mot kvinner.
12. Øke fokus på at bevismateriale fra overgrepsofre sikres uten opphold, på en betryggende og skånsom måte. Der det er langt til overgrepsmottak, skal legevakta nødvendig utstyr og kompetanse for å sikre bevis.
13. Prioritere ressurser i politiet til økt bruk av voldsalarm og omvendt voldsalarm for å styrke rettssikkerheten og tryggheten til ofre for vold.
14. Jobbe for en lovendring der illeggelse av kontaktforbud omdefineres fra å være en straff til et forebyggende beskyttelsestiltak.
15. Styrke politiets arbeid mot vold i nære relasjoner og etablere flere RISK-spesialenheter (risikoanalyse og kriminalitetsforebygging av vold i nære relasjoner). Målet er at RISK er et landsdekkende program innen 2026.
16. Styrke kunnskapsgrunnlaget om koblingen mellom vold og overgrep mot dyr, og vold og overgrep mot barn og i nære relasjoner, og sikre at barnevernet blir varslet når omsorgspersoner blir dømt for vold mot dyr.
17. Revidere voldserstatningsloven med formål om å styrke ordningen og rettighetene til voldsutsatte.

4.6 Demokrati

MDG vil:

1. Gjennomføre pilotprosjekter med folkepaneler, som består av et tilfeldig og representativt utvalg av befolkningen, som sitter i kortere perioder enn folkevalgte for å ta stilling i brede problemstillinger.
2. Gjøre sakspapirer og stemmegivning fra både Stortinget, kommunestyre og fylkesting mer oversiktlig for innbyggere, blant annet gjennom felles digitale løsninger som også er tilgjengelig i maskinlesbart format.
3. Opprette et åpent tilgjengelig lobbyregister for Stortinget.
4. Senke stemmerettsalderen til 16 år.
5. Innføre en nasjonal forslagsrett der borgere kan få en sak behandlet på Stortinget med et tilstrekkelig antall underskrifter.
6. Styrke de kommunale- og fylkeskommunale barne- og ungdomsrådene, rådene for funksjonshemmede og rådene for eldre.
7. Skjerpe karanteneloven med opp til to års karantene og lengre saksforbud mot statsråder, statssekretærer, politiske rådgivere og toppbyråkrater som går over i stillinger der de skal påvirke myndighetene i saker de selv har jobbet med.
8. Ikke innføre heldigitale valg, men videreføre praksisen med papirbaserte stortings- og lokalvalg av sikkerhets- og personvern hensyn.
9. Gjøre informasjon om Stortingets arbeid tilgjengelig som TV-kanal med tilrettelegging for blinde og døve.
10. Sikre lik og forutsigbar honorering av folkevalgte i kommuner og fylker gjennom at ordningen administreres på statlig nivå, og slik at ingen kan få mer enn statsministeren i totale honorarer.
11. Sikre at kandidater til stortingsvalget må oppgi gaver/verdier de mottar på lik linje med partiene.
12. Sikre et levende og medlemsbasert partidemokrati ved at bare norske statsborgere kan donere penger til partier, at partiene får mva-fritak og at deler av den statlige partifinanseringen baseres på medlemstall i partiene.
13. Sikre at offentlighetsloven følges i større grad enn i dag, blant annet utrede nye sanksjoner for grove brudd på loven, og utrede å styrke merinnsynsbestemmelsen.
14. Sikre at alle som utøver samfunnsoppgaver på vegne av det offentlige, eller som mottar mye støtte, omfattes av offentlighetsloven, forvaltningsloven og arkivloven.

15. Sikre innsynsrett i algoritmer og systemer med kunstig intelligens når disse brukes i offentlige organer.
16. Styrke den digitale beredskapen og begrense sårbarheter ved å reversere vedtak om storskala overvåking og lagring av data om befolkningen uten konkret mistanke hos politiet og etterretningstjenesten.

4.7 Digitalisering og kunstig intelligens

MDG vil:

Digitale rettigheter

1. Gi innbyggerne en enklere hverdag og bedre kontakt med det offentlige gjennom gradvis og smidig utvikling av digitale tjenester tett på de som kjenner behovet, og unngå gigantiske IT-prosjekter som ikke leverer det som er lovet.
2. At svindelforsøk på nett og over telefon skal bekjempes med strengere lovgivning og ansvarliggjøring av selskapene som formidler svindelforsøk.
3. Gjennomføre en digital lovvask for å sikre teknologinøytrale forskrifter og regelverk som ikke står i veien for bedre tjenester og deling av offentlige data.
4. Øke investeringene i utdanning og etterutdanning innen teknologifag, med mål om at flere kommer i arbeid og arbeidsmarkedets behov blir møtt.
5. Lovverk og straffereaksjoner må tilpasses digital og teknologisk utvikling, både framskritt og tilbakeskritt, slik som å sikre bedre tiltak og straff mot doxing, svindel og digitale overgrep.
6. Styrke privatlivets fred og personvernet til norske innbyggere gjennom å styrke retten til å glemmes, retten til å reservere seg fra datainnsamling og å forby automatisk bruk av ansiktsgjenkjenning i det offentlige rom og butikklokaler.
7. Styrke sikkerheten, privatlivets fred og personvernet til norske innbyggere ved å sikre at ende-til-ende-kryptert kommunikasjon og datalagring er og forblir lovlig. Bakdører for myndighetene i slike tjenester vil medføre risiko for misbruk av kriminelle og fremmede makter. Tilbydere av slik kryptering skal ikke kunne pålegges å lage bakdører.
8. At kommunikasjon med offentlige instanser er universelt utformet for borgere med ulike digitale muligheter og at det skal være mulig å benytte alternativer til digitale løsninger.
9. Øke den digitale kompetansen og sikre tydelig ansvarslinjer i offentlig forvaltning på områder hvor digitaliseringsbehovet er stort, som helse, utdanning og justis.

10. Gjøre programvare utviklet av eller på vegne av det offentlige tilgjengelig under frie lisenser og sikre at det offentlige tilrettelegger for bruk av fri programvare, åpen kildekode, åpne filformater og standarder i sin virksomhet der det er hensiktsmessig.
11. Gjøre alle offentlige data fritt tilgjengelig i strukturert format, så lenge det ikke går utover personvern eller rikets sikkerhet.
12. Stille krav til åpenhet om hvordan algoritmer som tar beslutninger som angår den enkelte fungerer, for både offentlige og private virksomheter. Algoritmer må kunne etterprøves for å sikre rettferdig og lovmessig bruk.

Sosiale medier og avhengighetsskapende teknologi

13. Pålegge sosiale medier å ha en ansvarlig redaktør for visning av innhold, utforming av algoritmer og markedsføring på det sosiale mediet, og bøtelegges ved vedvarende og hyppige brudd på norsk lov på plattformen.
14. Stimulere til samarbeid mellom bransje, offentlige myndigheter og forskningsmiljøer for å utvikle tilgjengelige og samfunnsbyggende sosiale medier, og samarbeide med allmennkringkastingsselskap i Norden og Europa for å sikre mer redaktørstyrt journalistikk i nordisk og europeisk offentlighet.
15. Styrke finansiering av tilsyn slik at ingen kan slippe unna med brudd på norske forbruker- og personvernlover.
16. Tydelig merke brukere og innhold som ikke er laget av mennesker, eller finansiert av kommersielle og statlige aktører på sosiale medier.
17. Sette en aldersgrense for sosiale medier hvor personopplysninger lagres og deles til 15 år, men gå imot tiltak som gjør det umulig å være anonym på internett.
18. Regulere avhengighetsskapende og overvåkningsbasert teknologi strengt, i takt og dialog med EUs arbeid med dette.
19. Utrede virkemidler for sikring av like konkurransevilkår og jobbe for at alle medie- og teknologiselskaper som tjener penger i Norge, eller på brukerdata generert av norske brukere, betaler skatt av fortjenesten i Norge.

Kunstig intelligens

20. Kategorisere kunstig intelligens etter risiko, og regulere bruk deretter, i tråd med EUs AI ACT. Tilsyn med dette bør samles i ett tilsynsorgan med overordnet ansvar, så ansvaret ikke fragmenteres mellom flere organer.
21. Bidra til en positiv utvikling og mer demokratisk tilgang til kunstig intelligens gjennom å lage norsk offentlig infrastruktur for kunstig intelligens og europeisk samarbeid a la CERN.

22. Sikre at opphavspersoner fortsatt har eierskap til sine åndsverk og kan begrense og bli kompensert for bruk av sine åndsverk til trening av kunstig intelligens.
23. Samarbeide internasjonalt om å forebygge alvorlige trusler mot menneskeheten ved kunstig intelligens.
24. Styrke forskningen på kunstig intelligens, inkludert de etiske sidene og konsekvensene ved autonom kunstig intelligens og forklarbarhet.

4.8 Medier og offentlighet

MDG vil:

1. Kreve tydelig merking av reklame for å unngå at det kan forveksles med redaksjonelt innhold.
2. Etablere et åpent og løpende oppdatert aksjeeierregister med gratis tilgang for pressen og allmennheten, og kreve at alle reelle eiere med mer enn 10 prosent innflytelse får plikt til registrering.
3. Innføre en effektiv lovpålagt regulering av sosiale medier i Norge, for å motvirke hatprat, radikaliserings og bevisst spredning av desinformasjon fra fremmede makter. Arbeide for å styrke reguleringen av sosiale medier på tvers av EU/EØS-området, med fokus på å kvele hatprat og antidemokratisk manipulasjon basert på løgn.
4. Ivareta det nordiske språkfelleskapet og tilrettelegge for fellesnordisk samfunnsdebatt.
5. Gi redaktørstyrte medier gode og forutsigbare rammevilkår, inkludert NRK som allmennkringkaster med et bredt samfunnsoppdrag.
6. Pålegge alle riksdekkende kommersielle fjernsynskanaler å tilrettelegge programmer for personer med funksjonsnedsettelser gjennom teksting, tegnspråktolking, synstolking, lydtekst eller andre teknikker.
7. Sikre et sterkt kildevern for redaktørstyrte medier.
8. Styrke beskyttelsen av varslere slik at det blir enklere å avsløre skadelige forhold uten å bli straffet eller utsatt for andre negative sanksjoner.
9. Gjøre Norge til en internasjonal trygg havn for gravende journalister, kilder og varslere.
10. Øke pressestøtten årlig i takt med inflasjon- og prisvekst, og vurder å øke den ytterligere. Dette for å sikre rom for grundig og fritt journalistisk arbeid som er mindre avhengig av både annonsører og klikk-innhold.

11. Styrke bibliotekene som arenaer for frilynt diskusjon og samfunnsdebatt, samt bibliotekenes kompetanse i å undervise i kildekritikk og mediekompetanse rettet mot ungdommer.
12. Sørge for at data fra offentlige databaser er gratis tilgjengelig for allmennheten.
13. Lovfeste merking av KI-genererte bilder i reklame, forby retusjert reklame og jobbe for strengere markedsføringsregler som beskytter barn og unge mot målrettet reklame i sosiale medier.

4.9 Rettsstat, menneskerettigheter og politi

MDG vil:

1. Grunnlovsfeste påtalemyndighetens uavhengighet og uavhengig utnevning av dommere. Vi vil gjennomgå sårbarheter i rettsstaten og redusere disse.
2. Forsvare ytringsfriheten og retten til å ytre seg om politiske, religiøse og andresystemer.
3. Melde Norge inn i individklageordningene under FNs barnekonvensjon, FNs konvensjon for økonomiske, sosiale og kulturelle rettigheter og FNs konvensjon om rettighetene til mennesker med nedsatt funksjonsevne.
4. Organisere og finansiere domstolene på en måte som ivaretar rettssikkerhet og effektivitet. Det innebærer blant annet å sikre opptak av lyd og bilde.
5. Styrke og utvide ordningen med fri rettshjelp til flere felt og øke støtten til organisasjoner som gir fri rettshjelp.
6. Øke salærsatsene for straffesaker og fri rettshjelp i tråd med salærrådets forslag.
7. Støtte ordninger med midlertidig opphold for menneskerettighetsforsvarere som er under sterkt press, for å gi dem mulighet til å arbeide uten å risikere å bli angrepet.
8. Styrke retten til informasjon og innsyn etter åpenhetsloven, offentleglova og miljøinformasjonsloven.
9. Arbeide for et politi som møter befolkningen sitt behov for respons og oppfølging.
10. Gå mot generell bevæpning av politiet.
11. Sikre at regelverk og praksis for bruk av politiarrest ivaretar de menneskerettslige kravene knyttet til isolasjon og til å fremstilles for fengsling innen 48 timer etter pågrepelse.

12. Endre satsene for forenklet forelegg ved trafikkforseelser, så de blir en prosentandel av månedslønnen.
13. Styrke politiets og tollvesenets internasjonale samarbeid for å bekjempe organisert og grensekryssende kriminalitet, inkludert menneskehandel, og styrke mulighetene for å stille mistenkte for krigsforbrytelser for retten.
14. Styrke arbeidet for å avdekke og reagere på miljøkriminalitet ved å intensivere tilsyn, kontroll, håndheving og sanksjonering, samt øke strafferammene og bøtenivåene for økt allmennpreventiv effekt.
15. Prioritere og utvikle alternative straffereaksjoner til fengselsstraff, herunder utvide bruken av samfunnsstraff og elektronisk fotlenke, samt mekling, gjenopprettende rett og bruk av konfliktråd i straffesaker.
16. Gjennomføre en menneskerettslig lovvask for å sikre at lover, forskrifter og regelverk følger opp internasjonale forpliktelser, menneskerettighetene, konvensjoner og EØS-rett.
17. Gi ofre og etterlatte etter alvorlige lovbrudd bedre informasjon rundt prøveløslatelser og mulighet for å få større avstand til den som har permisjon. Vi vil åpne for at permisjoner og prøveløslatelser kan gjennomføres andre steder enn i hjemkommunen.
18. Staten må levere en fullgod løsning for digital identifisering (som BankID) til de i Norge som ikke får i dag.
19. Redusere strafferammer ved brudd på innreiseforbudet i utlendingsloven og loven må ikke brukes som grunnlag for fengsling av barn.

4.10 Kriminalomsorg

MDG vil:

1. Bevilge flere midler til kriminalomsorgen for å bedre soningstilbudet, redusere bruken av isolasjon til et absolutt minimum, og sikre at menneskerettigheter og behov for aktivitet, helsehjelp, oppfølging og sosial kontakt blir oppfylt.
2. Sikre et samhandlingsløft mellom offentlige, private og frivillige aktører for bedre tilbakeføring og mer helhetlig planlegging før, under og etter soning.
3. Bedre helseoppfølgingen under soning og utvide muligheten til soning i behandlingsinstitusjon.
4. Styrke friomsorgen og sikre gode rammevilkår for straff i samfunnet.
5. Sikre et tverrfaglig rehabiliteringsarbeid og satse mer på rehabiliterende tiltak for straffedømte som er rusavhengige eller dømt for gjentakende vold eller overgrep.

6. Satse på arbeids- og utdanningsrettede tiltak, som å gi innsatte kompetansegivende opplæring i arbeidsdriften, tilgang til å ta høyere utdanning, og praksisordninger i arbeidslivet for innsatte.
7. Sørge for at tidligere innsatte får tilgang til en fast kontaktperson i det offentlige i en periode etter løslatelse, og øke støtten til frivillige organisasjoners oppfølging av tidligere innsatte gjennom sosiale- og arbeidsrettede tiltak.
8. Opprette og oppgradere egnede soningsfasiliteter hvor kvinner og utsatte kjønnsminoriteter kan søke trygt.
9. Legge bedre til rette for straffedømte med kognitive funksjonsnedsettelse, utviklingshemming eller nevrodivergens, og øke kompetansen på dette blant ansatte i barnevern, fengsel og kriminalomsorg.
10. Sikre at straffegjennomføringen bedre ivaretar innsattes vern mot umenneskelig eller nedverdiggende behandling og retten til nødvendig helsehjelp.
11. Sikre fengslenes arbeid med psykisk helsevern tilstrekkelig med ressurser til at all bruk av tvang gjøres på en respektfull, kompetent og hensynsfull måte til det beste for pasienter som har behov for å bli ivaretatt.

4.11 Urfolk og nasjonale minoriteter

MDG vil:

1. Gjøre samenes nasjonaldag til offisiell fridag i Norge.
2. Styrke og lovfeste konsultasjonsordningen mellom Staten og Sametinget, og gi Sametinget forslagsrett i Stortinget.
3. Innføre prosedyrer for å gi forutsigbarhet i økonomiske spørsmål for Sametinget og andre samiske budsjettområder.
4. At regjeringen årlig skal rapportere til Stortinget om oppfølgingen av Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport.
5. Etablere et nasjonalt kompetansesenter om fornorskingspolitikk og urett, med ansvar for forskning, dokumentasjon, formidling og forsoningsarbeid.
6. Styrke opplæringen i og videreformidlingen av duodji, joik, matsystemer, tradisjonell kunnskap, samisk verdensforståelse og åndelighet, samt mangfold innen kirkeliv.
7. Utrede et permanent rådgivende organ for regjeringen i saker som angår nasjonale minoriteter, herunder former for medbestemmelse.

8. Styrke skogfinske, samiske og kvenske/norskfinske kulturinstitusjoner, kulturorganisasjoner og kunstner- og kulturmiljøer, samt støtteordningene for driftstilskudd og prosjekttilskudd til nasjonale minoriteter.
9. Jobbe for at det utvikles undervisningsmateriell til skole og barnehage som kan brukes for å gi opplæring om kveners historie, kultur og rolle i Norge.
10. Styrke forskning og formidling om urfolk og nasjonale minoriteters historie, språk og kultur i skoler, universiteter, museer, arkiver og kulturinstitusjoner.
11. Gi kvenske/norskfinske og skogfinske kulturminner et lovfestet vern på linje med samiske kulturminner og etablere Norsk Skogfinsk Museum/Norjan metsäsuomalaismuseo som et nasjonalt kultur- og kunnskapssenter.
12. At navneloven endres med hensyn til krav om antall slektsledd, slik at skogfinner og kvener/norskfinner ikke blir forhindret fra å ta tilbake etternavn som har blitt fornorsket.
13. Gi reindriften stabile økonomiske rammevilkår og samtidig sikre god dyrevelferd og forvaltning av beiteområder.
14. Lovfeste sjøsamenes rett til å høste de marine ressursene basert på Norges folkerettslige forpliktelser overfor samene som urfolk.
15. Styrke arbeidet for å beskytte og bevare urfolks og andre minoriteters rettigheter internasjonalt, og sikre oppreisning og unnskyldninger for urett begått mot urfolk og minoriteter, slik som for eksempel rom- og romanifolk.
16. Prioritere arbeid i skole og andre miljøer for å motvirke antisemittisme og antisiganisme. Det skal være trygt å være jøde, kven/norskfinne, skogfinne, rom, romanifolk/tater og same i Norge.
17. Bidra til at det norske romfolkets kultur ivaretas og videreføres, og støtte arbeid som setter søkelys på romanifolkets og romenes historie og kultur i Norge, inkludert språkene romani og romanés.

4.12 Språk

MDG vil:

1. Grunnlovsfeste jamstillingen mellom bokmål og nynorsk.
2. Sikre minoriteters rett til eget språk og kulturell utfoldelse.
3. Sikre likeverdige tjenester og rettssikkerhet for minoritetsspråklige innbyggere i tråd med tolkeloven, blant annet ved å styrke budsjettene til nødvendige tolketjenester, og vurdere om tolk skal bli en beskyttet tittel.

4. Utvide satsingen på klart språk, til all offentlig informasjon er forståelig.
5. Styrke sørsamisk og lulesamisk, og jobbe for at pite-, ume- og skoltesamisk på sikt kan inkluderes av minoritetsspråkpakten. Samt iverksette nasjonale satsinger for å synliggjøre og fremme kvensk, romani og romanés.
6. Styrke det grenseoverskridende samarbeidet om språk, språkutdanning, læremiddelproduksjon og språkrevitalisering i Norden.
7. Støtte språk- og kultursentre, språkkurs for voksne, og etablere støtteordninger for oversettelse av litteratur, film og digitale verktøy til urfolks- og minoritetsspråk, og fra urfolksspråk til norsk.
8. Utvide tolketjenesten slik at tegnspråktolk kan brukes til å delta likestilt i hverdagen. Vaktordning for tegnspråktolker kan ikke basere seg på frivillighet.
9. Styrke arenaer for døvekultur, følge opp forpliktelser etter språklova om tegnspråk og sikre døve, deres familier og næres rett til tegnspråkopplæring.
10. Styrke bruken av nynorsk i offentlig kommunikasjon for å gjøre den reelt likestilt med bokmål.
11. Sørge for at alternativ og supplerende kommunikasjon (ASK) blir innlemmet i språklova, og sikre ASK-språkliges og deres familiers rett til språkopplæring.
12. Håndheve og styrke elevenes språklige rettigheter, og sikre at både digitale og fysiske læremidler skal gjøres tilgjengelige parallelt på begge målformer.
13. Jobbe for at studenter går ut av lærerutdanningene med kompetanse til å undervise i og på nynorsk, og at lærere har tilgang på etter- og videreutdanning som styrker deres kompetanse i nynorsk.
14. Støtte universitets- og høyskolesektoren i utvikling av norsk fagterminologi for å hindre domenetap til engelsk, og sikre retten til å skrive avhandlinger på norsk.
15. Styrke rettighetene til tospråklig fagopplæring, morsmålsopplæring og særskilt norskopplæring og sørge for at skolene har ressurser til å følge opp.
16. Jobbe for at kvensk språk løftes opp et nivå i EU sin ordning for minoritetsspråk og får sterkere beskyttelse.

5. Livskraftige lokalsamfunn

Visjon 2045

I 2045 bor vi i vennlige, frodige og oppfinnsomme byer, bygder og nabolag. Uansett hvor i landet vi bor opplever vi å ha gode tjenester nært hjemmet. Det skapes mer og skjer stadig noe spennende i lokalsamfunn med hver sin særegne stedsidentitet.

Kortere avstander, menneskevennlig stedsutvikling og arbeidstid, har gjort at flere kan engasjere seg i det skapende hverdagsdemokratiet: I velforeninger, skoler, organisasjoner og sivilsamfunn. Vi møtes på biblioteket, på fellesverkstedet og i parken, vi nyter og deltar i lokalt kulturliv. Her får vi høre til, i alt vårt mangfold. Den daglige deltakelsen bygger tilhørighet og tillit, nedenfra og opp. Vi tør å være til bry for hverandre. Vi er åpne og rause overfor nyankommere, og tar dem imot til å bli aktive samfunnsborgere.

Framtidas byer, bygder og nabolag er mer selvhjulpne. Kommunene har lav terskel for å teste nye løsninger, slik at lokalt engasjement og kunnskap kommer fellesskapet til gode. Endringene vi skaper sammen får kraft når vi tydelig ser hvordan lokale initiativer også bidrar til å løse verdens store utfordringer.

Sirkulærøkonomien gjør at folk kan delta, skape og påvirke mer, uten at det går på bekostning av det lokale eller globale livsgrunnlaget. Våre bygder og byer er blitt grønnere og mer fargerike, med mindre forurensing og avfall på avveie. Mennesker i alle aldre legger viktige premisser for stedsutviklingen, og vi vier mer oppmerksomhet til de nære fellesskapene: dalen, bygda, øya - nabolaget vårt.

Gode nabolag i byer og bygder

Vi jobber for levende og mangfoldige lokalsamfunn. Nabolaget og de nære fellesskapene er avgjørende for våre sosiale liv, men har i liten grad vært gjenstand for politikk. Ved å prioritere selve nabolaget som grunnlag for stedsutvikling, vil vi bygge tilhørighet, frigjøre tid og redusere arealbruk.

Befolkningen i hele landet skal ha tilgang på gode velferdstjenester, kollektivtransport, gode boliger, grønne jobber og nødvendig infrastruktur. Bosetting i hele landet er viktig for verdiskaping, naturforvaltning og identitet, så vel som beredskap og sikkerhet, og vil spille en nøkkelrolle i den grønne økonomien. Vi er avhengige av hele landet i det grønne skiftet. Den globale omstillingen må skje nær folk, der vi bor, møtes og arbeider. Gjennom å gi kommunene mer frihet og selvråderett, vil vi skape vennlige, frodige og oppfinnsomme lokalsamfunn.

Byene må i større grad få bestemme over sin egen utvikling og prioritere å skape gode og sosiale byrom, men vi ønsker å løfte deres arbeid med bedre nasjonal koordinering og oppfølging. Statlige myndigheter skal ha høy terskel for å legge begrensninger på kommuner som ønsker å gjennomføre tiltak for bedre trafiksikkerhet, mer menneskevennlige byrom eller mindre biltrafikk.

Sterkere lokalt selvstyre

For å sikre demokratisk engasjement, er det viktig at beslutningene blir tatt på nivået som er nærmest mulig dem det gjelder. De Grønne er kritiske til de kontinuerlig økende kravene til kommunene og kritiske til at nye oppgaver lovpålegges. De Grønne er mot tvangssammenslåing av fylker og kommuner, men anerkjenner at det er krevende for små kommuner å imøtekomme alle dagens lovkrav. Det bør derfor åpnes for oppgavedifferensiering mellom kommuner, slik at lokaldemokratiet i større grad kan avgjøre hvordan velferdstjenestene skal innrettes. De Grønne er også positive til interkommunale løsninger, og vil bevare og styrke mulighetene for slikt samarbeid.

Samtidig som De Grønne vil at kommunene skal ha myndighet til å selv bestemme mer over hvordan de innretter sine egne tjenester, har de i dag et for stort ansvar i arealpolitikken. Mange steder bygges innbyggernes nærnatur ned i et uakseptabelt tempo og omfang, og for ofte trumfer kortsiktige, økonomiske interesser verdifull natur. Det trengs en mer helhetlig arealpolitikk som ser større områder under ett. Slik vil vi unngå at kommuner kappes om å legge til rette for potensielle næringsvirksomheter som går på bekostning av store naturverdier. I praksis betyr dette at kommunestyre får mindre makt til å bryte folks rett til nærnatur, livskraftige økosystemer og sammenhengende natur. Statsforvalterens innsigelsesrett og rolle som tilsynsmyndighet må også styrkes for å bevare mer natur.

De Grønne er tøffe forkjempere for naturen og klok samfunnsutvikling i hele landet. Plan- og bygningsloven er til for å brukes, så vi sikrer estetikk, trivsel og bærekraft, og ikke lar hastverk og kortsiktig økonomi overstyre viktige verdier.

En bedre kommuneøkonomi

Det er et mål for De Grønne å flytte offentlig pengebruk fra sentralforvaltningen til de kommunale tjenestene folk bruker i hverdagen. De Grønne mener derfor at kommuneøkonomien må styrkes vesentlig gjennom økt rammefinansiering, og at deler av midlene som brukes på statlige tilskuddsordninger med fordel kan overføres til kommunerammen. I dag finansieres nye initiativ i kommunene for ofte med prosjektmidler som bortfaller etter en kort periode. De Grønne mener dette gir kortsiktige satsinger, som i all hovedsak favoriserer større kommuner med kompetanse og kapasitet til å søke midler. De Grønne vil derfor heller gi kommunene finansielle forutsetninger for å utvikle egeninitierte prosjekter som møter lokale behov over tid.

Et sivilsamfunn som knytter folk sammen

Frivilligheten og sivilsamfunnet bringer folk sammen og skaper bedre hverdager. Frivillige og ideelle organisasjoner er dessuten en viktig del av demokratiet, velferdstilbudet og beredskapen i vid forstand. Derfor må det finnes romslige og forutsigbare støtteordninger der driftsstøtte og høy forutsigbarhet er normalen, og prosjektstøtte unntaket.

De Grønne vil jobbe for at flere har tid, overskudd og mulighet til å engasjere seg frivillig. Det er viktig å sikre gode arbeidsvilkår for de frivillige organisasjonene og samtidig sikre deres uavhengighet.

Blant mange viktige fellesskap og kulturbærere i sivilsamfunnet finner vi også tros- og livssynssamfunn. De Grønne vil at både troende og ikke-troende skal få leve etter sin overbevisning. Trosfriheten står side om side med et sterkt vern av ytringsfriheten, som er viktig både for kritikk og forsvar av ulike livssyn. Alle, uansett livssyn, bør sikres mulighet til livsfasemarkeringer i egnede lokaler, og støtte og eksistensielle samtaler i livskriser.

Nærnatur og bevegelse gjør livet rikere

Naturen gir menneskene mulighet til ro og ettertanke, men også spektakulære opplevelser. Gjennom friluftsliv fremmes nærhet til naturen og forståelse for at vi må ta vare på den. De Grønne vil ta vare på og styrke tilgangen til natur og hensynsfullt friluftsliv som er en viktig del av norsk kultur. Utvikling av friluftslivstilbud er også verdifullt for stedstilhørighet og reiseliv. Allemannsretten må sikres, og friluftslivet lett tilgjengelig for hele befolkningen. Grønn friluftspolitik skal ta vare på naturmangfoldet slik at det kan gi naturopplevelser og glede til dagens og framtidens generasjoner.

Fysisk aktivitet får mange også gleden av innenfor idretten, som er en av våre aller viktigste arenaer for inkludering av barn og unge. Også for voksne tilbyr idrettslagene viktige dugnadsfellesskap, hvor mange gjør en stor innsats med å holde anlegg og lokalsamfunn i sving. Både organisert og uorganisert idrett bidrar til et rikere samfunn. De Grønne ønsker at nye idrettsanlegg i hovedsak skal bygges der det er få av dem, og flere levekårsutfordringer. Inkluderende breddeidrett der kostnadsnivået holdes nede, så alle kan delta, er viktig forebygging.

Kulturliv som engasjerer og beriker

Landets innbyggere trenger tilgang til et rikt kulturliv, uansett hvor de bor.

Forbruket av ting skal ned, forbruket av opplevelser skal opp. De Grønnes kulturpolitikk skal stimulere skaperkraft og engasjement i hele bredden av det norske kulturlivet.

Skapende og utøvende kunstnere og kulturarbeidere skal få tillit, frihet og ansvar innenfor forutsigbare rammer. MDG vil støtte et mangfoldig kulturliv som inspirerer til bærekraftige valg blant kulturaktører, innbyggere og i samfunnet forøvrig.

Politikere skal holde en armlengdes avstand til kunstfaglige vurderinger, men sikre trygge rammer med finansierings-, utdannings- og arbeidsmuligheter i både byene og distriktene. Kunstnere og kulturarbeidere skal gis frihet og ressurser til å skape og formidle kunst som engasjerer, til å utvikle møteplasser og ytringsrom som oppleves trygge og inkluderende for alle.

MDG vil legge til rette for at kulturfeltet kan spille en nøkkelrolle i klimapolitikken. Norge må ta en ledende rolle i å fremme kulturbaserte klimaløsninger, både nasjonalt og internasjonalt. MDG vil at kulturfeltet skal inkluderes i alle strategier for å nå klimamålene.

Våre løsninger

5.1 Lokalt selvstyre

MDG vil:

1. Styrke kommunenes økonomiske og politiske handlingsrom gjennom å øke rammefinansieringen.
2. Gi kommunene større råderett på samferdselsfeltet til å kunne prioritere og tilrettelegge for myke trafikanter, og kutte klimagassutslipp.
3. Gi kommunene rom for å prøve ut nye og innovative måter å organisere tjenestene til barn og unge på som fremmer inkludering og hindrer utenforskap.
4. Etablere et juridisk rammeverk for hvordan folkepaneler kan bli en del av kommunenes demokratiske prosesser.
5. Utrede et system for oppgavedifferensiering mellom kommuner. Dette innebærer at kommuner vil kunne ha ulikt ansvar basert på sine forutsetninger.
6. Gi insentiver til frivillige kommunesammenslåinger, men ikke bruke tvang som virkemiddel i en ny kommunereform.
7. Være kritiske til å lovpålegge kommunene nye oppgaver i kommende stortingsperiode.

8. Gi kommuner mulighet til å innføre lokal turistskatt.
9. Beholde kommunenes adgang til å kreve inn eiendomsskatt, og åpne for differansierte satser på primær- og sekundærboliger.
10. Styrke forsøksprosjektordningen hvor kommunene får frihet fra lov- og forskriftskrav. Eventuelle forsøk kan ikke stride med menneskerettighetene og helse, miljø og sikkerhet.
11. Statlige samferdelsmyndigheter må hensynta byutviklingshensyn i bruk av innsigelser og flere statlige og fylkeskommunale veier bør overføres til kommunene i de større byområdene.

5.2 Vennlige, frodige og oppfinnsomme byer

MDG vil:

1. Legge "10-minutters-byen" til grunn for all byutvikling. Målet er at alle som bor i byer kan komme seg fram til fots, med mobilitetshjelpemidler eller med sykkel til det de trenger, slik at vi får mer tid, mindre ressursbruk og utslipp, levende nabolag med lokalhandel og kulturtilbud og sterkere sosiale nettverk.
2. At staten er aktiv pådriver for bærekraftig by- og stedsutvikling, spesielt der staten er eier av bygg, eiendommer og infrastruktur.
3. Innføre en nærnaturlov og stimulere til nye grønne områder, omprioritering av areal, prioritering av grøntområder fremfor vei og parkering.
4. Øke statens bidrag til områdesatsinger i byområder med særlige levekårsutfordringer.
5. Styrke den plan- og arkitekturfaglige kompetansen hos kommunene og i den lokale involveringen i stedsutviklingen og gjenopprette riksarkitekten som en nasjonal myndighet med ansvar for å støtte opp om kvalitet og bærekraft i by- og stedsutvikling.
6. Øke investeringene i klimatilpasning, for å sikre flom og rasutsatte områder og gjøre etablerte byområder klima- og natursmarte. Private eiendoms- og næringsaktører må bidra til slike investeringer.
7. Gjøre det attraktivt å gjenbruke eksisterende bygg, bygge nytt i et evighetsperspektiv og bidra til biologisk mangfold i byene.
8. Gjeninnføre forbud mot bygging av nye kjøpesentre utenfor bysentrum og si nei til utvidelse av eksisterende sentre.
9. Sikre at utbygging som staten, kommuner eller fylker finansierer og bestiller er forbildeprosjekter for god stedsutvikling, arkitektur og gode møteplasser.

10. Jobbe for at Norge skal bli ledende i Europa på urbant landbruk ved at det blir en integrert del av by- og stedsutvikling.
11. Innrette rammevilkårene slik at byggebransjen i større grad baserer seg på å renovere og energieffektivisere byggene vi har, og øke gjenbruk og resirkulering av bygningselementer og materialer i byggeprosjekter.
12. Etablere en digital medvirkningsplattform hvor innbyggere inviteres til å definere viktige natur- og landskapsområder i sitt nærmiljø.
13. Innføre nasjonale arkitekturstandarder med krav om klimavennlige bygg, sirkulære løsninger og estetisk kvalitet i alle offentlige byggeprosjekter.

5.3 Levende, grønne distrikter

MDG vil:

1. Videreutvikle bygdemiljøpakker og bygdevekstavtaler for å styrke tettstedsutviklingen i distriktskommuner.
2. Føre en næringspolitikk som stimulerer til en desentralisert næringsstruktur med natur- og klimavennlig verdiskaping basert på lokalt ressursgrunnlag, tradisjoner og kompetansemiljøer.
3. Aktivt jobbe for at flere statlige arbeidsplasser legges utenfor Oslo.
4. Styrke regionsamarbeid for offentlige tjenester som helse, utdanning og transport, der det kan bidra til bedre oppgaveløsning.
5. Sikre god, rask og rimelig tilgang til internett via bredbånd eller mobilnett over hele landet.
6. Sikre et godt og forutsigbart luftambulansetilbud i hele landet.
7. Verne om kortbanenettet som et nødvendig kollektivtilbud i distriktene.
8. Arbeide for tilstedeværende politi i hele landet, med forsvarlig responstid og tilstrekkelig kapasitet, også til å drive godt forebyggingsarbeid.
9. Sikre tilbud om lærer- og sykepleierutdanning i hele landet gjennom å styrke finansieringen til desentraliserte utdanningstilbud med geografisk spredning.
10. Gjøre flere offentlige servicetilbud tilgjengelig som ambulerende tjenester.
11. I større grad legge aktiv mobilitet til grunn for stedsutvikling slik at flere kan komme seg til fots eller med sykkel til det de trenger, for å få mer tid, mindre ressursbruk og utslipp, levende nabolag med lokalhandel og kulturtilbud og sterkere sosiale nettverk.

5.4 Frihet fra overforbruket

MDG vil:

1. Forby reklame for fossil energi og fossile produkter, herunder fossildrevne biler, cruise- og fossile flyreiser.
2. Stille krav i stedsutvikling og annen forvaltning til fysisk og sosial infrastruktur for deling, ombruk og resirkulering og støtte kommuner i utvikling av attraktive reparasjons- og resirkuleringspunkter.
3. Legge til rette for flere dele-, utleie- og utlånsordninger som dagens bildeleringer, biblioteker og BUA.
4. Gjøre det billigere å ta gode miljøvalg i hverdagen, gjennom en skatte- og avgiftspolitikkk som belønner å dele, låne, reparere og kjøpe brukt fremfor å eie og kjøpe nytt.
5. Fjerne merverdiavgiften på reparasjon, gjenbruk, kollektivtransport og kulturopplevelser.
6. Sikre at forbrukere har like gode rettigheter ved bruk av leie- og leasingtjenester, som ved kjøp av nye varer.
7. Lovfeste "retten til å reparere" ved kjøp av alle produkter, ved å stille krav om at forbruker enkelt skal få informasjon om reparerbarhet og tilgang på nødvendige deler.
8. Regulere reklame i det offentlige rom strengere, stramme inn mulighetene for oppsøkende reklame, og forby reklame som stimulerer til særlig miljøbelastende virksomhet.
9. Stille strengere minstekrav til levetid for at varer skal kunne selges og markedsføres i Norge, og styrke reklamasjonsretten i forbrukerkjøpsloven. Reklamasjonstid for elektriske artikler som hvitevarer og fjernsyn må heves til 10 år.
10. Bekjempe «fast fashion» ved å innføre avgift på klær med kort levetid, etablere levetidsmerking på klesplagg, og utrede en kastelov for å redusere svinn i klesindustrien.

5.5 Integrering og inkludering

MDG vil:

1. Tilby helhetlige integreringstjenester i lokalsamfunnene, som inkluderer språkopplæring, arbeidsmarkedstiltak, mentorprogrammer, lønnstilskudd, møteplasser og kulturell veiledning i samarbeid med næringsliv og frivillighet.

2. Sikre at alle barn som oppholder seg i Norge får gå på skole, har rett og tilgang til å praktisere sitt morsmål og å kjenne sin historie og kultur.
3. Sørge for at barn født i Norge av papirløse får statsborgerskap ved fødselen.
4. Gi barn på asylmottak rett til plass i ordinær barnehage.
5. Gjøre opplæringen i norsk språk for asylsøkere og innvandrere mer praktisk for å bidra til raskere integrering.
6. Oppheve ordningen med at enslige mindreårige asylsøkere mellom 16 og 18 år bare får midlertidig opphold. Som et minimum må disse og unge papirløse få fullført videregående opplæring som er påbegynt i Norge.
7. Sikre videre utvikling av nynorskspråklige læremidler og læringsressurser for voksne innvandrere, og yrkesrettet språkopplæring som helsenorsk.
8. Kartlegge kompetansen til folk som kommer til Norge for å kunne tilby arbeidsrettet opplæring eller jobb så tidlig som mulig og gjøre det enklere å få godkjent utdanning fra utlandet.
9. Legge til rette for et mer omfattende samarbeid og erfaringsutveksling på tvers av kommuner i integreringsarbeidet.
10. Gi staten større mulighet til å fastsette bosettingsplasser i kommuner i perioder der flyktninger må vente over 3 måneder for å bosettes i kommuner.
11. Skjerpe kravene til tilsynsmyndigheter som statsforvalteren for bedre ivaretagelse av tilsynsoppgaver overfor kommuner som bosetter flyktninger. Tilsynet skal også inkludere grunnskolene for voksne.

5.6 Sivilsamfunn og frivillighet

MDG vil:

1. Være pådriver for gode og forutsigbare vilkår for det frivillige arbeidet og sivilsamfunnet. Tilskuddene bør justeres i tråd med lønns- og prisvekst, fortrinnsvis være flerårige, og ha stabile tildelingskriterier der endringer varsles i god tid.
2. Satse mer på frivillighet og samarbeid mellom det offentlige og sivilsamfunnet for å supplere og styrke kulturtilbud og mer helhetlige omsorgs- og velferdstjenester.
3. Sikre at alle kommuner har gode rammer for å koordinere sivilsamfunnet lokalt slik at gode krefter kan møtes og skape gode hverdager for alle.
4. Styrke frivilligsentralene og legge til rette for åpne møteplasser i alle lokalsamfunn.

5. Innføre en regelstyrt MVA-kompensasjon for frivillige organisasjoner som også inkluderer investeringer.
6. Gjennomføre en evaluering av søknadsbehandlingen i de statlige tilskuddene til frivillige organisasjoner for å redusere ressursbruk for søker og søknadsbehandler.
7. Øke skattefradraget for gaver til frivillige organisasjoner.
8. Forenkle lover, regler og rapporteringskrav som gjelder frivilligheten.
9. Endre lovgivningen slik at det blir enklere for ideelle stiftelser å drive inntektsbringende virksomhet.

5.7 Kunst og kultur

MDG vil:

1. Stille offentlige lokaler til disposisjon for kulturlivet som atelierer, utstillingslokaler, verksteder, utsalgssteder, øvingsrom, konsertlokaler, lydstudioer og lignende.
2. Beholde et desentralisert og gratis bibliotektilbud. Folkebibliotekene skal styrkes som lokal møteplass, og arena for mangfoldig kulturformidling, læring, deleordninger og utlån av kulturprodukter.
3. Styrke kulturskoletilbudet med mål om å sikre faglig nivå, bredde, og reell tilgjengelighet for alle.
4. Gi regelmessige og gode tilbud om kulturopplevelser for både unge og eldre, blant annet ved å styrke Den kulturelle skolesekken og Den kulturelle spaserstokken/ rullatoren, og innføre Den kulturelle bæremeisen nasjonalt.
5. Videreutvikle gode og forutsigbare tilskuddsordninger for kunstnere.
6. Styrke norsk produksjon, formidling og eksport av musikk, film, litteratur, teater, dans, spill og andre kulturuttrykk.
7. Sikre kulturtilbud i lokalsamfunnene der folk bor og legge til rette for flere kortreiste kulturopplevelser.
8. Stille krav i tilskuddsordninger der det er relevant om miljøvennlige transportformer, materialflytanalyse, avfallshåndtering. Ordningene skal belønne flerbruk, rehabilitering av bygg og reparasjon og deling av utstyr.
9. Revidere og styrke ordningen med utstillingsvederlag og -honorar, slik at kunstinstitusjoner gir kunstnere riktig kompensasjon for arbeidet med utstillinger og de reelle produksjonskostnadene.

10. Stille krav om at offentlig støttede kulturinstitusjoner skal operere i tråd med tariffavtaler og standardkontrakter som sikrer rimelig lønn for arbeidet til skapende og utøvende kunstnere, inkludert frilansere.
11. Sikre rettighetene til opphavspersoner i møte med KI, nye bruksmønstre og digitale plattformer for kultur, bl.a. gjennom europeiske reguleringer, bruk av avtalelisens og kollektive vederlag.
12. Jobbe for brukersentrerte modeller for vederlag fra strømming av musikk, film, spill og litteratur, slik at mest mulig av det brukere av strømmetjenester betaler, går til dem som har laget innholdet den enkelte bruker faktisk strømmer.
13. Jobbe for å sikre kulturskaper rimelig vederlag fra plateselskaper, forlag, produsenter, distributører, strømmetjenester, samt ved konserter og andre fremføringer.
14. Beholde Fond for utøvende kunstnere (FFUK) eller en tilsvarende fondsordning for musikere og den frie scenekunsten.
15. Styrke kunstneres og frilanseres sosiale rettigheter i NAV.

5.8 Kulturarv

MDG vil:

1. Jobbe for god samordning av forvaltningen av materiell og immateriell kulturarv.
2. Styrke Kulturdirektoratets ressurser til oppfølging av Norges forpliktelser gjennom UNESCOs konvensjon om vern av den immaterielle kulturarven.
3. Innføre en kompensasjonsordning for merkostnader knyttet til restaurering av fredede bygninger i privat eie og pålagt arkeologisk arbeid med kulturminner.
4. Satse på nye bruksområder for tradisjonelt håndverk og materialkunnskap gjennom et samarbeid mellom staten og næringslivet.
5. Gi håndverksfagene større plass i grunnskolen, og tradisjonshåndverk i videregående opplæring.
6. Prioritere kulturminneforskning på klimatilpasset bygnings- og fartøyvern, klimapåvirkning på kulturminner, minoriteters og urfolks kulturarv.
7. Stimulere til økt mangfold og representativitet i forvaltningen av kulturarv, og sikre høringsretten til museer og arkiver som dokumenterer nasjonale minoriteters historie.
8. Bevare truede immaterielle uttrykk, som tradisjonell sang, dans og håndverk gjennom stipender for utøvere og målrettet støtte til formidlingsinstitusjoner og kompetansesentre.

9. Iverksette en nasjonal opptrappingsplan for å ta igjen vedlikeholdsetterslepet og rehabilitere museumsbygg.
10. Sikre en jevnere fordeling av nasjonale kulturmidler, slik at viktige kulturinstitusjoner som forvalter nasjonale kunst- og kulturverdier utenfor Oslo får tilstrekkelige midler til drift og vedlikehold.
11. Kartlegge og ivareta verneverdige landskap, gjennom medvirkning og samarbeid, og sterk vektlegging av kulturminnefaglige råd.
12. Etablere fartøy- og bygningsvernsenter i alle fylker for kursing av båt- og huseiere, opplæring av håndverkere og samarbeid med frivilligheten.
13. Styrke arbeidet med å digitalisere museenes samlinger under frie lisenser.
14. Ta grep for å motvirke spekulativt forfall av verneverdige bygninger, enten eiendomsbesitter er offentlig eller privat.
15. Arbeide for at nasjonalt og regionalt viktige krigsminner skal inkluderes i kulturminneloven.
16. Ivareta NRK som arkiv- og formidlingsinstitusjon og utvikle et system for årlig registrering og publisering av verk som faller i det fri når vernetiden går ut.
17. Gi de frivillige kulturvernorganisasjonene forutsigbare rammer og faste årlige søkbare driftsmidler.

5.9 Religion og livssyn

MDG vil:

1. Sikre et livssynsåpent samfunn, anerkjenne troens betydning i mange menneskers liv, og likebehandle alle tros- og livssynssamfunn.
2. Sikre vern mot diskriminering på bakgrunn av religion, livssynstilhørighet og kulturell tilhørighet, og retten til religionsutfoldelse.
3. Jobbe for stabile rammebetingelser for trossamfunn.
4. Videreutvikle livssyns- og samtaletjenester på offentlige institusjoner slik at tilbudet speiler behovet i befolkningen, og at eldre og syke i institusjoner kan få sjelesørgere fra den tros- eller livssynsretningen de måtte ønske.
5. Reetablere en særlig støtteordning for musikk- og kulturpraksis i tros- og livssynssamfunn etter modell av Kulturrådets støtteordning for kirkemusikk.
6. Videreføre statlig tilskudd til drift av KAs nasjonale kirkebyggdatabase og finansiere utvidelse av denne til å omfatte alle tros- og livssynssamfunnsbygg og gravplasser.

7. Legge til rette for etablering av flere livssynsfleksible seremonirom.
8. Gjennomføre bevaringsstrategien for kirkebygg, så kulturhistorisk verdifulle kirker bevares og holdes tilgjengelige for befolkningen.
9. Sikre økonomisk støtte til organisasjoner som arbeider for å styrke likestilling og kvinner og skeives rettigheter innenfor tros- og livssynsamfunn, og støtte inkluderende barne- og ungdomsarbeid.

5.10 Friluftsliv, idrett og fysisk aktivitet

MDG vil:

1. Jobbe for at den norske friluftstradisjonen basert på et enkelt og naturvennlig friluftsliv videreføres og styrkes, blant annet ved å grunnlovsfeste allemannsretten og innføre en nærnaturlov.
2. Legge til rette for egenorganisert aktivitet og et mangfold av rimelige idretts- og fritidstilbud for barn og unge.
3. Øke støtten til fritidsklubber, og idrettsklubber som tilrettelegger for at barn kan delta uansett funksjonsnivå og bakgrunn
4. Støtte dele- og utlånsordninger for hjelpemidler, frilufts-, kultur-, aktivitets- og idrettsutstyr.
5. Stramme inn regelverk og praksis med å tillate motorferdsel i norsk natur, og ikke tillate fornøyleskjøring med motoriserte kjøretøy, inkludert snøscooter, utenfor vei og sti.
6. Verne skjærgården mot overdreven motorisering og utarbeide et bedre regelverk for fartsgrenser og motorstørrelser.
7. Øke bevilgningen til Den naturlige skolesekken for å styrke barn og unges kunnskap om natur og friluftsliv.
8. Styrke det drukningsforebyggende arbeidet, blant annet gjennom å sikre bedre svømme- og livredningsundervisning, god tilgang på svømmehaller, og å innføre en praktisk del i opplæringen til båtførerprøven.
9. Videreføre og utvide tilskuddsordningen til fjerning av ulovlige hindringer i strandsonen.
10. Prioritere investeringer i anlegg for breddeidrett og ta vare på eksisterende anlegg fremfor å bygge nytt. Nye anlegg bør prioriteres i områder som mangler eller har underkapasitet på idrettsanlegg.
11. Beholde enerettsmodellen for pengespill, og sørge for at mer av idrettsmidlene fra Norsk Tipping går til breddeidrett og til lokale klubber.

12. Tette hull i dagens enerettsmodell, som reklamer for pengespill sendt fra utlandet og tilleggskjøp i dataspill, som “skins” og “lootboxes”.
13. Støtte forbund for e-sport, og stimulere til representasjon og utvikling på lik linje med annen konkurransesport.
14. Sikre universell utforming av idrettsanlegg, og støtte systematisk inkluderingsarbeid i idretten så flest mulig kan delta, uavhengig av økonomi og funksjonsvariasjon.
15. Sørge for at idretten er miljøvennlig gjennom å fase ut gummigranulat på kunstgressanlegg, håndheve fluor-forbudet i skismøring, og støtte alternativer.

6. Mobilitet i hele landet

Visjon 2045

I 2045 er hverdagsreiser og annen transport trygg og god for miljøet. Folk og varer fraktes fra A til B uten utslipp og unødvendig naturødeleggelse. Om du bor i by eller bygd, eller er på ferie i Norge, er det enkelt å reise miljøvennlig. Fordi vi har satset på kompakt og naturvennlig stedsutvikling, er landet koblet sammen gjennom et smidig og effektivt transportsystem. Bussen, banen og toget er blitt et naturlig førstevalg. Få savner tiden hvor vi brukte skattepenger til å utvide flyplasser og motorveier.

Ti-minutters-byen er på plass, med kort vei til skole, arbeid og fritid. Det frigjør tid i hverdagen og plass i nærmiljøet. Med et godt mobilitetstilbud, sykkel og bildeling, trenger ikke folk i og rundt de største byene å kjøpe bil. Deletjenester gjør det mulig for alle familier, uavhengig av inntekt, å komme seg på helgetur og hytteferie.

På bygda samles gode krefter i trivelige bygdesentrum. I de delene av Norge hvor det fortsatt er behov for privatbiler, er det elbil som gjelder. Overalt er det gode lademuligheter. Fylkesveiene, som tidligere var farlige å kjøre på, er nå så godt vedlikeholdt at folk alltid kommer trygt frem til jobb, skole og fritidsaktiviteter.

Å kunne reise og bevege seg fritt er et samfunnsgode, og grønn politikk har gjort dette mer tilgjengelig for alle. Løsningene vi har utviklet er like tilgjengelige for oss som bor her som de som kommer på besøk fra andre land og landsdeler for arbeid eller fornøyelse. Helhet og nytenking i mobilitetssektoren har gitt sirkulærøkonomien i Norge et kraftig løft. Norge er en attraktiv partner for andre land med mobilitetsløsninger som kan skaleres opp og bidrar til globale klimakutt.

Vi er alle myke trafikanter

Å gå er den enkleste og mest brukte formen for transport, men myke trafikanter har likevel lenge blitt nedprioritert både i by og bygd. Vi vil snu prioriteringene, slik at unge, gamle og rullende enkelt og trygt kan komme seg til daglige gjøremål og opplevelser med føttene eller på hjul. Boligområder må planlegges slik at gående og syklende prioriteres, skoleveier må være trygge helt frem til skolegården, fortau og sykkelfelt må være brede nok og driftet slik at de er tilgjengelig også når det er vinter og glatt og mye nedbør. Å gå og sykle gir gode opplevelser, og ikke minst overskudd og energi i vårt daglige liv.

Å reise sammen skal fungere best

De Grønne vil gi kollektivtilbudet prioritet i trafikken og sikre et godt kollektivtilbud i hele landet. Vi må sørge for jevnlige avganger, god informasjon, billigere billetter, og universell utforming på kjøretøy og stasjon slik at alle kommer med. Bussen er en arbeidshest i det norske kollektivtilbudet og kommer seg stort sett frem til de fleste små og store steder, men uten hyppige avganger slutter folk å bruke tilbudet.

Kollektivterminaler, stasjoner og holdeplasser på små og store steder må plasseres og utformes slik at overgangen mellom ulike kollektivtilbud er enkel og tilgjengelig. Der det er skinner må det satses kraftig på drift og vedlikehold så togene går hver dag og kommer frem i tide. Togtilbudet må være så godt og rimelig at det kan erstatte det meste av dagens flyreiser og biltrafikk. Rimelige billetter skal sørge for at kollektivreisen alltid er det økonomisk klokeste alternativet for alle når de skal fra A til B.

Tilgang til bil når det trengs

Bilen kan transportere oss effektivt til mål som ikke kan nås på skinner, vinger eller kjøl. De Grønne vil prioritere å vedlikeholde og utbedre det eksisterende veisystemet fremfor å bruke milliardbeløp på motorveiprosjekter som gir små tidsbesparelser, øker biltrafikken og forbruker uforholdsmessig mye natur. Vi vil heller prioritere trafikksikkerhet langs hele veisystemet med mer penger til ras- og skredsikring, bedre fartsreguleringer i tettbygde strøk og lavere fartsgrense på motorveiene.

De Grønne vil gjøre det enklere å slippe å eie egen bil. Å være avhengig av bilen er en stor utgift i manges hverdag. Med gode kollektivløsninger, sykkel, bildeling, og samkjøring kan flere få en enklere hverdag, flere opplevelser og et romsligere budsjett. På steder med lite marked for deleløsninger vil vi sikre et godt nettverk av trygge veier og ladestasjoner som gjør det enkelt å bruke el-bil i hverdagen.

Til vanns og i lufta med mindre utslipp

Sjøfartsnasjonen Norge har gode forutsetninger for å bli verdensledende på miljøvennlig og effektiv skipsfart. Utslippsfri sjøtransport er i ferd med å bli en viktig eksportartikkel og vil bidra til økt sysselsetting langs kysten. Kystfylkene har naturlige sjøforbindelser som bør utnyttes i større grad enn i dag. Hurtigbåter og båttaxier uten utslipp bør bli en del av kollektivtransporten der det er mulig, og kombinere passasjertransport med varelevering.

Utslippsfrie ferjer skal binde kystsamfunn sammen og skape effektive korridorer for transport av mennesker og gods langs kysten vår.

Noe av flytrafikken kan i framtida gjennomføres utslippsfritt, men det er usikkerhet knyttet til spesielt større fly og lengre reiser. Vi vil tilrettelegge for utslippsfrie flyreiser der det ikke finnes gode alternativer, slik som på kortbanenettet. De fleste flyreisene skjer imidlertid mellom våre største byer der mye kan reduseres ved å styrke alternativene på bakken. Internasjonale flyreiser bør reduseres slik at de utgjør en liten andel av hver innbygger sine reiser i løpet av livet. Folk må få tydelig informasjon om klimaeffekten av reisene sine og være sikre på at de miljøvennlige reisemåtene prioriteres av politikerne.

Godset skal trygt helt frem

Transport av varer krever stadig mer energi og areal som følge av forholdsvis lave transportkostnader globalt og at vi kjøper mer og mer varer produsert langt unna. I byer og tettbygde strøk, og i distriktene fører økningen i lastebiltrafikk til forurensning og farlige situasjoner. Det haster å snu trenden. Det må lønne seg med kortreiste kjøp, og å frakte varer på miljøvennlige måter. Derfor vil vi skape gode rammevilkår og effektiv infrastruktur for å flytte store mengder gods fra vei og luft, til sjø og bane.

Bærekraftig reiseliv

Norge er et attraktivt ferieland, med alt vi har å tilby. De Grønne ønsker at Norge går i front for å skape et reiseliv på naturens og miljøets premisser, der folk kan oppleve vakker natur og unike opplevelser uten å undergrave naturen de kommer for å oppleve. De Grønne vil ha kvalitet fremfor kvantitet i reiselivsnæringen, og la hensynet til lokalbefolkning, klima og natur komme først. Nærturismen må utvikles slik at de korte turene er rimelige og tilgjengelige, samtidig som de gir pusterom i og mellom hverdagene, med en helhetlig tilrettelegging på tvers av kommuner kan lengre turer på sykkel bli mer tilgjengelig i feriene våre.

Våre løsninger

6.1 Grønne verktøy i samferdsel

MDG vil:

1. Gjøre Nasjonal Transportplan (NTP) til en helhetlig grønn transportplan der klima- og naturmål, folkehelse, nullvisjon, trafikkreduksjon, byutvikling og vern av matjord er førende for all areal- og transportplanlegging. Videre skal NTP bidra til å redusere transportbehovet, areal- og energiforbruk.
2. At alle samferdselsprosjekter skal være arealnøytrale. Ethvert inngrep som ikke kan unngås for å bygge veier, jernbane og lignende må kompenseres ved at det restaureres eller reetableres natur et annet sted.

3. Stille krav om nullutslipp i alle offentlige anbud både for kollektivløsninger, produksjonen av transportmidler og anleggsfasen i veiprojekt.
4. Forenkle organiseringen av samferdselssektoren med færre selskaper og etater, og vurdere en felles transportetat som samordner ressursene i bærekraftig retning.
5. At vei- og skiltforskrifter gir kommunene økt myndighet til å innføre lokale reguleringer for bedre miljø- og klimatiltak i samferdselen, som nullutslippssoner, lavere fartsgrenser, nye skilt- og oppmerkingsregler, dynamisk trafikkregulering og tilrettelegging for syklist.
6. Sørge for at viktige offentlige tjenestetilbud og arbeidsplasser, som sykehus og politi, er lokalisert til eksisterende byer og tettsteder og er enkelt tilgjengelig med kollektivtransport.
7. Utvide ordningen med byvekstavtaler til å omfatte bylogistikk og flere byer. Bevilgningene til ordningen må økes, med klare mål om at veikapasitet for privatbil i og til byene skal reduseres.
8. Sikre at bruk av autonome kjøretøy reguleres slik at mål om trafikkreduksjon og nedgang i privatbilisme oppnås.
9. Skattelegge arbeidsgivere som tilbyr fordelene av fri parkering og gi skattefradrag for bidrag til gratis kollektivreiser, bildeling og subsidiering av el-sykkel til ansatte.
10. Knytte sammen havner og jernbane for å sikre miljøvennlige godskorridorer og økt beredskap for samfunnskritisk transport.
11. Vi vil gi kommunene flere og sterkere virkemidler for å redusere trafikkstøy i byer, herunder mulighet for innføring av støyradar.
12. Åpne for at kommuner kan la bybetjenter overta trafikkoppgaver fra politiet, som håndheving av skilting og utslippsfrie soner, i tillegg overtredelser av fart, støy og lyssignaler.
13. Åpne for at kommunene kan innføre automatisk trafikkkontroll for å kontrollere blant annet fart, skiltoverholdelse og lyssignaler.
14. Innføre engangsavgift på elbil som differensieres etter bilens miljøfotavtrykk.

6.2 Sykkel og gange

MDG vil:

1. Prioritere myke trafikanter i all planlegging og drift, og sørge for at statlige og kommunale aktører får dette som eksplisitt mål.

2. Lage en nasjonal handlingsplan for sykkel og opprette en nasjonal gjennomføringsorganisasjon.
3. Stimulere til dele- og utlånsordninger for lastesykler og andre miljøvennlige transportmåter som gjør det enkelt å ikke eie bil.
4. Regulere bruk og parkering av elsparkesykler, og annen motorisert mikromobilitet, av hensyn til gående og personer med nedsatt funksjonsevne. Kommunene må kunne ta betalt for bruk av gategrunn fra elsparkesykkelselskapene, på linje med andre kommersielle aktører.
5. Revidere regelverket for syklende med særlig fokus på tydeliggjøring av vikepliktsregelverket og gjøre det enklere å prioritere syklende i og gjennom kryss.
6. Stille strenge krav til sikt i kjøretøy for bedre å beskytte syklister og andre myke trafikanter som ofte ikke oppdages i blindsoner.
7. Gjeninnføre refusjon for bruk av sykkel og inkludere aktivitetshjelpemidler i Statens reiseregulativ.

6.3 Kollektivtilbud som rygggrad i persontransport i hele landet

MDG vil:

1. Gjøre offentlig transport til et langt mer attraktivt og tilgjengelig tilbud gjennom satsing på høykvalitets kollektivløsninger med lavere priser, flere linjer og hyppigere avganger.
2. Innføre Norgeskortet, et nasjonalt månedskort på kollektivreiser til 499,- for voksne og 249,- for barn og studenter.
3. Forplikte alle kollektivtilbydere til å tilby reiseinformasjon og billettsalg i et felles universelt utformet nasjonal app og digital plattform.
4. Stimulere til mer dynamisk prising av kollektivtransporten, for å sikre bedre kapasitetsutnyttelse og økt konkurransekraft over privatbilisme.
5. Sørge for 80 prosent statlig finansieringsandel av store kollektivprosjekter.
6. Øke satsingen på universell utforming av kollektivtilbudet gjennom hele reisen. Utforming av kjøretøy, holdeplasser og stasjoner skal gjøre det mulig å reise selvstendig.
7. Gjøre det enklere å kombinere sykkel og gange med kollektivtransport, gjennom statlig satsing på å etablere snarveier, sykkelparkering og sykkelhotell ved stasjoner og holdeplasser.

8. Tilrettelegge for et økosystem av mobilitetsløsninger der kollektivtilbud, sykkel, og gange, dele- og mikrokjøretøy fungerer så effektivt sammen at de utkonkurrerer privatbil på pris og tilgjengelighet i befolkningstette områder.
9. Legge føringer om at alle tilbydere i mobilitetsmarkedet skal være tilgjengelige i felles nettløsninger for bestillinger av kollektivreiser.

6.4 Tog

MDG vil:

1. Prioritere flere avganger, bedre punktlighet, nedkorting av reisetid og vedlikehold gjennom å ta igjen etterslepet, forhindre feil og gjennomføre raske strekningsutbedringer.
2. Forbedre rutetilbudet og godskapasiteten mellom de store byene i Norge og Norden, og Norge og resten av Europa. Det må bygges flere kryssings- og dobbeltspor og godsterminaler må utbedres.
3. Etablere flere utenlandsruter med nattog til byer som København, Berlin og Stockholm. Vi vil ha flere togsett med sovevogner og liggeseter, innføre makspris for sovekupe på tog, og gi mulighet for at flere reisende kan bestille i samme kupé.
4. Styrke ras- og flomsikring av hele jernbanenettet og etablere bedre overvåkingssystemer for å sikre at skader og trusler mot jernbanenettet fanges opp raskere.
5. Gjøre alle jernbanestrekninger utslippsfrie.
6. Gjøre tiltak for å bedre sikre vilt og beitedyr på alle jernbanestrekninger, særlig der problemene er størst, slik som på Nordlandsbanen og Rørosbanen.
7. Be om en ny utredning av Nordnorgebanen som adresserer de manglene som er påpekt av blant andre Norsk Bane, både med tanke på klima og miljø, urfolks rettigheter, totalberedskap og sikkerhet. I tillegg må det vurderes en jernbanelinje mellom Finland, Sverige og Finnmark.
8. Legge til rette for økt godstransport langs Ofotbanen og øke kapasiteten for forflytting av militært materiell på bane.
9. Korte ned reisetiden mellom Oslo og Kristiansand/Stavanger gjennom å begynne bygging av Genistreken.
10. Prøve ut toetasjes tog på utvalgte strekninger og tilpasse tunneler og annen jernbaneinfrastruktur til å håndtere toetasjes tog flere steder i landet.
11. Jobbe for realisering av rikstunnel for jernbanen, for å øke kapasiteten til og gjennom Oslo.

12. Sikre god internettdækning på alle tog.
13. Redusere antall selskaper i togsektoren med mål om mer koordinert og effektiv drift.
14. Integrere flytogtilbudet i det øvrige regiontogsystemet, for å bruke begrenset kapasitet best mulig for flest mulig.
15. Jobbe for nye måter å bygge jernbaner på, som gir færre ferdselshindre og båndlegging av arealer, slik som viadukter eller tunneler. Nye jernbanetraseer bør også vurderes samkjørt med kraftnett, veier eller andre eksisterende naturinngrep.
16. Utrede nye høyhastighetslinjer på de mest trafikkerte jernbanestrekningene innad i Norge og til utlandet.

6.5 Delemobilitet

MDG vil:

1. Jobbe for at deling av elbil blir den enkleste og billigste måten å ha tilgang til bil for de aller fleste nordmenn innen 2035.
2. Gradvis innføre moms på hele kjøpssummen ved salg av nye elbiler, og bruke inntektene på å blant annet sikre god nok ladeinfrastruktur i hele Norge.
3. Innføre bildelingsfordeler som er større enn fordelene gitt dagens elbileiere, som differensierte parkeringstakster, bomtakster og skattefordeler.
4. Gjennomføre og støtte tiltak for økt bildeling og samkjøring, der dette kan fremme miljømessig, økonomisk og sosial bærekraft.
5. Prioritere infrastruktur for delt mobilitet og mikromobilitet, som samkjøringsfelt og parkeringsplasser for delte biler fremfor for privatbiler.
6. Vurdere dagens regelverk for delt mobilitet for å identifisere nødvendige endringer som kan øke bruk og konkurranseevne i forhold til privatbiler og støtte opp om kollektivtrafikken.
7. Kartlegge og tilrettelegge for delte mobilitetsformer som forbedrer transporttilbudet for funksjonsvarierte.
8. Sørge for at boligforskrifter inkluderer krav om areal for delte mobilitetsformer.

6.6 Veitrafikk

MDG vil:

1. Styrke innsatsen til vedlikehold og utbedring av eksisterende veier, i stedet for dyre motorveiprosjekter. Ras- og flomsikring, flere midtdele og breddeutvidelser for nødvendig trafiksikkerhet må prioriteres.
2. Gå imot alle nye kapasitetsøkende motorveiutbygginger.
3. Innføre hjertesoner som nasjonal standard for redusert biltrafikk og trafiksikring rundt skoler og barnehager.
4. Trappe opp avgiftene på fossilt drivstoff, og øremerke økningen til klimabelønning og tiltak som fremmer miljøvennlige alternativer. Begrense bruken av flytende biodrivstoff.
5. Vurdere å innføre dynamisk veipricing som supplement eller alternativ til bompenger for å sikre mer rettferdig pricing, nedgang i biltrafikken, samt finansiering av kollektivtiltak, og tilrettelegging for sykkel og gange.
6. Etablere et CO₂-fond, tilsvarende NOX-fondet, for raskt å fase inn nullutslippsteknologi for tungtransport, varebiler og busser.
7. Styrke ladeinfrastrukturen for tungtransport på fergeleier og ved veiene langs de viktigste godstraseene, og bygge ut flere døgnhvileplasser og gode rasteplasser i hele landet.
8. Sette mål om at alle nye varebiler solgt i Norge er utslippsfrie i 2027, og i 2030 for nye lastebiler.
9. Sette fartsgrense 30 km/t som standard i tettbygde strøk, og gi kommunene mulighet til å etablere soner med fartsgrense 20 km/t.
10. Sette maksimal fartsgrense på nye motorveier til 90 km/t for å redusere energibruken, bedre trafiksikkerheten og hindre naturtap.
11. Sikre hyppigere fartskontroller på ulykkesbelastete strekninger og områder med høy andel myke trafikanter, og øke bruken av fotobokser og strekningsmåling.
12. Gi støtte til ombygging av HC-kjøretøy til el og sikre likeverdig behandling av søknader om HC-kort på tvers av norske kommuner.
13. Sørge for at støy fra veitrafikken reduseres.
14. Kreve bruk av klimavennlig asfalt, utslippsfrie byggeplasser og gjenbruk av masser ved offentlige anbud.

15. Omforme statlige motorveier og fylkeskommunale hovedveier i byene til boulevarder og avenyer med redusert hastighet og omdisponering av veiareal til sykkelveier, fortau, kollektiv- eller samkjøringsfelt og beplantning.
16. Etablere støtteordninger for reparasjon, gjenbruk og lengre levetid for nullutslippskjøretøy.
17. Styrke tiltak mot kabotasjekjøring og grensekontroll av tungtransport, og sikre rettigheter og et godt arbeidsmiljø for alle yrkessjåfører.
18. Stille krav om at inntekter fra bomstasjoner skal brukes på gange, sykkel, kollektivtransport, og åpne for at bompenger kan brukes til å sette ned kollektivprisene.
19. Jobbe for at lokale myndigheter får handlingsrom til å redusere eller fjerne elbilrabatten gjennom bomringene.

6.7 Sjø- og luftfart

MDG vil:

1. Samarbeide med maritime næringer om å gjøre Norge til verdens første utslippsfrie sjøfartsnasjon, og arbeide opp mot EU og IMO for felles insentivordninger for utslippskutt og raskere omstilling til grønn skipsfart.
2. Endre mandatet til Avinor ved å stille tydeligere klimakrav, fjerne målet om vekst i trafikken og i stedet sette mål om betydelig utslippsreduksjon.
3. Bygge ut lading og annen infrastruktur som gjør at norske flyplasser kan håndtere null- og lavutslippsfly, i første omgang på kortbanenettet. Vi vil etablere passasjerruter for elfly før 2030 på egnede strekninger med kort reiseavstand.
4. Avvikle fordelsprogrammer for flyreiser og pålegge flyselskap og reiseoperatører å opplyse om alternative reisemåter, og klimaavtrykket for de ulike reisemåtene. Eventuelt avbøtende tiltak som kan kjøpes må være sertifisert av myndighetene.
5. Etablere karbonavgift på forurensende flyreiser, men med lavere avgift når andre reisemåter tar svært lang tid eller ikke finnes. Avgiften skal ikke ramme pasienttransport eller samfunnskritiske tjenestereiser, og deles ut igjen gjennom klimabelønning.
6. Videreføre støtten til FOT-ruter der det er nødvendig for å opprettholde et forsvarlig og rimelig transporttilbud. Støtten må forbeholdes pasientreiser og lokalbefolkningen, slik at subsidiert transportkapasitet ikke spises opp av turisme.
7. Jobbe internasjonalt for å sikre at alle flyreiser inkluderes i klimaavtaler og for å avgiftsbelegge fossilt flydrivstoff til bruk i utenlandsreiser.

8. Si nei til nye storflyplasser og kapasitetsøkende nye rullebaner på norske flyplasser. Vi sier derfor nei til tredje rullebane på Gardermoen og storflyplass i Lofoten.
9. Avvikle ordningen med taxfree-handel på flyplasser og redusere taxfree-kvoten til et minimum.
10. Støtte utslippsfrie ferjesamband, hurtigbåtruter og serviceskyss for mennesker og varer med båt i stedet for å erstatte båtforbindelser med broer og nye veiprosjekter.
11. Sørge for at tjenestene fra Hurtigruta/Kystruten i større grad sikrer innbyggere et rimelig reisetilbud med båt mellom landsdelene, muliggjør frakt av større eiendeler, og at bruk av leverandører fra kommunene langs kysten belønnes.
12. Sikre at alle som jobber på norskeide båter og båter som går i norske farvann jobber under ordnede forhold med tilstrekkelig fritid og ivaretagelse av HMS.
13. Etablere et CO₂-fond for skipsfarten som brukes til å stimulere klimavennlige løsninger for nærskipfart basert på nullutslippsteknologi og energieffektivisering.
14. Etablere tilskuddsordninger for ombygging av eksisterende fartøy til nullutslipp.
15. Etablere energistasjoner med tilstrekkelig kapasitet i de viktigste passasjer-, gods- og fiskerihavnene og åpne for deling slik at infrastrukturen utnyttes maksimalt.
16. Regulere flere farvann for autonome fartøy langs kysten.

6.8 Bærekraftig rekreasjon og reiseliv

MDG vil:

1. Si nei til utbygging av nye hyttefelt for å begrense ødeleggelse av natur, og stimulere til økt bruk av fellesløsninger som hotell og utleiehytter.
2. Gjøre det enklere og mer lønnsomt å dele hytter gjennom blant annet å øke skattefritaket for utleie.
3. Legge bedre til rette for sykkel- og padleturisme i Norge med mer sikring og skilting av nasjonale sykkelveier og padleleder.
4. Utvide kommunenes mulighet til å innføre lokalt skatteregime, for eksempel eiendomsskatt på fritidsboliger.
5. Styrke reiselivsnæringens satsinger på å skape helårs, bærekraftig turisme.
6. Identifisere barrierer mot bærekraftig fisketurisme sammen med relevante næringslivsaktører, for å sammen utvikle en mer bærekraftig fisketurisme og styrke lokal tilgang på ressursene.

7. Gjøre flere kulturminner tilgjengelige ved å bruke gamle veier og tog-strekk som sykkelvei.
8. Innføre klimamerking i all reisereklame, som gjør det lettere å velge miljøvennlige reisemåter.
9. Gi støtte til prosjekt med bilfrie sommersteder, som i tettsteder, på øyer eller i bydeler, hvor større områder midlertidig settes av til myke trafikanter og det lånes ut transport- og passasjersykler.
10. Ikke tillate fossilbasert cruisetrafikk og cruiseskip langs norskekysten. Vi sier nei til inngripende farvannstiltak som er begrunnet av hensynet til cruiseskip, og vil gi kommuner rett til å begrense anløp fra turistbåter.
11. Innføre obligatorisk register også for mindre fritidsbåter, for å klargjøre eiers ansvar og redusere mengden misligholdte båter som synker og forlates i naturen.
12. Bidra til at andelen elektrifiserte fritidsbåter øker gjennom økning av avgiftene for fossile båtmotorer og drivstoff, innføre avgift på båtdiesel. Legge til rette for seilbåter, robåter og elektriske delebåter.
13. Legge til rette for pendlerkort på belastede fergestrekninger og andre transportruter, slik at ordninger med rabatterte og gratis billetter i hovedsak kommer lokalbefolkningen til gode.
14. Legge til rette for deleløsninger for fritidsbåter, tilby lading til el-båter, oppgradere flere småbåthavner og å legge til rette for utlån av utstyr som gjør båtliv tilgjengelig for flere.

7. En tryggere verden

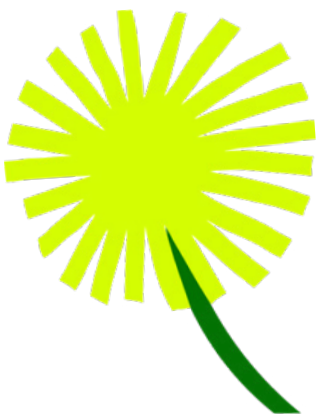
Visjon 2045

I 2045 samarbeider ledere og folk godt på tvers av landegrenser og skillelinjer. Europa er preget av fred, at menneskerettighetene respekteres og at vi har en regelbasert verdensorden tuftet på demokrati og rettsstat.

Kloke tanker og erfaringer deles internasjonalt slik at de beste løsningene vinner frem og settes i sving i land etter land. Verden samarbeider om internasjonal lov, slik at det er åpenbart for alle land at de taper på å bruke militær makt. Vi deler løsninger, sikrer globale fellesgoder og bidrar til grunnleggende menneskerettigheter overalt der folk lever.

Vi har lagt bak oss kappløpet om å stenge grenser. Mennesker fra andre steder tas imot som ressurser og medborgere. Færre er på flukt, men de som må flykte finner trygghet og muligheter til å bidra. Siden folk tas på alvor og involveres bedre i demokratiet, klarer stadig flere land å overvinne polarisering og autoritære krefter. Spenninger mellom land og geopolitiske sfærer oppstår fortsatt, men dialog og innsats i et fornyet FN styrker muligheten til å håndtere spenninger.

I 2045 har vi erkjent hva det betyr at vi bare har én klode: At menneskeheten lever i et skjebnefellesskap hvor samarbeid gir trygghet.

Mer solidaritet og samarbeid

Verden i dag preges av store globale utfordringer, med krig og konflikt og eskalerende klimaendringer. På få år har antallet mennesker som trenger humanitær hjelp mangedoblet seg. Altfor mange sulter, rammes av ekstremvær eller opplever krig og konflikt, og flere enn noensinne er på flukt. De Grønne mener at løsningene på vår tids globale utfordringer er tillit, dialog, sterkere solidaritet og mer internasjonalt samarbeid. Vi må jobbe sammen for å utvikle alle samfunn så alle kan leve trygge liv innenfor planetens tålegrenser.

Alltid beredt

Samfunnet er sårbart. De Grønne vil styrke totalberedskapen, så samfunnet rustes for å håndtere flere kriser samtidig - naturkriser, helsetrusler og angrep mot demokrati og samfunn. Norge skal være en pådriver for forskning, dialog og internasjonalt samarbeid for å redusere risikoen for nye kriser. Vi trenger å produsere mer mat selv, bygge opp beredskapslagre for mat, frø, såkorn og medisiner, og sikre kritisk infrastruktur og mer desentralisert energiproduksjon.

To nøkkelfaktorer for god beredskap er forebygging og samarbeid på tvers. I tillegg må vi klare å opprettholde høy tillit i samfunnet, for å reagere samlet og riktig når kriser rammer.

De Grønne vil både bremse klimakrisen ved å kutte utslipp raskt, og ruste landet for de klimaendringene vi uansett må leve med fremover. Også i Norge øker hyppigheten av ekstremvær, skred og flom. Derfor er klimatilpasning en viktig del av vår beredskap. Vi vil fremme klimaløsninger som spiller på lag med naturen, styrke forskningen på hvordan klimaendringene påvirker matproduksjon, naturmangfold og infrastruktur, og sikre kompetanse om klimatilpasning over hele landet.

Internasjonalt samarbeid for fred

Det beste vernet mot krig er langsiktige og forpliktende samarbeid mellom demokratiske stater, der menneskerettighetene respekteres, og innbyggerne har verdige levekår. Norge må fortsette og forsterke vår innsats for avspenning og fredelig konfliktløsning, samtidig med at vi avskrekker andre fra å angripe oss ved å styrke forsvarsevnen vår.

De Grønne støtter opp om FN og multilaterale organisasjoner, og kjemper for en tydeligere internasjonal lov- og rettsorden der menneskerettighetene realiseres for alle og lands suverenitet respekteres. Sterke krefter nører nå opp under nasjonalisme og isolering, med altfor enkle svar. Vi lever i et skjebnefellesskap og er helt avhengige av å tenke mindre kortsiktig og innadvent for å ha en framtid som er levelig for både oss og andre, og for naturen globalt.

I vår urolige verden er flere titalls millioner mennesker på flukt. For De Grønne er global solidaritet svaret. Først ved å forebygge flukt og nød gjennom fredsarbeid, fordeling og kraftfulle miljøtiltak. Og så ved å møte de som må flykte med medmenneskelighet og et menneskerettighetsbasert system, forankret i FN-systemet. Å søke trygghet er en menneskerett. I nært europeisk samarbeid vil vi hedre og utvikle vår humanistiske arv.

Sterkere sammen i norden og europa

En verden med økte geopolitiske spenninger, opprusting, proteksjonisme og fremvekst av autoritære regimer krever at vi samarbeider mer med land som deler våre verdier og interesser. De Grønne vil ha mer europeisk samarbeid, og at Norge skal starte forhandlinger med EU om medlemskap. EU er Norges viktigste strategiske partner for å styrke miljø- og klimapolitikken og energiomstillingen, og et sentralt fredssamarbeid. Når USA har blitt en ustabil alliert, er det nødvendig for Norge å forsterke og sikre alliansene med de vi står nærmest.

Vi vil ytterligere styrke samarbeidet med våre nordiske naboland. Med Sverige og Finland i NATO blir forsvarssamarbeidet i Norden enda mer strategisk viktig, og slagkraftig i møte med nye og sammensatte trusler mot Skandinavia og i Arktis. Tettere samarbeid vil være den beste beskyttelsen mot de som forsøker å utfordre suvereniteten til landene i Norden.

Samtidig som vi understreker at det viktigste for en fredelig verden er kulturelt, økonomisk og politisk samarbeid mellom land og mellom folk, støtter De Grønne norsk NATO-medlemskap og opprusting av norsk forsvar som en nødvendighet i den tiden vi lever i. Som strategisk plassert kystnasjon må vi være våkne og samarbeide for sikkerhet. Målet må alltid være å redusere behovet for bruk av våpenmakt til et minimum. Med dype røtter i fredsbevegelsen fortsetter De Grønne arbeidet for folkerett, våpenkontroll og kjernefysisk nedrustning.

Solidarisk og ansvarlig forvaltning av fellesgodene

Det er kun ved å dele på godene i verden at vi kan skape en trygg og medmenneskelig verden for alle. Vi skal være en forkjemper for at de globale økonomiske systemene skaper fred og velstand i stedet for utbytting og fattigdom. Norge står i en særstilling på grunn av vår store oljerikdom, vårt sterke demokrati og et velfungerende velferdssamfunn. Det gir oss ansvar og mange muligheter til å bidra til løsningene verden trenger.

Det mest ansvarlige vi kan gjøre med Statens pensjonsfond utland (SPU) er å investere det i en levelig framtid - det er også det økonomisk tryggeste på sikt. Fondet gir Norge et unikt økonomisk handlingsrom, også etter at oljeutvinningen avvikles. Det kan sikre framtidig velferd og være et verktøy for å løse klima- og naturkrisen. Framtidige generasjoner trenger først og fremst å ha livsgrunnlaget i behold, mer enn en sparebøsse. Fondets investeringer bør derfor bidra til å innfri FNs bærekraftsmål.

Utviklingssamarbeid og bistand bidrar til en tryggere og mer rettferdig verden. Nødhjelp og bistand må gis på mottakerens premisser, og unngå å skade mottakerlandenes økonomi, selvråderett og skaperevne. Vi vil støtte sivilsamfunn og demokratibygging, som bidrar til å beskytte sårbare og marginaliserte grupper og forvalte naturressurser bærekraftig. I tillegg til den etablerte bistandsprosenten vil vi ha en klima- og naturprosent som skal kutte klimautslipp, hindre ødeleggelse av natur og miljø, restaurere ødelagte økosystemer og legge naturbaserte løsninger til grunn. Den skal ikke gå på bekostning av annet utviklingsarbeid og nødhjelp, eller omstillingen av Norge.

Samarbeider vi om å leve mer langsiktig her på jorda, skaper vi en tryggere verden for alle.

7.1 Beredskap

MDG vil:

1. Styrke og utvide det nordiske beredskapssamarbeidet, og koble oss på EUs satsinger for tettere integrert beredskap i møte med store og komplekse kriser.
2. Prioritere nasjonalt eierskap til kritisk infrastruktur.
3. Sikre at beredskapshensyn blir vektlagt i alle politikkkfelt, som forsvar, helsetjenester og sykehus, samferdsel og transport, selvforsyning innen matproduksjon, medisin og energi, samt digital infrastruktur og kompetansebygging.
4. Utarbeide regionale klimatilpasningsplaner for hele landet, på tvers av sektorer og forvaltningsnivåer, slik at viktige samfunnsfunksjoner, kritisk infrastruktur og natur blir ivarettatt i møte med et varmere, våtere og villere klima.
5. Styrke de statlige støtteordningene for kartlegging, sikring og klimatilpasning i kommunene.
6. Bevare grøntstrukturer, bekker og våtdrag, særlig i tettsteder, samt sikre at flest mulige tak har en miljø- og klimafunksjon, for bedre å håndtere overvann, fremme arts mangfold, og øke lokal mat- og energiproduksjon.
7. Styrke Norges evne til å avdekke og håndtere digitale angrep, blant annet ved å bygge sterke fagmiljøer og investere mer i forskning innen digital sikkerhet og utvikling av trygg og robust IT-infrastruktur.
8. Styrke landets beredskapslagring av medisiner, medisinsk utstyr, matkorn, matvarer og annet samfunnskritisk materiell, samt produsere mer medisiner i Norge.
9. Styrke Sivilforsvarets kapasitet og kompetanse, herunder øke antall tjenestepliktige og sikre tilstrekkelige ressurser til mer regelmessig øving.
10. Sikre god fleksibilitet og reservekapasitet ved sykehusene, inkludert systemer for å øke sengetallet og for å omfordele ressurser ved katastrofer og pandemier.
11. Øke tilskuddet til de frivillige rednings- og beredskapsorganisasjonene, og sikre at de ikke taper penger når de deltar i redningsarbeid.
12. Etablere flere tilfluktsrom og trygge oppholdssteder, sette eksisterende rom i stand og sørge for at de er dimensjonert for og tilpasset dagens trusselbilde, samt tilgjengeliggjøre arealene, også for flere bruksområder i fredstid, inkludert å sikre universell utforming.

13. Opprette forsøksprosjekt med frivillig beredskapsår for de som ikke avtjener militær førstegangstjeneste. Året skal bidra til landets totalberedskap innen blant annet helse, klimatilpasning og naturvern, og personlig kompetanseutvikling..
14. Øke beredskapen mot skogbranner gjennom tiltak som å etablere strategisk plasserte vannreservoarer, kartlegge naturlige vannkilder, øke overvåkning og gjennomføre regelmessige øvelser.

7.2 Internasjonalt samarbeid for fred

MDG vil:

1. Forebygge uro, nød og konflikt gjennom at Norge deler ressurser, kompetanse og miljøløsninger, øker vår klimafinansiering, og styrker vårt samarbeid med Europa og andre relevante land.
2. Jobbe for økt bruk av sivil, ikkevoldelig konfliktforebygging og konflikthåndtering globalt, og styrke Norges innsats innenfor diplomati, fredsbygging, fredsmekling, fredsforskning og fredskompetanse.
3. Arbeide for å motvirke demokratisk tilbakegang, og styrke internasjonalt demokratiarbeid og norske bidrag i valgobservasjon.
4. Arbeide for folkerettslig forpliktende og balansert global nedrustning, herunder atomnedrustning, arbeid mot klasevåpen, landminer og kjemiske, biologiske, radiologiske og kjernefysiske våpen, samt sikring av menneskelig kontroll over autonome våpensystemer.
5. Gjennomgå regelverket for norsk våpeneksport og flerbruksvarer, og sikre at folkeretten ligger til grunn for alle eksporttillatelser og verdikjeder, for blant annet å hindre at norskproduserte våpen eller ammunisjon havner hos autoritære regimer og stater som bryter folkeretten.
6. Øke den norske innsatsen innen europeisk og internasjonalt politi- og justissamarbeid for å styrke arbeidet mot miljøkriminalitet og grensekryssende organisert kriminalitet og ekstremisme.
7. Jobbe for at minoriteter, barn og unge alltid involveres når myndighetene jobber med freds- og humanitære spørsmål som berører disse gruppene.
8. Styrke beskyttelsen mot og forebyggingen av seksuell vold i krig og kriser, blant annet ved å bidra mer til det internasjonale arbeidet innen oppfølging av ofre og straffeforfølgelse av gjerningspersoner og deres organisasjoner.
9. Styrke støtten til FNs kartlegging av alvorlige forbrytelser som begås mot sivile og særlig barn i krig, og av hvilke stridende parter som begår disse forbrytelsene.

10. Bidra til å sikre rettferdig global tilgang til vaksiner, medisiner og medisinsk utstyr, hjelpemidler og livreddende nødhjelp til mennesker på flukt.
11. Bidra til reell rettsforfølgelse av norske fremmedkrigere, ved at Norge henter hjem og tar ansvar for norske statsborgere som har vært tilknyttet terrororganisasjoner i utlandet, dersom landene de befinner seg i ber om dette.
12. Sikre at Norge alltid bistår norske barn og deres foreldre som ønsker retur til Norge i å komme hjem.
13. Arbeide aktivt for å få slutt på okkupasjoner i strid med folkeretten, som Palestina, Vest-Sahara og Ukraina, og sikre internasjonale observatørstyrker der. Norsk handel med parter fra den okkuperende makten i ulovlig okkuperte områder må regnes som lovstridig.
14. Jobbe internasjonalt mot drap og forfølgelse av miljøforkjempere, hjelpearbeidere, medisinsk personell, menneskerettighetsforkjempere og journalister.
15. Støtte en reform for styrket representativitet og legitimitet i FNs sikkerhetsråd, ved å arbeide for å avslutte ordningen med vetorett til både permanente og midlertidige medlemmer i sikkerhetsrådet.

7.3 Asyl- og flyktningpolitikk

MDG vil:

1. Ta imot flere kvoteflyktninger enn i dag. Som et minimum bør Norge følge FNs anbefalinger, og i år med få asylsøkere bør Norge kompensere med å ta inn flere kvoteflyktninger.
2. Ikke returnere mennesker til land som FN definerer som utrygge eller når det vil være i strid med flyktningkonvensjonen.
3. Ikke sende asylsøkere til såkalte "trygge tredjeland" uten at de er garantert rettssikkerhet og en trygg asylprosedyre.
4. Innføre foreldelsesfrist for å tilbakekalle statsborgerskap. Ingen skal tape sitt statsborgerskap eller sendes ut av landet på grunn av familiemedlemmers historikk.
5. Gi asylsøkere gode forhold på asylmottak og mulighet for midlertidig arbeidstillatelse mens de venter på vedtak. Det bør legges til rette for at asylsøkere kan delta i frivillighet, lære norsk og forsørge seg selv.
6. Sikre asylsøkere og papirløse migranter rett til helsehjelp og juridisk bistand.
7. Gi amnesti til papirløse voksne etter 7 års opphold i Norge, til papirløse voksne som ankom som mindreårige etter 4 år, og til papirløse barn etter 2 år.

8. Sikre at retur av folk uten lovlig opphold gjøres i tråd med menneskerettighetene og på en human måte, og at det maksimalt er én ukes oppholdstid på Trandum utlendingsinternat.
9. Stanse UDIs bruk av aldersundersøkelser. Ved tvil om oppgitt alder skal dette komme asylsøkeren til gode.
10. Sikre at UDI har ressurser til å få ned ventekøene i asylmottak, og til å behandle søknader om asyl, opphold og familiegjenforening grundig og raskt, uten urimelige hindringer som høye søknadsgebyrer og inntektskrav.
11. Redusere inntektskravet for familiegjenforening, og avskaffe krav om at man ved familiegjenforening for foreldre ikke kan ha ektefelle eller samboer.
12. Sikre norske kommuner romslig og langsiktig kapasitet til å ta imot og ta seg av mennesker på flukt.
13. Styrke kompetansen hos utlendingsforvaltningen og mottaksapparatet om sårbare asylsøkere, inkludert om funksjonsnedsettelse, kjønns-, samlivs- og seksualitetsmangfold, kvinne- og reproduktiv helse, tro, livssyn og religiøs konvertering.
14. Overføre ansvaret for enslige mindreårige asylsøkere til barnevernet, og legge større vekt på barnets beste i asylsaker. Barnekonvensjonen skal alltid gå foran innvandringspolitiske hensyn.
15. For barnas beste unngå automatisk utvisning av foreldre som har brutt utlendingsloven eller straffeloven, og i stedet vurdere andre sanksjoner som tilleggstid før innvilgelse av opphold.
16. Sikre etterforskning og oppfølging av alle forsvinningssaker av barn fra asylmottak.
17. Jobbe for internasjonale avtaler som sikrer lovlige veier til Europa for mennesker med beskyttelsesbehov, sikrer et sterkt og verdig felleseuropeisk asylsystem, verner om asylretten, og muliggjør en rettferdig og fornuftig fordeling av asylsøkere i Europa.
18. At Norge blir en del av EUs solidaritetsmekanisme for håndtering av flyktningstrømmen til Europa, og jobbe for å styrke ordningen.
19. Styrke Norges humanitære bistand og overføringene av midler til søreuropeiske land, der det trengs kapasitetsbygging for å sikre rettferdig og human behandling av mennesker på flukt.
20. Ta initiativ til felleseuropeiske løsninger for tilstrekkelig søk- og redningskapasitet i Middelhavet, og hindre at norske bidrag til dette går til [pushbacks](#) eller militser.
21. Grunnlovsfeste retten til å søke asyl.

22. Jobbe for å gi mennesker som flykter på grunn av klimaendringer og naturødeleggelser formell beskyttelse i internasjonal flyktningrett (utenfor flyktningkonvensjonen), og for at Norge tar imot et gitt antall klimaflyktninger årlig.
23. Sikre at transpersoner som forfølges på grunn av sin kjønnsidentitet, får reell beskyttelse gjennom asylsystemet.

7.4 Forsvar

MDG vil:

1. Skalere opp og styrke det internasjonale fredsarbeidet og videreføre norsk medlemskap i NATO, men samtidig jobbe for opprettelse av en europeisk forsvarsallianse hvis NATO-garantien svekkes. Vi vil også støtte ukrainsk medlemskap i NATO eller i en fremtidig europeisk allianse.
2. Støtte hovedprinsippene i langtidsplanen for forsvaret 2025-2036, med økt bemanning, økt trening, oppgradering av utstyr og infrastruktur, anskaffelser og satsing på å bygge et framtidsrettet forsvar av Norge, Norden og Europa.
3. Prioritere luftvern, langtrekkende presisjonsild og dronesystemer for en eventuell styrking av langtidsplanen.
4. Utvikle og satse mer på lettere og mer mobile forsvarskonsepter.
5. Samarbeide videre med allierte og utvikle etterretningstjenesten, cyberforsvaret, maritim overvåkning og rom-domenet, for å gi et godt grunnlag for å ta beslutninger, og en situasjonsforståelse som forebygger konflikt.
6. Satse på tettere samarbeid med europeiske allierte om omforente områder for utstasjonering av allierte tropper på norsk jord. Norge skal alltid ha en utvetydig rett til oppsigelse av slike avtaler.
7. Jobbe for å minimere Forsvarets klima-, miljø- og naturbelastning samtidig som den operative evnen opprettholdes og videreutvikles, blant annet ved å satse på energiselvforsyning, simulatorteknologi og stille miljøkrav i Forsvarets drift, anskaffelser, utvikling av konsepter og struktur.
8. Styrke arbeidet for likestilling, kjønns- og seksualitetsmangfold og mot seksuell trakassering i Forsvaret ved å bl.a. sikre at varslingstjenesten styrkes og ombudsrollen får tydeligere mandat til å følge opp saker.
9. At Forsvaret selv i større grad enn i dag skal ivareta veteraner i egen organisasjon. Ettervernet av veteraner med ulike utfordringer som følge av utøvelse av tjeneste kan ikke overlates til primærhelsetjenesten alene.

10. At norsk deltakelse i fredsopprettende internasjonale militære operasjoner skal behandles i Stortinget, normalt foranlediget av et FN-mandat, og evalueres grundig i etterkant.
11. Styrke heimevernet og øke inntaket til førstegangstjenesten.
12. Ruste opp øst-vest-korridorer mellom Norge, Sverige og Finland, med vei og bane, i samarbeid med svenske og finske myndigheter.
13. Arbeide for en styrket europeisk akse i NATO, og videreutvikle, forsterke og etablere bilaterale forsvarssamarbeid.
14. Bidra til militære europeiske initiativer for å sikre selvstendighet på vitale områder som etterretnings- og overvåkingskapasiteter, strategisk lufttransport og evnen til å lede store militære operasjoner.
15. Opprette en myndighet for psykologisk forsvar, etter modell fra den svenske Myndigheten för psykologiskt försvar (MPF).
16. Styrke norsk og europeisk selvstendighet ved å øke norsk produksjon og selvforsyning av våpen og annet forsvarsmateriell, og samarbeide tett med europeiske allierte om felles produksjon og teknologiutvikling. Styrkingen skal ikke gå på bekostning av naturverdier.

7.5 Norge i nord

MDG vil:

1. Sikre bosetting, sterke lokalsamfunn og verdiskaping i våre strategiske, men tynt befolkede nordområder, blant annet ved å bruke ny teknologi til å utvikle desentralisert videregående og høyere utdanning, innovative løsninger innen helsesektoren, og lokalt næringsliv.
2. Utrede om etablering av en forsknings- og næringsklynge innen romindustri, for eksempel i triangelet Andøya-Narvik-Tromsø, og flytting av Norsk romsenter dit, vil gi gevinster knyttet til innovasjon, verdiskaping og strategisk internasjonal posisjon, samt vil styrke beredskapen og samfunnssikkerheten i nord.
3. Oppgradere og bedre vedlikeholde kritisk infrastruktur i nord, inkludert fylkesveier og fiskerihavner.
4. Ha en ambisiøs jernbanesatsing i nord som sikrer miljøvennlig godstransport, bærekraftig turisme og styrker beredskapen, for eksempel utslippsfrie tog på Nordlandsbanen, dobbeltspor for Ofotbanen og samarbeid med Sverige og Finland rundt Ishavsbanen.

5. Etablere tryggere og grønnere havner og kyststruter i nord. Dette kan omfatte bedre støtteordninger for utslippsfri sjøtransport og for leverandørindustrien, kravspesifikasjoner innen offentlige innkjøp, og utbygging av landstrøm i havner.
6. Sikre en stor nok og stabil befolkning i de norske bosetningene på Svalbard, slik at Longyearbyen forblir et mangfoldig og levedyktig norsk lokalsamfunn og at Ny-Ålesund naturlig styres og kontrolleres av norske institusjoner og interesser.
7. Evaluere kravet om tre års botid på fastlandet i Norge for utenlandske statsborgere for å få stemmerett og være valgbare til Longyearbyen lokalstyre.
8. Stå fast ved norsk suverenitet på Svalbard, Svalbardtraktaten og dennes likebehandlingsprinsipp, og avvise russiske eller andre lands krav om særrettigheter på Svalbard, særlig krav som svekker Svalbardsmiljøloven.
9. At Norge viser internasjonalt lederskap for sterkere vern av naturen i Arktis, etter mønster av Miljøprotokollen i Antarktistraktaten.
10. Beskytte den særlig verdifulle, artsrike og sårbare iskantsonen (Polarfronten) i Barentshavet bedre mot miljøødeleggende aktivitet, og definere sonen i tråd med miljøfaglige råd.
11. Forvalte fiske rundt Svalbard strengere, inkludert forbud mot tråling, strengere regulering av fiske og omlasting i sårbare farvann, og strengere kontroll av omlasting og bifangst.
12. Videreutvikle Barents-samarbeidet, med varsomhet i lys av Russlands nyere aggressive og ekspansive agenda. Det bør samarbeides om kultur, urfolk, helse, miljøvern og samfunnsutvikling, for å bygge tillit og vennskap mellom folkene i nord. Samarbeidet med Russland om atomavfallssikkerhet skal fortsatt prioriteres høyt.
13. Styrke kystvaktens tilstedeværelse i norske farvann i Arktis som følge av den økte maritime aktiviteten rundt Svalbard.

7.6 Europapolitikk

MDG vil:

1. Gå inn for nye forhandlinger med EU med sikte på norsk EU-medlemskap, der avtalen må godkjennes ved folkeavstemning. Frem til dette vil vi bevare EØS-avtalen og ta igjen etterslepet på gjennomføring av EØS-relevante rettsakter.
2. Være en pådriver overfor EU og medlemslandene for å støtte politikk som styrker klima- og miljøhensyn, arbeiderrettigheter og andre forhold som er viktige bærebjelker i den norske samfunnsmodellen.

3. Samarbeide tett med EU om utvikling og gjennomføring av klimapolitikken, ta initiativ til et felles mål om et fossilfritt Europa innen 2040, knytte Norge til EUs nye klimalov og delta i LIFE, EUs miljø- og klimaprogram.
4. Inngå forpliktende overnasjonale avtaler med EU som setter ambisiøse standarder for klima, natur og ressurspolitikk i Europa, inkludert Norge. Slike avtaler bør samtidig gi rom for at enkeltland kan gjennomføre enda mer ambisiøs politikk.
5. Jobbe for strenge, felleseuropeiske standarder for dyrevelferd og antibiotikabruk, og sikre norske primærnæringers interesser opp mot EU.
6. Sikre at Norges energiressurser inngår i et mangfoldig og desentralisert felles kraftmarked med resten av Europa og bidrar til å erstatte fossil med fornybar energi, blant annet med å videreføre sjøkabler til våre naboland.
7. Samarbeide med EU innen utvikling av sirkulærøkonomien og for bedre naturforvaltning.
8. Være en pådriver for en nordisk samekonvensjon som skal lette samhandling og styrke samisk kultur på tvers av landegrensene, samt ta initiativ til felles nordisk oppfølging av urett mot samer og et program for formidling av urfolks- og minoritetskultur.
9. Arbeide for at EUs ren energi-pakke (Clean Energy Package) blir implementert i norsk rett i sin helhet.

7.7 Statens pensjonsfond utland

MDG vil:

1. Forvalte fondet ansvarlig og langsiktig for å sikre overgangen til en grønn fremtid. Oljefondet, som verdens største statlige fond, må brukes til å få fart på overgangen fra fossil til ren energi.
2. At et beløp tilsvarende én prosent av nasjonalinntekten (BNI) overføres årlig fra Statens Pensjonsfond Utland til klimatiltak, klimatilpasning og naturbevaring i utviklingsland uavhengig av handlingsregelen.
3. Åpne for å bruke ekstraordinære inntekter fra prisøkninger forårsaket av internasjonale kriser, som Russlands invasjon av Ukraina, til solidarisk støtte til rammede land og stater uavhengig av handlingsregelen.
4. Gjennomgå etikkrådets mandat og retningslinjer, samt Norges Banks oppfølging av anbefalinger fra rådet, med mål om å styrke fondets påvirkningskraft overfor selskaper investert i fossil energi, våpenindustri, omfattende naturinngrep, alkohol, skatteparadis, sweatshops, eller som har virksomhet på områder okkupert i strid med folkeretten

7.8 Internasjonal handel og økonomi

MDG vil:

1. At nye handelsavtaler stiller bindende klima- og miljøkrav i tråd med Parisavtalen og anbefalingene fra FNs naturpanel om å stanse tap av natur.
2. At Norge blir en pådriver for at eksisterende og nye handelsavtaler respekterer og støtter menneskerettigheter og demokrati, og ikke undergraver utviklingslands muligheter til å bygge opp egen industri og matproduksjon.
3. Bruke statlig eierskap og internasjonalt samarbeid aktivt for å bekjempe skatteparadiser og økonomisk hemmelighold.
4. Jobbe for å hindre at multinasjonale konsern unngår skatt ved å flytte overskudd til land med lav skatt, blant annet ved å følge opp OECDs arbeid på feltet og ved å tette hull i norske skatteregler.
5. Styrke Økokrims og Europols muligheter til å forfølge finanskriminalitet på tvers av landegrensene.
6. Styrke åpenhetsloven for næringslivet ytterligere, slik at forbrukere lett får tilgang til informasjon om produksjonsforhold.
7. Støtte avtaler som legger til rette for økte norske investeringer i utviklingsland, forutsatt at det skjer på lokalbefolkningens premisser. Åpenhetsloven må gjelde for slike investeringer.
8. Arbeide for en internasjonal Robin Hood-skatt ([Tobinskatt](#)) på omsetning av valuta og verdipapirer, som skal øremerkes tiltak for bærekraftig utvikling.
9. Støtte EUs arbeid for å sikre egen produksjon og foredling av kritiske råmaterialer, gitt at produksjonen opprettholder miljøkrav.
10. Motvirke barnearbeid og moderne slavearbeid som står bak foredlede ressurser eller råvarer brukt i Norge eller i norsk teknologi, gjennom streng oppfølging av produsenters ansvar i hele verdikjeden.

7.9 Internasjonalt utviklingssamarbeid og humanitær bistand

MDG vil:

1. Målrette norsk bistand mot tre overordnede mål: Mindre fattigdom i verden, Styrking av demokrati, og kampen mot globale utfordringer som klimaendringer, naturtap og pandemier.

2. At minst én prosent av Norges brutto nasjonalinntekt (BNI) skal gå til humanitær bistand og fattigdomsreduksjon, uten å telle utgifter til flyktninger internt i Norge som en del av dette.
3. Øke norsk bistand til utdanning og helse for alle, selv i land rammet av krig, konflikter og kriser.
4. Øke andelen av humanitær og langsiktig bistand som går til sosiale sikkerhetsnett som kontantoverføringer og skolemat, og ta globalt lederskap for fremme universell barnetrygd for alle barn.
5. Videreføre innsatsen mot mødredødelighet og barnedødelighet, bekjempe feil- og underernæring blant barn, fremme naturlig amming, styrke seksuell og reproduktiv helse, og støtte aktører som gir tilgang til trygg og selvbestemt abort.
6. Styrke Nansenprogrammet med Norges ekstrainntekter som følger av Russlands invasjon av Ukraina, for å støtte Ukrainas forsvar og gjenoppbygging, bidra til at Europa blir uavhengig av russisk gass, og hindre høye energi- og matvarepriser.
7. Sikre at sårbare grupper som får lite støtte fra andre land, for eksempel skeive grupper, får tilgang på bistandsmidler og annen støtte fra Norge.
8. Styrke institusjoner som sikrer at bistand ikke havner i korrupsjon eller maktmisbruk, inkludert å sikre at bistand ikke fører til fortrenkning av minoriteter eller kulturbærende næringer.
9. Styrke lokalt ledet utvikling ved å overføre mer beslutningsmyndighet og ressurser til mottakerlandenes myndigheter og lokale aktører.

7.10 Klima- og naturbistand

MDG vil:

1. At et beløp tilsvarende én prosent av nasjonalinntekten (BNI) overføres årlig fra Statens Pensjonsfond Utland til klimatiltak, klimatilpasning og naturbevaring i utviklingsland uavhengig av handlingsregelen.
2. Jobbe for et behovsbasert internasjonalt klimafinansieringsmål under klimaforhandlingene, og trappe opp Norges klimafinansiering i tråd med vårt rettmessige klimaansvar.
3. Doble støtten til “Klima- og skoginitiativet”, og utvide initiativet til å også gjelde bevaring av våtmarker, mangroveskoger og sjøgressenger, i tillegg til regnskog.
4. Styrke de Norad-støttede programmene “Hav for utvikling”, “Fisk for utvikling” og “Landbruk for utvikling”, for å bidra til mer bærekraftig forvaltning og utvikling av hav, fiske og landbruk i utviklingsland.

5. Øke støtten til klimatilpasning i tråd med Parisavtalens mål om balanse mellom utslippskutt og tilpasning, og jobbe for at finansiering av klimatilpasning i fattige land gis som tilskudd. Lån i denne sammenheng bør ikke kunne rapporteres som klimafinansiering.
6. At investeringer og planer i klima- og naturbistanden skal være robuste mot framtidige klimaendringer, for å sikre et levelig klima og tilstrekkelig vern av naturområder.

**Det er
mulig**

mdg